

Aalborg Univesitet
Cand.merc.aud
Kandidatafhandling

Going Concern Revisors påtegning

Vejleder:
Lars Kiertzner

Forfatter:
Rikke Bitsch

November 2009

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	3
2. Problemområde	4
2.1 Problemformulering	5
3. Afgrænsning	6
3.1 Generelt	6
3.2 Empirisk analyse	6
4. Kildekritik	7
5. Begrebet going concern	8
5.1 Going concern som grundlæggende forudsætning ved regnskabsaflæggelse.....	8
5.2 Indikationer af, at der er tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte sin drift.....	10
5.3 Going concern i en virksomhed med flere aktiviteter	12
5.4 Tidshorisonten for bedømmelse af going concern-forudsætningen	12
6. Regulering vedrørende revision af going concern	14
6.1 IAASB Clarity Project.....	14
6.2 Going concern som led i revisors risikovurderingsproces.....	15
6.3 Generelt om revisors påtegning.....	15
6.3.1 Forventninger til revisors påtegning i medfør af indførelse af erklæringsbekendtgørelsen	16
6.4 ISA 570 Going concern	18
6.4.1 Forventninger til fremtidig ajourføring ISA 570	23
6.5 Modifikationer af revisors konklusion eller afgivelse af supplerende oplysninger i forbindelse med going concern	25
6.5.1 Generelt om afgivelse af supplerende oplysninger.....	28
6.5.2 Revisors vurdering af, om der er begivenheder eller forhold, der kan medføre tvivl om going concern	29
6.5.3 Revisor udtrykker ingen konklusion.....	31
6.5.4 Revisors vurdering af om anvendelse af going concern-forudsætningen er relevant.....	31
6.5.5 Ledelsens fyldestgørende beskrivelse af going concern.....	32
6.5.6 Ledelsens mangelfulde eller fejlagtige beskrivelse af going concern	33
6.6 Rapportering til den øverste ledelse	34
6.7 Going concern i revisors påtegning for årsregnskaber der dækker regnskabsperioder der påbegyndes efter 1. september 2008	36
7. Resume del I.....	39
8. Analyse af revisors påtegning i relation til going concern	41
8.1 Dataindsamling.....	41

8.2 Datagrundlag	42
8.3 Datavalidering og indledende analyse	44
8.4 Definition af fejltypen i revisionspåtegning	49
8.5 Analyse af fejl i revisors påtegning	53
8.5.1 Formelle fejl i relation til going concern	53
8.5.2 Indholdsmæssige fejl i relation til going concern	57
8.5.3 Revisors påtegning og de to kategorier af fejl	60
8.5.4 Andre kommentarer til revisors påtegning	62
8.6 Påtegning uden forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern	66
8.7 Andre forhold i revisors påtegning	78
8.7.1 Kapitaltab	79
8.7.2 Erklæring fra aktionærer	84
9. Resume del II	86
10. Konklusion	89
11. Perspektivering	93
12. Litteraturliste	95
13. Executive Summary	99
14. Bilagsfortegnelse	102

1. Indledning

Danmarks Statistik skrev i begyndelsen af juli 2009, at antallet af konkurser fortsætter på et rekordhøjt niveau. I december 2008 gik 544 virksomheder konkurs mod 219 i december 2007.¹

De mange konkurser har også ramt velkendte, større virksomheder. Medierne har beskæftiget sig med dækning af konkurser i eksempelvis Stones Invest A/S-koncernen, Nyhedsavisen A/S, Sterling Airlines A/S og IT Factory A/S.

De mange konkurser, og den fortsatte udvikling heri, har en naturlig sammenhæng med den aktuelle økonomiske situation. Mange virksomheder er påvirket af den finansielle situation i form af vigende efterspørgsel, manglende evne hos kunder til at gennemføre indgåede leveringsaftaler eller indfri tilgodehavender, samt har vanskeligheder ved at opnå ny eller fastholde eksisterende ekstern finansiering. Virksomhedens ledelse får i disse situationer nye udfordringer i forhold til, at fastholde eller øge virksomhedens indtjening. I nogle virksomheder er situationen så alvorlig, at ledelsens største udfordring er, at sikre virksomhedens overlevelse.

De udfordringer, en virksomhed kan have for at sikre virksomhedens fortsatte drift, kræver ledelsens stillingtagen også i relation til det årsregnskab, der aflægges for virksomheden. Grundlæggende for regnskabsaflæggelsen er, at virksomheden aflægger sit regnskab med fortsat drift for øje, således at regnskabsbruger kan forudsætte, at ledelsen forventer, at virksomheden vil fortsætte sine aktiviteter. Ledelsen har et ansvar for at tilkendegive over for omverdenen, hvis virksomheden ikke forventes at kunne fortsætte sin drift.

De usikkerheder, der kan være forbundet med virksomhedens evne til at fortsætte driften, og ledelsens vurdering heraf, skal revisor inddrage i sin revision af virksomheden. Som offentlighedens tillidsrepræsentant skal revisor i sin revisionspåtegning oplyse, om han er enig med ledelsens vurdering af, om virksomheden kan fortsætte sin drift. Revisors professionsansvar er herved omfangsrigt, idet han skal tage stilling til virksomhedens evne til at fortsætte driften, og tilkendegive over for regnskabsbruger, hvis han er uenig i ledelsens vurdering.

Det forhold, at revisor skal inddrage virksomhedens fortsatte drift i sin revision, får naturligt mere fokus i perioder, hvor der er offentligt fokus på konkursramte virksomheder. Revisors ansvar i forhold til at oplyse om usikkerhed omkring virksomhedens evne til at fortsætte driften i sin påtegning er uændret selvom globaløkonomiske forhold medvirker til et øget antal konkurser. Når medierne belyser revisors ansvar i konkursramte virksomheder, hvor revisor i sin påtegning ikke har omtalt going concern, er det vigtigt at erindre, at revisionskonklusionen ikke er en garanti. Revisor kan, lige såvel som ledelsen, ikke give garantier i forhold til fremtidige begivenheder i virksomheden og dens omverden.

Alligevel er det, i en tid med stigende antal konkurser, interessant at forstå revisors ansvar, for på den baggrund at tage stilling til kvaliteten af revisors arbejde i relation til going concern. Formand for Revisortilsynet, Kim Sparlund, udtalte i juni 2009, om kvalitetskontrollen af revisors arbejde:

¹ Danmarks Statistik, Generel Erhvervsstatistik, Konkurser

"..Et område vi vil have fokus på er going concern-problematikken. Baggrunden er, at vi allerede sidste år fandt nogle sager, og så er det nærliggende at tro, at der vil være væsentligt flere nu."² Revisortilsynets kvalitetskontrol har således i 2009 fokus på kvaliteten af revisors arbejde i relation til going concern.

2. Problemområde

Virksomhedens fortsatte drift, eller at virksomheden er "going", er et grundlæggende regnskabsprincip i såvel dansk som international regnskabslovgivning. Sammen med de øvrige grundlæggende principper i årsregnskabsloven (ÅRL) er going concern en forudsætning for, at regnskabet udviser et retvisende billede.

Regnskabsbrugeren træffer sine økonomiske beslutninger på baggrund af regnskabet, som af samme årsag skal give et retvisende billede. I revisors påtegning af regnskabet beskrives revisors udførte arbejde, og en konklusion herpå. Konklusionen indeholder revisors vurdering af, om regnskabet giver et retvisende billede eller ej.

Revisor optræder som offentlighedens tillidsrepræsentant i henhold til revisorlovens (RL) § 16. Revisor udfører sit arbejde i overensstemmelse med god revisorskik, og ved afgivelse af sin revisionspåtegning skal offentligheden i form af regnskabsbrugere kunne henholde sig til dens rigtighed.

Revisor skal i sit arbejde inddrage revision af de grundlæggende regnskabsprincipper, herunder going concern. Revision af going concern adskiller sig fra meget af revisors øvrige arbejde, idet der er tale om revision af ledelsens vurdering af virksomhedens evne til at fortsætte sin drift. Der er således tale om revision af et af ledelsen udført skøn over fremtidige begivenheder og forhold. Omfanget af revisors arbejde og karakteren af revisors dokumentation i forbindelse med revision af going concern kan endvidere være forskelligt.

International Standard on Auditing 570 Going Concern (ISA 570) beskriver kravene til revisors arbejde i forbindelse med revision af going concern. Det er heri også fastsat, hvorledes revisor i sin påtegning og kommunikation til ledelsen skal rapportere omkring det grundlæggende regnskabsprincip going concern.

I relation til going concern og revisors pligter til rapportering omkring going concern er det interessant at foretage en vurdering af, i hvor høj grad revisor overholder gældende regulering på området. Manglende overholdelse af gældende revisionsstandards kan medføre fejl i revisors rapportering omkring going concern. Fejl i revisors rapportering kan have vidtrækkende økonomiske konsekvenser for regnskabsbruger og for regnskabsaflægger.

Revisortilsynet udfører sin kvalitetskontrol på baggrund af revisionsvirksomhedens dokumentation, og den erklæring eller påtegning, der er afgivet. Revisortilsynet har lovhjemlet adgang til revisors arbejdsdokumentation, som indsamles og udarbejdes i forbindelse med revisionen.

² Thomsen, juni 2009, side 11

Fordi revisors arbejdsdokumentation er fortroligt, kan kun Revisortilsynet foretage en egentlig kontrol af kvaliteten af revisors arbejde og dokumentation i forbindelse med going concern. Alligevel synes det interessant at se på, hvorledes revisor overholder lovgivning og standarder, når det gælder oplysning om going concern i revisionspåtegningen. Herunder, om der er indikationer af, at revisor undlader at oplyse om usikkerhed omkring going concern i sin påtegning, og om der oplyses korrekt i henhold til gældende revisionsstandarder.

2.1 Problemformulering

På baggrund af ovenstående problemområde fastsættes følgende problemformuleringen:

1. *Fastlæggelse og begrundelse af krav til revisors rapportering i årsrapporten omkring going concern i henhold til gældende lovgivning og standarder.*
2. *Med baggrund i en empirisk undersøgelse at fastslå, i hvilken grad revisor overholder gældende lovgivning og standarder på basis af offentlig tilgængelig information.*

Indledningsvis behandles i afsnit 5 begrebet going concern og relevante aspekter i relation hertil. Herunder blandt andet indikationer på begivenheder eller forhold, der kan medføre tvivl om going concern-forudsætningen, niveauet for vurdering af going concern i en virksomhed, og tidshorisonten for ledelsens og revisors vurdering.

I afsnit 6 behandles gældende regulering og revisionsstandarder omkring revision af going concern og revisors rapportering omkring going concern. Udgangspunktet herfor er gældende internationale revisionsstandarder og dansk lovgivning. Der foretages en systematisk gennemgang af kravene til revisors rapportering, og heri inddrages relevant begrundelse for disse krav. Fastlæggelse og begrundelse af krav til revisors rapportering omkring going concern sker ved anvendelse af juridisk kritisk metode.

Afsnit 8 indeholder den empiriske analyse af kvaliteten af revisors påtegning i relation til going concern. Analysens grundlag er den offentliggjorte årsrapport for de aktieselskaber, der er gået konkurs i 2008. De konkursramte selskaber er fundet via opslag i Statstidende. Indledende beskrives det datagrundlag, der er benyttet i analysen. Herefter følger en kort analyse af data med henblik på at validere dataens pålidelighed.

Den empiriske del indledes med en analyse, som har til formål at danne overblik over dataene samt indikere forhold, som kan være interessante at belyse i den videre empiriske analyse.

Den egentlige empiriske analyse består af 2 dele. En analyse af fundne formelle og indholdsmæssige fejl i revisors påtegning, samt en analyse af de revisionspåtegninger, som ikke indeholder omtale af going concern. Sammen har disse analyser til formål at afgøre om revisors rapportering om going concern sker på korrekt vis, og hvilke forhold, der har betydning for om revisor rapporterer om going concern. Begge analyser foregår ved ikke-parametriske test; χ^2 -test (χ^2 -test). Der testes i begge analyser for afhængighed mellem revisors påtegning og forskellige forhold, herunder blandt andet revisors uddannelsesmæssige baggrund, revisionshus og selskabets likviditets- og solvensgrad.

3. Afgrænsning

3.1 Generelt

Som det fremgår af problemformuleringen er afhandlingens formål, at foretage en vurdering af revisors rapportering omkring going concern, herunder en diskussion af gældende regulering og en empirisk analyse af revisors rapportering i revisionspåtegningen. Revisors rapportering omkring going concern omfatter ligeledes rapportering til den øverste ledelse via revisionsprotokollatet. Revisionsprotokollatet er ikke offentligt tilgængeligt, hvorfor denne rapportering kun vil blive medtaget i den teoretiske del.

Det er interessant at se på ledelsens og revisors pligter og udfordringer i vurdering og revision af going concern-forudsætningen. Dette er blot mere aktuelt, set i lyset af den aktuelle finansielle situation. Disse områder er fravalgt, dels fordi det ikke er muligt at sammenholde med ledelsens og revisors faktiske udførte arbejde på grund af fortrolighed, og dels af hensyn til afhandlingens omfang.

Revision af going concern-forudsætningen er også relevant ved revisors udførelse af andre erklæringsopgaver. I denne afhandling behandles alene going concern i relation til revisors påtegning af årsregnskabet på baggrund af udført revision.

Endvidere afgrænses afhandlingen til ikke at omfatte analyse af de regnskabsmæssige konsekvenser af brud på going concern-forudsætningen. Det vil sige, hvorledes værdiansættelse af virksomhedens aktiver og forpligtelser skal foretages, når virksomheden ikke længere betragtes som "going".

Afhandlingen vil endvidere ikke inddrage de strafferetlige og disciplinære sanktioner revisor kan undergå som følge af manglende overholdelse af lovgivningen for revisors rapportering omkring going concern.

3.2 Empirisk analyse

Den empiriske analyse er baseret på offentliggørelse af konkurser i Statstidende i 2008. Her er frasorteret private virksomheder og andelsvirksomheder, da der ikke er pligt til offentliggørelse af årsregnskab for disse virksomheder. Endvidere er der ikke medtaget virksomheder, som er omfattet af speciallovgivning, eksempelvis offentlige virksomheder, finansielle virksomheder, fonde og foreninger.

Den empiriske analyse inddrager desuden kun konkursramte aktieselskaber. Dette er valgt af flere årsager. Der er ikke krav om revision af små virksomheder.³ Det formodes, at en større andel af anpartsselskaberne end aktieselskaberne derfor har fravalgt revision af årsregnskabet. Sammen med et ressourcehensyn er dette medvirkende til, at anpartsselskaber ikke er inddraget i analysen i afsnit 8.

For yderligere beskrivelse af afgrænsning af data henvises til afsnit 8.1.

³ ÅRL § 135

Ligeledes, af hensyn til afhandlingens omfang, er kun inddraget aktieselskaber, hvor der er afsagt konkursdekret over i kalenderåret 2008.

Analysen omfatter ikke en kontrolgruppe af selskaber, der ikke er gået konkurs. Det er fravalgt at medtage en kontrolgruppe, af hensyn til omfanget af databearbejdningen og afhandlingen. Fordi der ikke er medtaget en kontrolgruppe giver det begrænsninger i, hvilke analyseresultater der kan konkluderes på. Således kan analysen ikke give baggrund for at konkludere på den generelle kvalitet af revisionspåtegninger, eller om revisor forudser tilstrækkeligt mange konkurser. På trods af disse begrænsninger vil de foranstående analyser bidrage til at få belyst forskelle i kvaliteten af revisors påtegning, og forhold som påvirker revisors evne til at forudse konkurs.

I den empiriske analyse inddrages relevante eksempler på revisionspåtegninger og ledelsesberetninger, eller uddrag heraf. Eksemplerne kan findes blandt de årsrapporter, som udgør datagrundlaget. I afhandlingen er eksemplerne vist i anonymiseret form.

4. Kildekritik

Den teoretiske analyse baseres på ISA 570 (april 2009). Foreningen af Statsautoriserede Revisorer (FSR) har igangsat sit arbejde omkring ajourføring og omskrivning af gældende revisionsstandards som følge af International Auditing and Assurance Standards Board's (IAASB) "Clarity Project". I første omgang sker der en oversættelse af de internationale revisionsstandards, og senere, i det omfang det er nødvendigt, vil disse blive suppleret med særlige danske krav.⁴ Som følge af denne igangsatte proces vil de danske revisionsstandards kun i begrænset omfang blive inddraget.

⁴ FSR, juli 2009

5. Begrebet going concern

Going concern kan på dansk oversættes direkte til igangværende virksomhed, og er udtryk for, at regnskabsbruger kan forudsætte, at virksomheden fortsætter i drift medmindre andet fremgår af regnskabet.

Going concern har betydning i relation til værdiansættelsen af virksomhedens aktiver, da disse antages at have en højere værdi for virksomheden, end hvis virksomheden var tvunget til at afhænde disse, fordi virksomheden må reducere sine aktiviteter eller helt ophøre.⁵ Going concern kan ligeledes have betydning i værdiansættelsen af virksomhedens forpligtelser.

Going concern er en grundlæggende forudsætning ved aflæggelsen af et regnskab, og virksomhedens fortsatte drift vil således også som udgangspunkt være regnskabsbrugerens forventning. Såfremt det forholder sig anderledes, vil regnskabsbrugerens muligvis træffe andre beslutninger på baggrund af regnskabet, og det er derfor nødvendigt at oplyse herom.

5.1 Going concern som grundlæggende forudsætning ved regnskabsaflæggelse

ÅRL og de internationale regnskabsstandarder (IAS/IFRS) danner ramme for regnskabsaflæggelse i Danmark. ÅRL indeholder de bestemmelser, der skal overholdes af regnskabsaflægger. Denne lov danner sammen med de internationale regnskabsstandarder regelgrundlaget, efter hvilket årsregnskabet skal aflægges. Bestræbelser fra dansk side på international harmonisering er ikke opnået helt. Der er på enkelte områder direkte modstrid mellem bestemmelserne i ÅRL og de internationale regnskabsstandarder.⁶ Vedrørende going concern som grundlæggende regnskabsforudsætning er der dog overensstemmelse mellem de to regelsæt.

Grundelementet i ÅRL, § 11, er, at årsregnskabet skal udvise et retvisende billede af virksomhedens aktiver, passiver og finansielle stilling, således, at det "... støtter regnskabsbrugerne i deres økonomiske beslutninger."⁷ Formålet er, at give regnskabsbruger som eksempelvis aktionærer, investorer, långivere, medarbejdere, kunder og leverandører et pålideligt grundlag at træffe økonomiske beslutninger på. Et pålideligt grundlag opnås ved at regnskabet er retvisende.

Regnskabet er retvisende, når som minimum de i ÅRL oplistede grundlæggende forudsætninger er iagttaget. Disse forudsætninger omfatter klarhed, substans, væsentlighed, going concern, neutralitet, periodisering, konsistens, bruttoværdi, samt reel og formel kontinuitet.⁸

Regnskabsaflæggers, det vil sige direktionens, overordnede ansvar er, at aflægge et retvisende årsregnskab under hensyntagen til de grundlæggende forudsætninger, herunder forudsætningen om virksomhedens fortsatte drift. Hensynet til et retvisende billede er så betydningsfuldt, at ÅRL i § 11, stk. 2 og stk. 3 pålægger regnskabsaflægger pligt til at give yderligere oplysninger eller at fravige lovens bestemmelser, såfremt dette er nødvendigt for at årsregnskabet udviser et retvisende billede.

⁵ Meisling, 1992

⁶ Kiertzner, 2004, side 54

⁷ ÅRL, § 12, stk. 2

⁸ ÅRL § 13

Den grundlæggende forudsætning om going concern er ikke nærmere uddybet i ÅRL, men forklares ved at såfremt en aktivitet ikke forventes at fortsætte skal klassifikation og opstilling samt indregning og måling tilpasses hertil.⁹ ÅRL giver således ikke specifik vejledning til den tidsmæssige placering af og horisont for ledelsens vurdering af going concern. Der gives heller ikke vejledning i niveauet, indholdet og graden af sikkerhed for vurderingen af going concern.

Der findes ikke en dansk eller international regnskabsstandard, som omhandler going concern, men forudsætningen er inddraget kort i IAS 1 og regnskabsvejledning 1 (RV 1). Regnskabsvejledning 1 er i høj grad baseret på IAS 1, hvorfor den ikke inddrages særskilt her.

IAS 1 giver regnskabsaflægger vejledning omkring den grundlæggende forudsætning om going concern. I modsætning til den danske RV1 beskriver IAS 1, at det er ledelsens ansvar, at årsregnskabet aflægges under forudsætning af going concern. IAS 1 beskriver også konsekvensen af, at ledelsen vurderer, at der er "*.. material uncertainties related to events or conditions that may cast significant doubt upon the entity's ability to continue as a going concern.*"¹⁰ Såfremt der er *material uncertainties* (væsentlig usikkerhed) skal dette oplyses i årsregnskabet. Endvidere giver IAS 1 også vejledning til den tidsmæssige horisont for ledelsens vurdering af forudsætningen om going concern, idet afsnit 24 fastlægger, at vurderingen skal dække mindst 12 måneder fra balancedagen. Desuden gives der vejledning i omfanget og arten af ledelsens vurdering af going concern, om end denne vejledning er begrænset til et enkelt afsnit i standarden.

Regnskabsvejledning 4 "Begivenheder efter balancedagen", ajourført 2002, giver ikke megen yderligere vejledning. Ifølge afsnit 10 "*..må en virksomhed ikke udarbejde årsregnskabet ud fra en forudsætning om going concern såfremt ledelsen beslutter, at virksomheden skal likvideres eller ophøre med sin drift..*". I det følgende afsnit gives en beskeden vejledning hertil, idet det påpeges, at forringet driftsresultat og finansiell stilling efter balancedagen kan betyde, at årsregnskabet ikke kan aflægges efter forudsætning om fortsat drift.

Som nævnt findes der ikke nogen dansk eller international regnskabsstandard vedrørende going concern. Der har, i hvert fald for år tilbage, været et betydeligt ønske om, at en sådan standard blev udarbejdet.¹¹ Ønsket udsprang med baggrund i den nye Erklæringsbekendtgørelse og den fornyede revisionsstandard om revisors påtegning, som blev indført i 1996 og 1997 og opfattelsen var, at denne ikke kunne stå alene, men burde støttes af en regnskabsstandard på området. Begrundelsen herfor var, at vejledningen til regnskabsaflægger tidligere har været og fortsat er begrænset i regnskabslovgivning og -standarder. Ledelsen har i regnskabsreguleringen således begrænset vejledning i omfanget af og forslag til arten af sin vurdering af going concern-forudsætningen. Det, der efterspurgtes, var mere konkret vejledning til ledelsen i relation til bedømmelse af going concern, hvorved ledelsen givet vil have bedre forudsætninger for at udføre bedømmelsen, og for at forstå nødvendigheden, omfanget og arten af revisors arbejde i relation til going concern. Dette skal ses i lyset af, at det i en artikel af Søren Meisling fremføres, at revisor ofte må fremprovokere eller

⁹ ÅRL § 13

¹⁰ IAS 1, afsnit 23

¹¹ Schack, oktober 1997, side 1

ligeftrem tvinge selskabsledelsen til en realistisk vurdering af virksomhedens overlevelsesmuligheder, og i praksis vil selskabsledelsen ogs a ofte støtte sig til revisors rådgivning ved denne vurdering.¹² Hvorvidt forholdet er således i dag er uvist, men det er et faktum, at der fortsat ikke eksisterer en regnskabsstandard, som vejleder regnskabsaflægger i, hvorledes han skal udføre sin lovpligtige bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte driften.

Opfattelsen af mangel på en regnskabsstandard gav udslag i det faglige notat udgivet af FSR i oktober 1997.¹³ Heri gives forslag til omfangsrige procedurer for ledelsen i forbindelse med vurdering af going concern. Spørgsmålet er blot, hvorvidt artiklen har nået sin målgruppe, når denne typisk falder uden for FSR's medlemsskare. Endvidere kan det antages, at artiklens indhold nok i ligeså høj grad er udtryk for revisors ønsker til omfanget og arten af ledelsens bedømmelse af going concern, som det er udtryk for de krav, der ville komme til udtryk i en mulig ny regnskabsstandard.

Netop det forhold, at der fortsat ikke findes en regnskabsstandard omkring going concern, kan undre med baggrund i argumenter fremført i ovennævnte notater og artikler. ISA 570 angiver på det nærmeste flere konkrete krav til omfanget og arten af ledelsens bedømmelse af going concern, end der gives i gældende regnskabsregulering. Revisionsstandarden henvender sig til revisionsstanden, og virksomhedens ledelse kan ikke forventes at have indgående kendskab hertil.

Baggrunden for den sparsomme regulering af going concern i regnskabsmæssig sammenhæng er muligvis, at going concern betragtes som grundlæggende for virksomheden, og at vurderingen heraf derfor indgår som led i den daglige styring af virksomheden. En virksomhed med historisk gode økonomiske resultater, den nødvendige kapital til rådighed samt et tidssvarende produkt og produktionsapparat vil måske kun i begrænset omfang inddrage going concern i sin daglige styring. En virksomhed med dårlige resultater, stram likviditet, mangel på finansiering, vigende afsætning eller et utidssvarende produktionsapparat vil være nødsaget til at inddrage overvejelse af going concern i sin daglige styring og planlægning. En virksomhed, som ikke reagerer på trusler, af den type nævnt i sidste eksempel, vil have et svagt kontrolmil  og revisor bør i sin revision inddrage dette i sin vurdering af ledelsens bedømmelse eller mangel herpå. Dette behandles yderligere i afsnit 6.2.

5.2 Indikationer af, at der er tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte sin drift

I det vejledende materiale til ISA 570, afsnit A2, giver IAASB en række eksempler på begivenheder eller forhold, som kan indikere, at virksomheden ikke er "going". IAASB påpeger, at listen ikke er udtømmende og, at tilstedeværelsen af disse begivenheder eller forhold ikke nødvendigvis medfører, at virksomheden ikke er "going".

Listen, som tidligere var indeholdt i ISA 570, er opdelt i økonomiske, driftsmæssige og andre forhold, som kan medføre tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte sin drift. Listen vil ikke blive gengivet her, men enkelte forhold vil blive kommenteret.

¹² Meisling, december 1992

¹³ Schack, oktober 1997

Under økonomiske forhold nævnes, som det første, negativ egenkapital eller negativ arbejdskapital. Når en virksomhed har underbalance, er det udtryk for, at værdien af virksomhedens samlede forpligtelser overstiger værdien af virksomhedens bogførte aktiver. Denne situation vil ofte være kritisk for enhver virksomhed, og kan have forskellige årsager som eksempelvis negative driftsresultater og fald i værdien af aktiver. Ud fra en selskabsretlig betragtning er bevarelse af selskabskapitalen grundlæggende, og formålet er, at der stilles reel kapital til rådighed for selskabet, da denne kapital udgør selskabets kreditgrundlag.¹⁴ Af samme årsag påhviler det virksomhedens bestyrelse, at gøre tiltag til reetablering af selskabskapitalen senest 6 måneder efter at selskabet har tabt halvdelen af selskabskapitalen.¹⁵

Såfremt revisor bliver opmærksom på, at bestyrelsen ikke overholder bestemmelserne i Aktieselskabsloven vedrørende reetablering af selskabskapitalen, skal han, i medfør af Erklæringsbekendtgørelsen, give supplerende oplysning herom. Det betyder, at revisor først skal give supplerende oplysning, når bestyrelsen efter hans opfattelse har overtrådt bestemmelsen i AL og ikke på det tidspunkt, hvor kapitaltabet indtræder.

Kravet til revisor, om at give supplerende oplysning om bestyrelsens mulige ansvar i forbindelse med selskabets kapitaltab, kan ikke stå i stedet for en modifikation af revisors konklusion eller supplerende oplysninger vedrørende et eventuelt going concern-problem uanset, at kapitaltab nævnes som en indikator for going concern-problem.

I koncernforhold ses det ofte, at et tilknyttet selskab, eksempelvis moderselskabet, afgiver en erklæring om, at det indestår for finansiering af datterselskabets fortsatte drift. I dette tilfælde vil der, være sikkerhed for selskabets fortsatte drift, og revisor skal som udgangspunkt ikke give supplerende oplysning herom, hvis der ikke er usikkerhed knyttet til, at moderselskabet er "going".

Andre økonomisk forhold, der nævnes i det vejledende materiale til ISA 570, er virksomhedens manglende evne til at overholde betingelser i låneaftaler og indikation af tilbagekaldelse af finansiel støtte fra långivere. Set i lyset af den aktuelle økonomiske situation, som ikke mindst har berørt den finansielle sektor, er disse forhold yderst aktuelle og formentlig direkte eller indirekte årsag til mange virksomheders konkurs.

Blandt driftsforhold og andre forhold nævnes eksempelvis at ledelsen har planer om at likvidere selskabet eller ophøre med dets aktiviteter. Dette forhold er nyt i den ajourførte ISA 570. Det indikerer, at såfremt revisor er bekendt med ledelsens planer om ophør af virksomhedens aktivitet, eksempelvis i kraft af et frasal, skal revisor også tage stilling til om dette oplyses og afspejles korrekt i årsregnskabet.

Derudover nævnes eksempelvis tab af nøglepersoner i ledelsen, som ikke erstattes af nye, tab af markedsandele, tab af vigtige kunder, mangel på vigtige råvarer, verserende retssager hvis udfald virksomheden muligvis ikke kan honorere, og lovændringer som i væsentlig grad vil påvirke virksomheden.

¹⁴ Krüger Andersen, 2008, side 225ø

¹⁵ Aktieselskabsloven, § 69a

De eksempler, der gives i ISA 570, viser, at revisor i sin revision af going concern skal inddrage mangeartede elementer.

5.3 Going concern i en virksomhed med flere aktiviteter

Der anvendes forskellige begreber i den danske og internationale regnskabsregulering for så vidt angår, hvilket niveau going concern-forudsætningen skal vurderes af ledelsen. I ÅRL § 13 er det driften af en aktivitet, der er beskrevet i relation til going concern. I gældende standarder udsendt af henholdsvis IASB og IAASB er det going concern i forhold til "the entity", som formodes at henvise til virksomheden som ét hele. Jesper Seehausen argumenterer for, at going concern-forudsætningen skal vurderes på aktivitetsniveau i en virksomhed med flere aktiviteter.¹⁶ Det betyder, at going concern ikke nødvendigvis skal vurderes for den samlede juridiske enhed (selskabet), men for selvstændige dele heraf.

Ifølge ISA 570 er revisors ansvar at opnå revisionsbevis for going concern-forudsætningen, at konkludere om der eksisterer en væsentlig usikkerhed og endelig at afgøre, hvilken indflydelse det måtte have på revisors påtegning.¹⁷ Denne fremstilling af revisors mål i forbindelse med revision af going concern-forudsætningen indikerer, at going concern skal vurderes for den enhed, der aflægger det regnskab, som revisor påtegner. Revisor vil som altovervejende hovedregel afgive sin påtegning for den juridiske enhed, eksempelvis aktieselskabet. Revisor skal således revidere going concern-forudsætningen for selskabet som helhed. Selskabet kan være påvirket i så væsentlig grad af økonomiske vanskeligheder i en afdeling eller division, at der er betydelig tvivl om selskabets evne til at fortsætte sin samlede drift.

Det er relevant for revisor at tage stilling til, hvorvidt selskabets forskellige aktiviteter eller divisioner er "going". Ledelsen af divisionen og selskabet vil være forpligtet til at omtale eventuelle usikkerheder i ledelsens redegørelse i henhold til ÅRL § 99. I henhold til ISA 570 skal revisor modificere sin revisionskonklusion eller give supplerende oplysninger, såfremt der er væsentlig usikkerhed i relation til begivenheder eller forhold, som medfører betydelig tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften. Selvom revisor konkluderer, at der ikke eksisterer væsentlige usikkerheder i relation til going concern, kan det være relevant, at give supplerende oplysninger omkring aktiviteten eller divisionens vanskeligheder.

I denne afhandling betragtes going concern-forudsætningen på selskabsniveau. Det vil sige for den enkelte juridiske enhed, uagtet at den består af flere aktiviteter eller indgår som aktivitet i en koncern.

5.4 Tidshorisonten for bedømmelse af going concern-forudsætningen

I den historiske RS 570 udsendt af FSRs Revisionstekniske Udvalg i april 2004 opgives i teksten ikke en tidsmæssig horisont, for hvilken revisor skal konkludere omkring virksomhedens evne til at fortsætte sin drift. Standarden henviser dog til RV 1, som kræver ledelsens bedømmelse af going concern for en periode på minimum 12 måneder efter godkendelse af regnskabet. Det er i noten i RS 570 april 2004 anført, at det forventes ændret af FSRs Regnskabstekniske Udvalg således at

¹⁶ Seehausen, juni 2009

¹⁷ ISA 570, afsnit 9

ledelsen skal bedømme going concern minimum 12 efter balancedagen i overensstemmelse med international regnskabspraksis. Denne ændring er foretaget i november 2004.¹⁸ I dag er der således overensstemmelse mellem RV 1, IAS 1, gældende RS 570 og ISA 570, idet det i alle standarder kræves, at ledelsen tager stilling til virksomhedens evne til at fortsætte som "going" 12 måneder fra balancedagen, eller at revisor skal bedømme ledelsens vurdering der som minimum skal omfatte 12 måneder fra balancedagen.

Som de ovennævnte standarder alle påpeger, er 12-måneders kravet et minimumkrav, hvilket også betyder, at 12 måneder ikke i alle tilfælde vil være tilstrækkeligt jf. IAS 1, afsnit 24. Ledelsen skal i nogle situationer foretage sin bedømmelse for en længere periode, hvilken revisor skal inddrage i sin revision.¹⁹

¹⁸ RV 1, afsnit 46

¹⁹ ISA 570, afsnit 13

6. Regulering vedrørende revision af going concern

6.1 IAASB Clarity Project

Den internationale organisation International Federation of Accountants' (IFAC), hvis medlemmer repræsenterer nationale foreninger for revisorer fra 123 lande, herunder FRR og FSR, formål er: "... protecting the public interest by developing high-quality international standards, promoting strong ethical values, encouraging quality practice, and supporting the development of all sectors of the profession around the world."²⁰ Organisationens formål er altså, at ensarte kravene til og højne kvaliteten af revisors arbejde internationalt.

IFAC har udpeget International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB), hvis formål er: "... to serve the public interest by setting high quality auditing, assurance, quality control and related services standards and by facilitating the convergence of international and national standards, thereby enhancing the quality and uniformity of practice throughout the world and strengthening public confidence in the global auditing and assurance profession."²¹ IAASB arbejder selvstændigt under IFAC med udstedelse af internationale revisionsstandards, som i dag anvendes eller er under implementering i over 100 lande.²²

IAASB udgiver revisionsstandards, som anvendes internationalt. I perioden fra 2004 til februar 2009 har IAASB gennemført det såkaldte "Clarity Project", som havde til formål at gøre ISA'erne mere entydige og strukturerede.²³ Som følge af det afsluttede projekt findes der nu 36 ajourførte eller omskrevne ISA'er. Disse standards skal anvendes ved revision af årsregnskaber for perioder, der begynder den 15. december 2009 eller senere.²⁴

Herunder vil blive inddraget følgende ISA:

- ISA 315 Identifying and Assessing the Risks of Material Misstatement through understanding the entity and its environment (omskrevet)
- ISA 570 Going Concern (omskrevet)
- ISA 700 The Independent Auditor's Report on General Purpose Financial Statements (ajourført)
- ISA 705 Modifications to the opinion in the Independent Auditor's Report (ajourført)
- ISA 706 Emphasis of Matter Paragraphs and Other Matter Paragraphs in the Independent Auditor's Report (ajourført)

Som det fremgår af ovenstående er nogle ISA'er blot omskrevet mens andre er ajourført. I alt er 15 standards omskrevne og de resterende 21 er ajourførte standards eller nye standards som følge af opdeling af eksisterende standards.

I henhold til FSR's vedtægter § 23 udsender foreningen i Danmark RS'er, der er i overensstemmelse med ISA'erne, dog med tilpasning til dansk lovgivning.²⁵ I juli 2009 udsendte FSR udkast til 14

²⁰ IFAC, 11. oktober 2009

²¹ IFAC, maj 2009

²² IFAC, maj 2009

²³ IFAC, 8. juli 2009

²⁴ IFAC, 8. juli 2009

²⁵ FSR, august 2009

ajourførte eller omskrevet revisionsstandards, som følge af færdiggørelsen af IAASB's "Clarity Project".²⁶ De 14 standarder er en oversættelse af de nyudstedte internationale standarder. I det følgende vil der blive taget udgangspunkt i de nyudstedte ISA'er. Hvis det er relevant vil gældende danske standarder blive inddraget.

Herunder behandles kravene til revisor og i særdeleshed revisors påtegning i forbindelse med revision af forudsætningen om going concern.

6.2 Going concern som led i revisors risikovurderingsproces

ISA 315 omhandler revisors identifikation og vurdering af risikoen for væsentlig fejlinformation gennem kendskab til virksomheden og dens omgivelser. Revisors kendskab til virksomheden og dens omgivelser er nødvendig for, at revisor kan planlægge sine revisionshandlinger. De forhold, som revisor skal have kendskab til, er oplistet i afsnit 11 - 24. Afsnit 11 vedrører kendskabet til virksomheden og dens omverden i form af blandt andet driftsmæssig, juridisk og ledelsesmæssig struktur, branche, brancherelevante forhold og lovgivning, strategi og virksomhedens historiske økonomiske præstation. Afsnit 12-24 vedrører revisors kendskab til virksomhedens interne kontrolmiljø, herunder arten og effektiviteten af de interne kontroller, risikovurderingshandlinger og ledelsesovervågning af interne kontroller.

ISA 315, afsnit A1 forklarer, at det kendskab, revisor opnår, danner en ramme, inden for hvilken revisor kan planlægge sin revision og udføre sin professionelle vurdering af eksempelvis ledelsens bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte sin drift. Eksemplet som gives i afsnit A1 er naturligt og forståeligt i relation til going concern. For at revisor kan vurdere ledelsens bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte driften, skal han naturligvis have kendskab til virksomheden, branchen, den lovgivning, der påvirker virksomheden, og dens afsætning samt virksomhedens ledelsesmæssige og juridiske struktur.

I den aktuelle økonomiske situation er det i relation til going concern aktuelt, at revisors kendskab til virksomheden og dens omgivelser skærpes på nogle områder. Det skyldes, at situationen på de finansielle markeder har ændret sig markant inden for kort tid, og at forholdene for virksomheden kan være ændrede.

I revisors risikovurdering, i forhold til risikoen for at regnskabet kan indeholde væsentlige fejl, er det naturligt, at revisor inddrager risikoen for fejl omkring going concern.

6.3 Generelt om revisors påtegning

Formålet med ISA 700 er overordnet at sikre ensartet struktur i revisors påtegning.²⁷ Standarden beskriver klart revisors formål, som er:²⁸

- At udtrykke en konklusion om årsregnskabet baseret på en vurdering af resultaterne fra de opnåede revisionsbeviser og

²⁶FSR, juli 2009

²⁷ ISA 700, afsnit 4

²⁸ ISA 700, afsnit 6 (egen oversættelse)

- tydeligt at udtrykke denne konklusion gennem en skriftlig påtegning, som også beskriver grundlaget for denne konklusion.

Revisor skal konkludere om årsregnskabet aflægges i henhold til gældende lovgivning, herunder om revisor har opnået tilstrækkelig overbevisning om at årsregnskabet ikke indeholder væsentlige fejl som følge af besvigelser eller fejl.²⁹ Desuden skal revisor vurdere, om gældende regnskabslovning er overholdt, herunder virksomhedens anvendte regnskabspraksis og mulige fejl, som følge af ledelsens fejlagtige regnskabsmæssige skøn.³⁰

ISA 700, afsnit 14 beskriver revisors ansvar for at udtrykke i sin konklusion, om han har opnået tilstrækkelig overbevisning om, at årsregnskabet giver et retvisende billede. Dette krav gælder såfremt, der aflægges årsregnskab efter regnskabslovgivning, der indeholder krav om et retvisende billede.

Som tidligere beskrevet opnås et retvisende billede blandt andet ved at opfylde de grundlæggende forudsætninger i ÅRL § 13, herunder forudsætningen om going concern. Det betyder, at revisor, for at kunne udtrykke en konklusion på revision af et årsregnskab, skal have opnået tilstrækkeligt revisionsbevis for, at de grundlæggende regnskabsforudsætninger er opfyldt. Med andre ord kan revisor ikke udtrykke en konklusion om et retvisende billede, såfremt han ikke har opnået tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for, at virksomheden vil fortsætte sin drift.

ISA 700 stiller ikke krav til de revisionshandling, der skal udføres for at opnå tilstrækkeligt revisionsbevis for going concern, omfanget af dette revisionsbevis eller tidshorisonten hvorunder forudsætningen om going concern, skal vurderes. Revision af going concern behandles i ISA 570 Going Concern.

6.3.1 Forventninger til revisors påtegning i medfør af indførelse af erklæringsbekendtgørelsen

Bekendtgørelse om statsautoriserede og registrerede revisors erklæringer (Erklæringsbekendtgørelsen) trådte første gang i kraft 1. maj 1996, og erstattede både virksomheds- og påtegningsbekendtgørelsen, der regulerede kravene til revisors påtegning. Erklæringsbekendtgørelsen blev udarbejdet af Erhvervs- og Selskabsstyrelsen i samarbejde med FRR og FSR. Baggrunden for den nye bekendtgørelse var en betænkning afgivet af Revisorkommissionen i 1993, som blandt andet foranledigede ændring af RL og desuden anbefalede en revision af kravene til udformningen af revisors påtegning.³¹

De bagvedliggende årsager til ændringerne i revisionslovgivningen og udarbejdelsen af Erklæringsbekendtgørelsen var flere betydelige virksomhedssammenbrud, som medførte fokus på revisors påtegning i årsregnskabet for disse virksomheder.³² Denne fokus blev også rettet fra politisk side og betød usædvanlig stor interesse fra Folketinget inden for så specifikt et lovgivningsområde.³³ Årsagen til denne fokus var, som følge af "erhvervsskandalerne", en

²⁹ ISA 700, afsnit 10-11

³⁰ ISA 700, afsnit 12

³¹ Afsnittet er baseret på: Hansen, juni 1996

³² Struve og Steffensen, juli 1996

³³ Mikkelsen, juni 1996

opfattelse af, at revisor i sin påtegning ikke i tilstrækkelig høj grad afgav sin konklusion af hensyn til modtageren.³⁴ I RL indførtes i 1994 begrebet "offentlighedens tillidsrepræsentant", som overførtes til Erklæringsbekendtgørelsens § 1. Herved fastslås, at revisor skal tilgodese modtagerens informationsbehov ved afgivelse af sin erklæring, og at han skal gøre dette uafhængigt af hvervgiver.³⁵

Således var baggrunden for den nye erklæringsbekendtgørelse en række virksomhedssammenbrud, som havde medført fokus på revisors ofte "blanke" påtegning, en forventningskløft mellem regnskabsbrugers forventninger til revisors arbejde, og det revisors arbejde reelt består i, og endelig ajourføring i henhold til international praksis, som gik i retning af større indhold i revisionspåtegningen.³⁶ Werlauff udtrykte det således: "Det bør blive mere normalt, at revisor i sin påtegning påpeger de usikkerheder, som er af væsentlig betydning for regnskabsbrugerens forståelse af regnskabet."³⁷ Dette skulle danne baggrund for mere informative, fyldestgørende og forståelige revisionspåtegninger set fra regnskabsbrugers synspunkt.³⁸ Desuden var ensartethed også et mål for at gøre det lettere for regnskabsbrugeren at forstå revisors påtegning.³⁹

Som resultat af den markante fokus på revisors påtegning i tilfælde af virksomhedssammenbrud indførtes i Erklæringsbekendtgørelsen følgende formulering: "Revisor skal tage forbehold, hvis regnskabet er aflagt under forudsætning af fortsat drift, men revisor finder, at forudsætningen ikke er opfyldt."⁴⁰ Denne formulering består i den ajourførte bekendtgørelse af 26. juni 2008. Formuleringen i Erklæringsbekendtgørelsen havde også til formål at gøre op med den hidtidige praksis, som var at afgive en bekræftende revisionskonklusion, som var betinget af visse fremtidige begivenheder.⁴¹ Bent Hansen formulerer også kravet i Erklæringsbekendtgørelsen således; "Ifølge den tidligere bekendtgørelse skulle revisor tage et forbehold i revisionspåtegningen, når det var åbenbart, at virksomheden ikke kunne fortsætte driften. For fremtiden skal revisor tage forbehold, hvis regnskabet er aflagt under forudsætning af fortsat drift, men revisor finder, at forudsætningen ikke er opfyldt."⁴² Bent Hansen opfatter den omtalte formulering i Erklæringsbekendtgørelsen som en skærpende af kravene til revisors påtegning i forbindelse med going concern.

Forventningerne til effekten af Erklæringsbekendtgørelsen var i 1996 høje. Helt i tråd med Revisorkommissionens anbefalinger fra 1994 forventede Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, at den førte til mere nuancerede revisionspåtegninger, som nærmere beskrev omfanget af revisors arbejde, og derved kunne medvirke til at minimere den forventningskløft, der var mellem forventninger til revisors arbejde og det reelle omfang af revisors arbejde.⁴³ FSRs Revisionstekniske udvalg udtrykte en forventning om revisionspåtegninger, der i højere grad fulgte international praksis, og hvor det

³⁴ Petersen, juni 1996

³⁵ Struve og Steffensen, juli 1996

³⁶ Struve og Steffensen, juli 1996

³⁷ Werlauff, 1994

³⁸ Langer, september 1996

³⁹ Struve og Steffensen, juli 1996

⁴⁰ Erklæringsbekendtgørelsen § 6, stk. 2

⁴¹ Petersen, juni 1996

⁴² Hansen, juni 1996

⁴³ Struve og Steffensen, juli 1996

var let for regnskabsbruger at identificere forbehold og supplerende oplysninger.⁴⁴ Desuden udtrykker udvalgets formand, at det nu er et krav, at revisor på et tidligere tidspunkt end hidtil gør opmærksom på forhold, der medvirker til, at forudsætningen om virksomhedens fortsatte drift efter revisors vurdering ikke er opfyldt.⁴⁵ Dette må tolkes som en forventning om, at revisor i højere grad lægger vægt på regnskabsbrugerens informationsbehov og oplyser sin vurdering af virksomhedens evne til at fortsætte driften uagtet hensynet til virksomheden. Statsautoriseret revisor Aksel Runge Johansen fremhæver, at der ikke er tale om, at de hidtidige regler for revisors påtegning har været utilstrækkelige, men blot, at de ikke er blevet fulgt i tilstrækkelig grad.⁴⁶ Han anfører, at opmærksomheden omkring Erklæringsbekendtgørelsen givet vil medføre, at der tages de nødvendige og lovkrævede forbehold.

Af ovenstående fremgår det, at den lovgivningsmæssige regulering i Danmark af revisors arbejde midt i 1990'erne gennemgik en stor forandring, blandt andet som følge af offentlig og politisk fokus på sammenhængen mellem revisors påtegning og regnskabsbrugers informationsbehov. Muligvis for at øge branchens ansvarsfølelse i forbindelse med afgivelse af en revisionspåtegning deltog FSR og FRR i arbejdet med udarbejdelsen af Erklæringsbekendtgørelsen. Det omfangsrige arbejde med Erklæringsbekendtgørelsen mundede i 1996 ud i øgede forventninger til kvaliteten af revisors fremtidige påtegninger.

6.4 ISA 570 Going concern

ISA 570 er omskrevet, men ikke ajourført af IAASB i forbindelse med det gennemførte "Clarity Project". Standarden var i høring i perioden februar - maj 2007 og IAASB modtog 45 høringssvar.⁴⁷ De væsentligste problemstillinger påpeget i disse høringssvar er samlet i Basis for Conclusion af IAASB, som vil blive inddraget i gennemgangen af IAS 570 herunder.

Standarden er struktureret i henhold til den af IAASB vedtagne struktur for de nye ISA'er.⁴⁸ Herunder vil gennemgangen ske under følgende overskrifter:

- Ledelsens ansvar
- Revisors ansvar
- Begivenheder eller forhold identificeret
- Revisors konklusion og påtegning (behandles særskilt i afsnit 6.5-6.5.6)

Ledelsens ansvar

For specifikke krav til ledelsens bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte driften henviser ISA 570, afsnit 3 til den regnskabslovgivning, ledelsen aflægger årsregnskabet efter. Som omtalt herover i afsnit 5.1 pålægger IAS 1 ledelsen ansvaret for vurdering af, om virksomheden er going concern. Herudover henviser ISA 570, afsnit 3 rent faktisk til den grundlæggende forudsætning om

⁴⁴ Petersen, juni 1996

⁴⁵ Petersen, juni 1996

⁴⁶ Johansen, September 1996

⁴⁷ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), July 2008, afsnit 2-3

⁴⁸ IFAC, 14. juli 2009

going concern, idet det påpeges, at ledelsen har pligt til at bedømme going concern uanset, at det ikke er et specifikt krav i henhold til den gældende regnskabsregulering, der aflægges efter.

Afsnit 2 kræver, at going concern-forudsætningen kan opretholdes i en "foreseeable future" for, at årsregnskabet er retvisende. I samme afsnit beskrives, at going concern betyder, at virksomheden indregner aktiver og forpligtelser i årsregnskabet på basis af, at de kan realiseres og indfries som led i den normale drift.

I afsnit 5 fremgår, at: "Ledelsens bedømmelse af virksomhedens evne til at forsætte driften omfatter et skøn udført på et bestemt tidspunkt over et fremtidigt og i sagens natur usikkert udfald af begivenheder eller forhold". Med denne beskrivelse fremgår det først og fremmest, at der er tale om et af ledelsen udført skøn.

Der er imidlertid ikke tale om et regnskabsmæssigt skøn, som det kendes i IAS 540 i relation til en skønsmæssigt fastsat værdi af en post i regnskabet. Regnskabsmæssige skøn omfatter almindeligvis skøn i forbindelse med værdiansættelse af et aktiv. Jf. IAS 540 er risikoen for væsentlige fejl større, når der er tale om regnskabsmæssigt skøn. Der drages i IAS 570 parallel til denne øgede risiko i afsnit 5, hvor det påpeges, at graden af usikkerhed stiger jo længere ind i fremtiden skønnet udøves. Parallelt med det regnskabsmæssige skøn omtalt i IAS 540 foregår ledelsens bedømmelse af going concern-forudsætningen også "...under usikre vilkår i relation til resultatet af begivenheder, der er indtruffet, eller som sandsynligvis vil indtræffe..."⁴⁹ Af den årsag er det i høj grad vigtigt, på hvilket tidspunkt og for hvilken periode, dette skøn foretages.

Tidspunktet for ledelsens bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte driften er ikke omtalt i ISA 570. Af IAS 1, afsnit 23 fremgår at: "ved udarbejdelsen af årsrapporten skal ledelsen foretage en bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte driften." Herved opnås en så kort periode som muligt fra tidspunktet for ledelsens bedømmelse til tidspunktet for revisors vurdering. Eventuelle relevante begivenheder og forhold frem til datoen for ledelsens bedømmelse bør være medtaget. Herved reduceres graden af usikkerhed jf. afsnit 5, som omtalt herover.

Afsnit 10 henviser til revisors pligt til at foretage risikovurderingshandlinger jf. IAS 315, afsnit 5. Disse risikovurderingshandlinger omfatter revisors vurdering af, om ledelsens forudsætning om going concern er korrekt.⁵⁰ Der henvises til afsnit 6.2 herover. Dette medfører også, at revisor anvender en af ledelsen foretaget bedømmelse af going concern allerede ved planlægningen af revisionen. Såfremt ledelsen ikke har foretaget en sådan bedømmelse skal revisor drøfte anvendelse af forudsætningen om going concern med ledelsen, jf. afsnit 10, i forbindelse med planlægningen af revisionen.

Som nævnt har ledelsen pligt til at udarbejde sin bedømmelse i forbindelse med udarbejdelse af årsregnskabet. Derudover har revisor pligt til at drøfte forholdet omkring going concern med ledelsen i forbindelse med såvel planlægning, udførelse og afslutning af revisionen. Planlægningen af revisionen vil typisk foregå mellem datoen for påtegningen af årsregnskabet for den foregående

⁴⁹ RS 540, afsnit 4

⁵⁰ ISA 315, afsnit A1

periode og balancedagen. Ledelsen skal altså som minimum én gang årligt bedømme virksomhedens evne til at fortsætte driften, og herudover som minimum drøfte forholdet med revisor ved dennes planlægning og udførelse af revisionen.

Perioden, som ledelsens bedømmelse skal omfatte, er umiddelbart ikke defineret jf. afsnit 2, hvoraf det fremgår, at virksomheden skal forudsættes at kunne fortsætte sin drift i en "foreseeable future". Udtrykket kan på dansk oversættes til en overskuelig fremtid. Dette et tvetydigt udtryk, idet overskueligheden afhænger af flere faktorer, som eksempelvis virksomhedens kompleksitet og forandringer i omverdenen. En overskuelig fremtid kan derfor være en kort horisont for nogle virksomheder og længere for andre. Hertil kommer, at omfanget og arten af ledelsens og revisors arbejde kan have betydning for, hvilken periode der synes overskuelig.

Afsnit 13 giver dog en mere håndfast oplysning om perioden for ledelsens bedømmelse. Heraf fremgår det, at bedømmelsen som minimum skal omfatte 12 måneder fra balancedagen i lighed med kravet i IAS 1. Netop dette temmelig præcise krav er medtaget i ISA 570, som følge af de modtagne høringssvar, hvor dette blev efterspurgt.⁵¹

Revisors ansvar

Revisors ansvar og mål er omtalt i afsnit 9:

" 9. The objectives of the auditor are:

- a) To obtain sufficient appropriate audit evidence regarding the appropriateness of management's use of the going concern assumption in the preparation of the financial statements;
- b) To conclude, based on the audit evidence obtained, whether a material uncertainty exists related to events or conditions that may cast significant doubt on the entity's ability to continue as a going concern, and
- c) To determine the implications for the auditor's report."

Revisors mål er opdelt i tre dele; opnå revisionsbevis, konkludere på det indsamlede bevis, samt vurdere mulig indflydelse på revisionspåtegningen.

Revisor skal jf. RS 500, afsnit 2 "opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for at blive i stand til at drage konklusioner, som er tilstrækkelige som grundlag for revisionskonklusionen." Med andre ord vil revisor ikke være i stand til at træffe en revisionskonklusion uden tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis.

Tilstrækkelighed er udtryk for mængden af revisionsbevis, mens egnethed er udtryk for kvaliteten, det vil sige relevans og pålidelighed af beviset.⁵² Begreberne er indbyrdes forbundne, idet høj kvalitet af revisionsbeviset vil betyde behov for mindre revisionsbevis. Mængden af revisionsbevis hænger også sammen med risikoen for fejlinformation, da større risiko vil kræve mere revisionsbevis.

⁵¹ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), July 2008, afsnit 21-22

⁵² RS 500, afsnit 7

I relation til revisionsbevis for going concern-forudsætningen er såvel mængden af revisionsbevis, men også relevansen og pålideligheden af det opnåede bevis aktuelt. I nogle tilfælde vil en lille mængde af revisionsbevis gøre revisor i stand til at vurdere, at der ikke er væsentlig usikkerhed i forhold til begivenheder eller forhold, der kan rejse betydelig tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften. I andre tilfælde vil revisor skulle opnå omfangsrigt revisionsbevis, for at kunne nå til denne konklusion eller alternativt at kunne konkludere, at der er væsentlig usikkerhed og på baggrund heraf vurdere, hvordan det påvirker revisionspåtegningen.

Pålideligheden af det opnåede revisionsbevis er også vigtigt. Pålideligheden påvirkes af, hvem kilden til beviset er, og hvorledes revisionsbevisets beskaffenhed er. I relation til going concern kan nævnes eksempelvis revisionsbevis i form af drifts - og likviditetsbudgetter for virksomheden, som er udarbejdet af ledelsen og godkendt af bestyrelsen. Kilden til revisionsbeviset er her ikke ekstern, hvilket medfører, at pålideligheden af beviset ikke er stærkt. Revisor vil således skulle efterprøve budgetternes forudsætninger og kalkuler, for at vurdere pålideligheden af revisionsbeviset. Et andet eksempel er underskrevne lånedokumenter indeholdende lånets betingelser fra virksomhedens pengeinstitut. Sådanne originaldokumenter vil være et stærkt revisionsbevis afhængig af lånets betingelser og virksomhedens overholdelse heraf.

Revisor vil i forbindelse med udførelse af den øvrige revision muligvis opnå revisionsbevis, der kan anvendes i forbindelse med revision af going concern-forudsætningen. Eksempelvis virksomhedens evne til at betale leverandører rettidigt, at angive og betale moms og A-skat rettidigt, ændringer i kreditrammer hos pengeinstitut, og ophør med kredit hos leverandører. De nævnte er forhold eller begivenheder, der kan være væsentlige og medføre betydelig usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte sin drift.

I Basis for Conclusions, afsnit 6, fremhæves et høringssvar, hvori det beskrives, at præciseringen af, at revisor skal indhente tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, øger revisors arbejdsbyrde i forhold til den hidtidige ISA 570. Samtidig blev der sat spørgsmålstegn ved, om det overhovedet er muligt for revisor at opnå revisionsbevis for going concern til brug for afgivelse af en erklæring med høj grad af sikkerhed. Sidstnævnte med henblik på, at dette kan medføre urimelige forventninger til graden af sikkerhed for going concern-forudsætningen hos regnskabsbruger. Som svar har IAASB skrevet, at som følge af, at going concern er en grundlæggende forudsætningen for regnskabsaflæggelsen, er det nødvendigt, at revisor opnår tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for, at virksomheden vil fortsætte sin drift. Ligeledes fastslår IAASB i sit svar, at der er rimelig sammenhæng mellem kravene til revisor og forventningerne til graden af sikkerhed.

I den danske RS 570, afsnit 22 er revisors ansvar formuleret således: "Revisors ansvar er at overveje hensigtsmæssigheden af ledelsens anvendelse af going concern-forudsætningen ved udarbejdelsen af regnskabet..". Formuleringen i den omskrevne ISA 570, afsnit 9 er som vist herover skarpere, idet den byder revisor, ".. at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis..", hvilket umiddelbart kan tolkes som en skærpelse af kravet i forhold til den tidligere formulering.

IAASB argumenterer i Basis for Conclusions for, at fordi going concern er en grundlæggende forudsætning for regnskabsaflæggelsen, skal revisor opnå revisionsbevis for, at forudsætningen er

opfyldt. Going concern har længe været en grundlæggende regnskabsforudsætning og den fremgår som beskrevet herover af IAS 1 og ÅRL. Når revisor tidligere har erklæret sig om, at regnskabet giver et retvisende billede i henhold til den regnskabsmæssige begrebsramme, eksempelvis IAS eller ÅRL, har dette naturligvis omfattet going concern-forudsætningen. For at kunne erklære sig om et retvisende billede har det, som følge af den grundlæggende forudsætning, også tidligere været nødvendigt at indhente revisionsbevis for, at virksomheden er "going". Det forhold, at ISA 570 nu formulerer dette tydeligt, ændrer ikke kravene til revisors arbejde, fordi revisor hidtil og fortsat skal erklære sig om et retvisende billede, og herunder de grundlæggende regnskabsforudsætninger.

Revisor skal altså indsamle tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis i relation til ledelsens vurdering af anvendelse af forudsætningen om going concern. Med andre ord skal revisor efterprøve ledelsens vurdering, mens det ikke er beskrevet i standarden, at revisor skal tage stilling til ledelsens evne til at bedømme forudsætningen om going concern.

Jf. RS 315, afsnit 76 skal revisor opnå forståelse af virksomhedens risikovurderingsproces, for at identificere forretningsrisici, der er relevante for regnskabsaflæggelsen. I forbindelse med denne vurdering vil revisor oftest også opnå forståelse for, om ledelsen har evnen til at identificere risiko for, at virksomheden ikke er going concern. Det er således væsentligt, at revisor i sin vurdering af ledelsens bedømmelse af going concern, har sin vurdering af virksomhedens risikovurderingsproces in mente.

IAS 570 omtaler ikke, på hvilket tidspunkt ledelsens skøn skal udføres, dog jf. afsnittet herover om ledelsens ansvar. I realiteten betyder det, at ISA 570 ikke eksplicit siger noget om, at revisor ikke kan benytte et "gammelt" skøn foretaget af ledelsen. ISA 570 inddrager dog flere aspekter, som vanskeliggør revisors muligheder for brug af "gamle" skøn:

- Afsnit 5: "Graden af usikkerhed forbundet med udfaldet af en begivenhed eller et forhold stiger væsentligt, jo længere ind i fremtiden begivenheden, forholdet eller udfaldet finder sted."
- Afsnit 6: "Revisors ansvar er at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis.."
- Afsnit 12: "Revisor skal vurdere ledelsens bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte driften."

Ovennævnte tilsiger, at revisor næppe vil kunne opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis baseret på skøn foretaget langt tidligere end påtegningstidspunktet. Sagt med andre ord er det i revisors interesse, at ledelsens skøn af udfaldet af begivenheder eller forhold, der kan have betydning for virksomhedens evne til at fortsætte driften, er ajourførte forud for revisors vurdering af det foretagne skøn.

Revisor skal i henhold til ISA 570, afsnit 15 opdatere sig på ledelsens bedømmelse af going concern-forudsætningen i perioden efter at denne er foretaget.

Begivenheder eller forhold identificeres

I de situationer, hvor revisor identificerer forhold eller begivenheder, der kan rejse betydelig tvivl om going concern-forudsætningen, skal revisor opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for at

fastslå, om der er væsentlig usikkerhed eller ej ved at udføre yderligere revisionshandlinger.⁵³
Handlingerne skal omfatte:

- Bede ledelsen at foretage bedømmelse af going concern såfremt denne ikke foreligger
- Vurdering af ledelsens planer for fremtidige handlinger i forhold til bedømmelsen af going concern
- Såfremt det foreligger, vurdere datagrundlag og forudsætninger for det af virksomheden udarbejdede likviditetsbudget
- Overveje, om yderligere informationer er tilgængelige siden ledelsen foretog sin bedømmelse
- Anmode om skriftlig erklæring fra den daglige ledelse vedrørende planer for fremtidige handlinger og disses gennemførlighed.

Sidstnævnte af ovenstående punkter er revideret i forhold til ED-ISA 570, idet det er tilføjet, at ledelsen skal erklære sig om planernes gennemførlighed.⁵⁴ Dette begrundes med, at såfremt ledelsen ikke kan erklære sig herom er revisionsbeviset i forhold til ledelsens planer mere end tvivlsomt. Kun gennem disse handlinger, og det revisionsbevis der opnås herved, kan revisor afgøre, hvorledes dette får indflydelse på revisionspåtegningen, og herunder eventuelt revisionskonklusionen.

6.4.1 Forventninger til fremtidig ajourføring ISA 570

ISA 570 er, som vist herover, alene omskrevet i forbindelse med IAASB's "Clarity Project". De ISA'er, der er ajourført, er de standarder, der omhandler områder med størst revisionsrisiko.⁵⁵ Beslutningen om kun at ajourføre nogle af de 36 ISA-standarder er taget ud fra et ressourcehensyn. IAASB planlægger allerede nu, at foretage yderligere ajourføring af nogle standarder, herunder ISA 610, 700 og 720, som i forbindelse med Clarity Project kun er omskrevet.⁵⁶ Der er således ikke offentliggjort konkrete planer om at ajourføre ISA 570 fra IAASB's side.

I Basis for Conclusions offentliggjort i forbindelse med den omskrevne ISA 570 er der dog enkelte områder, hvor IAASB mellem linjerne skriver, at en snarlig ajourføring kunne være nødvendig.

De områder, der nævnes i Basis for Conclusions er:

- 1 Krav om kommunikation til virksomhedens øverste ledelse i de tilfælde, hvor virksomhedens ledelse afviser at foretage en vurdering eller udvide sin vurdering af virksomhedens evne til at fortsætte sin drift, og hvor dette er af væsentlig interesse for virksomhedens øverste ledelse.⁵⁷
- 2 Baggrund for kravet til revisor om at vurderingen af ledelsens bedømmelse af going concern-forudsætningen minimum skal omfatte 12 måneder.⁵⁸

⁵³ ISA 570, afsnit 16

⁵⁴ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), July 2008, afsnit 24-25

⁵⁵ IFAC, IAASB Strategy and Work program, juli 2008

⁵⁶ IFAC, IAASB Strategy and Work program, juli 2008

⁵⁷ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), July 2008, afsnit 19

⁵⁸ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), July 2008, afsnit 23

- 3 Uddybning og eksempler på, hvad de nødvendige revisionshandlinger, og hvad tilstrækkeligt egnet revisionsbevis er i den situation, hvor revisor skal vurdere om det er sandsynligt, at ledelsens planer for fremtiden kan opnås for virksomheden.⁵⁹

ISA 570, afsnit 22 anfører, at såfremt ledelsen ikke efterkommer revisors anmodning om at foretage eller udvide sin bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte driften, skal revisor overveje indflydelsen heraf på sin påtegning, som jf. ISA 570, afsnit A27, skal være et forbehold eller en konklusion uden forbehold. Formålet med høringssvaret har været, at der i ISA 570 stilles direkte krav om rapportering af ledelsens modvillighed til den øverste ledelse. IAASB har ikke efterkommet denne anmodning, og begrundet det med, at såfremt forholdet er væsentligt, vil der jf. ISA 260, afsnit A18, være krav om rapportering til ledelsen.⁶⁰

Når revisor modificerer sin revisionskonklusion skal dette rapporteres til den øverste ledelse.⁶¹ Revisor skal kommunikere formulering af sit forbehold og sin konklusion, samt de forhold, der har medført, at revisor ser det nødvendigt at modificere sin konklusion. Revisor skal kommunikere dette, for at ledelsen har mulighed for at komme med yderligere oplysninger om det forhold, der giver anledning til modifikation af revisionskonklusionen, og at ledelsen har mulighed for at erklære sig enig i den foreslåede revisionskonklusion. I Danmark vil denne kommunikation oftest foregå i revisionsprotokollatet, som fremlægges for bestyrelsen forud for revisors og ledelsens godkendelse af regnskabet.

Det andet punkt vedrører en uddybelse af kravet om, at revisor skal dække den samme periode som ledelsen har bedømt going concern-forudsætningen for i henhold til regnskabslovgivningen. Såfremt perioden er kortere end 12 måneder, skal den forlænges til minimum 12 måneder.

Der efterspørges en faglig begrundelse for den angivne periode, og ikke mindst grænsen på 12 måneder. IAASB lægger sig i standarden fuldt ud op af regnskabslovgivningen ved at fastsætte, at revisor skal bedømme den samme periode, som ledelsen skal i henhold til regnskabslovgivningen. Tages der udgangspunkt i eksempelvis IAS 1 er der god symmetri mellem kravene, og det er sandsynligvis også kravene i IAS 1, der lægger til grund for minimumskravet på 12 måneder. Der gives i IAS 1 eller ISA 570 ikke begrundelse for den valgte tidshorisont. Kravet skal sandsynligvis ses i lyset af bestemmelsen om, at et årsregnskab skal omfatte en periode på 12 måneder i henhold til ÅRL § 15 og mindstekravet jf. IAS 1, afsnit 49. Herved er der i den internationale regnskabsregulering stillet krav om, at ledelsen skal vurdere virksomhedens evne til at fortsætte driften frem til afslutningen af det efterfølgende regnskabsår. Dette krav følges op af ISA'erne. Det synes rimeligt, at ledelsen og revisor skal bedømme going concern-forudsætningen frem til og med den næste periode for hvilken regnskabsbruger senest kan få denne information opdateret. Ved at henvise direkte til 12-måneders kravet i IAS 1 signaleres det, at baggrunden for minimumsperioden skal findes her. En uddybende forklaring kunne således placeres eksempelvis i IAS 1 under going

⁵⁹ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), July 2008, afsnit 26

⁶⁰ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), July 2008, afsnit 19

⁶¹ ISA 705, afsnit 28 og A28

concern. Herved vil strukturen bevares, hvor det er den internationale regnskabslovgivning, der er styrende i forhold til krav til ledelsen og dermed revisor.

Opgaven for IAASB i forhold til punkt 2 er således at uddybe, at regnskabsbruger har krav på ledelsens og revisors bedømmelse af going concern frem til offentliggørelse af næstkommende årsregnskab. Hvorvidt dette sker via IAS 1, som der i forvejen henvises til, eller i ISA 570 som vejledende materiale, eller alternativt begge, er ikke afgørende.

Det tredje punkt vedrører respondenternes efterspørgsel på vejledning angående kravet til revisor, om at foretage yderligere revisionshandlinger i relation til ledelsens planer for fremtidige handlinger vedrørende virksomhedens fortsatte drift. Kravet er formuleret i ISA 570, afsnit 16b. Der efterspørges konkret vejledning i, hvorledes ledelsens planer revideres, og hvorledes revisor skal opnå revisionsbevis for, at ledelsens planer kan gennemføres. Spørgsmålene i høringssvarene er forståelige, da ledelsens planer kan have mange udformninger og være dokumenteret på forskellig vis. Revision af ledelsens fremtidige planer kræver indsigt i virksomhedens interne og eksterne forhold, samt analyse af de variabler, der er lagt til grund for planerne. Hertil kommer, at revisor skal opnå revisionsbevis for, at det er sandsynligt, at planerne kan gennemføres. Revisor vil i et givent omfang skulle efterprøve ledelsens planer ved interview med ledelsen selv, hvilket ikke nødvendigvis fører til styrkelse af revisionsbevisets egnethed.

I Basis for Conclusions udtrykker IAASB, at nogle af de forhold, respondenterne ønsker forklaret yderligere i ISA 570, rækker videre end omskrivningen i forbindelse med "Clarity Project". Af ovenstående gøres det klart, at der er et behov for uddybelse af omfanget af kravet til revisor om vurdering af ledelsens fremtidige planer, når der kan være betydelig tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften. Desuden kunne standarden, af hensyn til revisorernes forståelse, uddybe baggrunden for kravet om at bedømme going concern-forudsætningen for en periode på minimum 12 måneder fra balancedagen enten i IAS 1 eller i ISA 1.

På trods af, at IAASB mellem linjerne erkender behovet for en ajourføring af ISA 570 sker dette tidligst i 2011. Det skyldes, at IAASB af hensyn til medlemmernes bekymring for "standard overload" ikke udsteder nye standarder i perioden 2009-2011.⁶² Med de forhold, der er drøftet i dette afsnit, må det formodes, at netop ISA 570 vil få IAASB's opmærksomhed, når der igen tages fat på ajourføring af ISA'erne.

6.5 Modifikationer af revisors konklusion eller afgivelse af supplerende oplysninger i forbindelse med going concern

I dette afsnit gennemgås nærmere effekten af usikkerhed omkring virksomhedens evne til at fortsætte sin drift på revisors påtegning. Der skelnes mellem forhold, der påvirker revisors konklusion og forhold, der ikke påvirker konklusionen. Førstnævnte er forbehold, der medfører en modificeret revisionskonklusion, mens sidstnævnte er supplerende oplysninger, der anføres i revisors påtegning efter konklusionen.

⁶² IFAC, IAASB Strategy and Work program, juli 2008, side 6

IAASB har ved omskrivningen valgt at lægge vægt på kravet om, at revisor skal tage stilling til, hvorledes usikkerhed om virksomhedens evne til at forsætte sin drift skal påvirke revisionspåtegningen. Derfor er det i ISA 570, afsnit 9c fremhævet, at revisor skal bestemme, hvorledes en eventuel usikkerhed vedrørende going concern skal have indflydelse på revisionspåtegningen.⁶³ Det forhold, at IAASB vælger, at fremhæve kravet om at going concern-forudsætningen, kan have indflydelse på revisors påtegning, indikerer at organisationen mener, at revisors fokus herpå bør øges.

Revisor skal modificere sin revisionskonklusion, når regnskabet er behæftet med væsentlig(e) fejl, eller når det ikke er muligt at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis. Revisor kan modificere sin konklusion på 3 måder; "bortset fra"-konklusion, afkræftende konklusion eller undlade at udtrykke en konklusion. Baggrunden for de tre typer er illustreret i ISA 705:

<i>Nature of Matter Giving Rise to the Modification</i>	<i>Auditor's Judgment about the Pervasiveness of the Effects or Possible Effects on the Financial Statements</i>	
	<i>Material but Not Pervasive</i>	<i>Material and Pervasive</i>
Financial statements are materially misstated	Qualified opinion	Adverse opinion
Inability to obtain sufficient appropriate audit evidence	Qualified opinion	Disclaimer of opinion

Figur 1, ISA 705, afsnit A1

Som det fremgår af figuren, kan revisor tage forbehold og afgive en "bortset fra"-konklusion, når der er væsentlige, men ikke gennemgribende fejl i årsrapporten, eller når revisor ikke har kunnet opnå tilstrækkeligt revisionsbevis om et forhold, som kan medføre væsentlige men ikke gennemgribende fejl. Når revisor har opnået tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, men fejlen er væsentlig og gennemgribende, skal revisor afgive en afkræftende konklusion.⁶⁴ Regnskabet udviser ikke et retvisende billede, når det indeholder væsentlige og gennemgribende fejl.

Den tredje type af modifikation er, at undlade at afgive en konklusion. Det skal revisor gøre, når det ikke er muligt at opnå tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, og når den mulige indvirkning heraf er væsentlig og gennemgribende.⁶⁵ I relation til going concern kan revisor også undlade at udtrykke en konklusion, hvilket er omtalt herunder i afsnit 6.5.3.

I bilag 1 er illustreret et beslutningstræ vedrørende modifikationerne til revisors konklusion og påtegning i relation til going concern i henhold til ISA 570.

Figuren tager udgangspunkt i, at ledelsen aflægger regnskabet på baggrund af going concern-forudsætningen. Som det fremgår, kan væsentlig usikkerhed i relation til begivenheder eller forhold,

⁶³ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), juli 2008, afsnit 11

⁶⁴ ISA 705, afsnit 8

⁶⁵ ISA 705, afsnit 9

der hver for sig eller sammen kan rejse tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften føre til, at revisor i sin påtegning enten må give en af to typer afkræftende konklusion, en konklusion med forbehold, ingen konklusion eller give supplerende oplysninger. Herunder vil de 5 trin illustreret i bilag 1 kort blive forklaret. I de efterfølgende afsnit 6.5.1-6.5.6 vil going concern i revisionspåtegningen blive uddybet.

Med udgangspunkt i illustrationen i bilag 1, niveau 1, ses, at revisors første opgave er, at vurdere om der er væsentlig usikkerhed forbundet med virksomhedens evne til at fortsætte sin drift. Såfremt revisor vurderer, at der ikke er væsentlig usikkerhed og har revisionsbevis herfor, skal revisors konklusion ikke modificeres, og der skal ikke afgives supplerende oplysninger.

Er det revisors vurdering, at der er væsentlig usikkerhed, skal revisor vurdere omfanget af denne usikkerhed.

Niveau 2 i illustrationen viser, at såfremt der er talrige usikkerhedsfaktorer knyttet til going concern-forudsætningen, skal revisor vælge ikke at afgive en konklusion. Med formuleringen i ISA 570, afsnit A22; "... in extremely rare cases..." må det tolkes som om IAASB anbefaler, at denne mulighed anvendes med stor omtanke. Det skyldes givet, at det vil have stor effekt for virksomheden, at revisor i sin påtegning udtrykker, at han ikke har mulighed for at udtrykke en konklusion om regnskabet, fordi der er talrige usikkerhedsfaktorer knyttet til virksomhedens evne til at fortsætte driften.

I niveau 3 er illustreret, at revisor afgiver en afkræftende konklusion, når han mener at going concern-forudsætningen ikke er opfyldt.

I de tilfælde, hvor der er væsentlig usikkerhed omkring virksomhedens fortsatte drift, men hvor going concern-forudsætningen er relevant, skal revisor vurdere ledelsens redegørelse for going concern-forudsætningen. Dette er illustreret i niveau 4. Såfremt det er revisors opfattelse, at ledelsen på en fyldestgørende og klar måde oplyser om de usikkerheder, der er knyttet til going concern-forudsætningen, skal revisor henlede regnskabsbrugers opmærksomhed herpå ved at afgive en supplerende oplysning.

Niveau 5 illustrerer, hvorledes ledelsens mangelfulde redegørelse for usikkerhed knyttet til going concern-forudsætningen skal påvirke revisionskonklusionen. Revisor skal tage forbehold for den utilstrækkelige redegørelse, såfremt revisor mener, at den ikke er fyldestgørende. Såfremt usikkerheden omkring going concern ikke omtales i regnskabet, skal revisor afgive en afkræftende konklusion.

Når revisionskonklusionen modificeres, skal der ske tilretning af påtegningen. Der skal tilføjes et afsnit før konklusionen med overskriften "Basis for ..." typen af konklusion, og her skal revisor begrunde sit forbehold.⁶⁶

⁶⁶ ISA 705, afsnit 16-19

Konklusionen skal i overskriften angive typen af konklusion, eksempelvis "Afkræftende konklusion".⁶⁷ Desuden ændres ordlyden i revisors påtegning i henhold til formuleringer i ISA 705, afsnit 23-26.

Når der afgives "bortset fra"-, "afkræftende" eller ikke udtrykkes en konklusion skal sætningen: "Der er vor opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vor konklusion" slettes i revisors påtegning.

Som det fremgår af illustrationen i bilag 1 samt ovenstående, kan usikkerhed om eller uenighed med ledelsen omkring going concern føre til modifikation af revisionspåtegningen på mange måder.

6.5.1 Generelt om afgivelse af supplerende oplysninger

Supplerende oplysninger er oplysninger i revisors påtegning, som ikke påvirker revisionskonklusionen, og af samme årsag anføres herefter. Formålet med supplerende oplysninger (emphasis of matter paragraph) er, som den engelske betegnelse indikerer, at fremhæve nogle forhold i regnskabet, når det efter revisors vurdering er nødvendigt.

Supplerende oplysninger må kun gives vedrørende forhold, der allerede er omtalt eller oplyst i regnskabet.⁶⁸ Denne bestemmelse skal ses i lyset af, at såfremt forholdet ikke var tilstrækkeligt omtalt eller oplyst, betragtes det som en fejl, fordi forholdet kan være væsentlig for regnskabsbrugerens økonomiske beslutninger. Det betyder ligeledes, at supplerende oplysninger aldrig kan erstatte et forbehold i revisionspåtegningen.

Jf. ISA 706 afgiver revisor supplerende oplysninger af 2 årsager:

- Et forhold er korrekt oplyst og præsenteret i regnskabet, men det er essentielt for regnskabsbrugerens forståelse af regnskabet at kende til dette
- Når det er hensigtsmæssigt, andre forhold som er relevante for regnskabsbrugerens forståelse af den udførte revision, revisors ansvar eller revisors påtegning

Som led i den danske revisionslovgivning skelner Erklæringsbekendtgørelsen også mellem 2 typer af supplerende oplysninger:

- forhold i regnskabet
- forhold, der kan medføre ansvar for virksomhedens ledelse

Af ovenstående ses, at der er forskel mellem kravene i ISA 706 og Erklæringsbekendtgørelsen.

Forskellen skyldes det særlige danske krav, at revisor skal give supplerende oplysninger om ledelsens ansvar. Dette krav spænder vidt, og dækker handlinger, der kan medføre erstatnings- eller strafansvar og som berører virksomheden, tilknyttede virksomheder, virksomhedsdeltagere,

⁶⁷ ISA 705, afsnit 22

⁶⁸ ISA 706, afsnit A2

kreditorer eller medarbejdere.⁶⁹ Denne formulering betyder, at revisor potentielt har pligt til at informere om alle lovovertrædelser, som kommer til hans kendskab.

Erklæringsbekendtgørelsen fastslår også, at der ved afgivelse af supplerende oplysninger, der vedrører regnskabet, skal ske henvisning til den note eller det afsnit i regnskabet, hvor forholdet beskrives.⁷⁰

Andet punkt vedrørende supplerende oplysninger jf. ISA 706 vedrører andre forhold, som eksempelvis, at revisor ikke har mulighed for at trække sig som følge af begrænsninger i adgangen til tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis, uddybelse af revisors ansvar i henhold til gældende regulering, eller henvisning til at der er udarbejdet to regnskaber i henhold til forskellige gældende regnskabsregulering.

Både de internationale standarder og den danske bekendtgørelse indeholder 2 typer af supplerende oplysninger, men disse har kun den ene type til fælles. Det kan blive en udfordring for FSRs Revisionstekniske udvalg, at indarbejde de særlige danske krav som tillæg til oversættelsen af ISA 706.

6.5.2 Revisors vurdering af, om der er begivenheder eller forhold, der kan medføre tvivl om going concern

Formuleringen i ISA 570, afsnit 17 lyder således:

"Based on the audit evidence obtained, the auditor shall conclude whether, in the auditor's judgment, a *material uncertainty* exists related to events or conditions that, individually or collectively, may cast *significant doubt* on the entity's ability to continue as a going concern. A material uncertainty exists when the magnitude of its potential impact and likelihood of occurrence is such that, in the auditor's judgment, appropriate disclosure of the nature and implications of the uncertainty is necessary for: (Ref: Para. A19)

- (a) In the case of a fair presentation financial reporting framework, the fair presentation of the financial statements, or
- (b) In the case of a compliance framework, the financial statements not to be misleading."

Material uncertainty

"Material uncertainty" er oversat til væsentlig usikkerhed af FSRs Revisionstekniske udvalg i forbindelse med omskrivning af RS 570. I den gældende RS 570, afsnit 9 anvendes betegnelsen betydelig usikkerhed. Begrebets betydning i ISA 570 er af stor vigtighed for at forstå revisors helt grundlæggende pligt i forbindelse med revision af going concern-forudsætningen.

I Basis for Conclusion har flere respondenter forespurgt IAASB omkring betegnelsen "material uncertainty", herunder bl.a. foreslået en definition af begrebet i ISA 570.⁷¹ IAASB afviser dette med henvisning til, at "material uncertainty" er et regnskabsmæssigt begreb, og at en definition af IAASB muligvis vil skabe uhensigtsmæssig uoverensstemmelse med den regnskabsmæssige

⁶⁹ Erklæringsbekendtgørelsen, § 7, stk. 2

⁷⁰ Erklæringsbekendtgørelsen, § 8

⁷¹ IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), juli 2008, afsnit 12-13

begrebsramme. I stedet har IAASB valgt i den efterfølgende vejledning til ISA 570, i afsnit A19, at henvise til IAS 1 og dennes anvendelse af begrebet "material uncertainty".

Formuleringen i IAS 1 er: "... When management is aware, in making assessment, of material uncertainties related to events or conditions that may cast significant doubt upon the entity's ability to continue as a going concern, those uncertainties shall be disclosed. ..." IAS 1 beskriver ledelsens bedømmelse af going concern og de krav, der skal opfyldes i årsrapporten, når der efter ledelsens opfattelse er væsentlig usikkerhed. Ved at henvise til IAS 1, og med det svar, der er givet i Basis for Conclusions som omtalt oven for, må det antages at IAASB ønsker, at revisor i et givent omfang skal bero sig på ledelsens vurdering af going concern-forudsætningen i forhold til graden af usikkerhed.

Der er ikke helt sammenhæng i ordvalget mellem ISA/RS og IAS/RV i forbindelse med oversættelse af "material uncertainty", idet de danske RV ikke længere opdateres, mens der er sammenhæng i ordvalget mellem IAS 1 og ISA 570. I Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements, IASB, afsnit 30 beskrives væsentlighed således: "Information is material if omission of misstatement could influence the economic decisions of users taken on the basis of the financial statements." Som i ISA 570 og IAS 1 er det afgørende for væsentligheden, om fejlen vil kunne betyde, at regnskabsbruger træffer en anden økonomisk beslutning på baggrund af årsrapporten. Det er ikke vanskeligt at relatere dette til fejl i forbindelse med going concern, idet regnskabsbrugerens økonomiske beslutninger i høj grad vil afhænge af udsigten til virksomhedens evne til at fortsætte driften.

I ISA 570, afsnit 17 beskrives også, hvornår der opstår væsentlig usikkerhed vedrørende going concern. Det er, når effekten af usikkerheden og sandsynligheden for dens indtræden er sådan, at revisor vurderer det nødvendigt, at oplyse om usikkerheden for, at regnskabet giver et retvisende billede i henhold til den regnskabsmæssige begrebsramme. Formuleringen af, hvornår der er væsentlig usikkerhed i afsnit 17, gør det ikke nødvendigvis tydeligt for revisor, idet det er revisors vurdering på baggrund af hans opfattelse af om regnskabet giver et retvisende billede. Med andre ord siger formuleringen i afsnit 17, at der foreligger væsentlig usikkerhed om going concern, når regnskabet ikke er retvisende medmindre usikkerheden for virksomhedens fortsatte drift oplyses, og regnskabet herved bliver retvisende. Alternativt gives en afkræftende konklusion, hvilket behandles herunder i afsnit 6.5.4.

Significant doubt

Mens "material uncertainty" henviser til begivenheder eller forhold, som kan have betydning for virksomheden i relation til going concern henviser "significant doubt" til virksomhedens evne til at fortsætte som going concern (som resultat af disse begivenheder og forhold). "Significant doubt" er oversat til betydelig tvivl ved oversættelsen fra ISA 570, hvilket er den direkte oversættelse.

Oven for er væsentlighed såvel i relation til årsrapporten som ved udførelse af revisionen analyseret. "Significant" kan tolkes som statistisk overvejende sandsynligt (på dansk signifikant). Det kan tolkes som, at det skal være overvejende sandsynligt, at der er tvivl omkring virksomhedens evne til at fortsætte driften. Der sendes et betydningsfuldt signal til regnskabsbruger

ved forbehold for going concern, og det er forståeligt, at der anvendes udtrykket "significant doubt" som begrundelse for, at revisor må tage forbehold eller give supplerende oplysninger vedrørende going concern. Af samme årsag er den danske oversættelse til "betydelig" måske ikke ideel, fordi den ikke udtrykker graden af usikkerhed med samme nøjagtighed som det engelske udtryk.

På baggrund af ovenstående fortolkning af ISA 570, afsnit 17 skal revisor, for at kunne vurdere 1. trin i illustrationen i bilag 1 afgøre om de usikkerheder, i relation til begivenheder eller forhold, som er indtruffet eller vil indtræffe, kan have betydning for regnskabsbrugerens økonomiske beslutning (material), og om det er overvejende sandsynligt (significant), at disse begivenheder eller forhold kan rejse tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften. Til brug for denne beslutning skal revisor indhente revisionsdokumentation som beskrevet ovenfor i afsnit 6.4.

6.5.3 Revisor udtrykker ingen konklusion

IAASB gør i en "alert" udsendt i januar 2009 opmærksom på, at revisor i henhold til ISA 570 skal undlade at afgive en revisionskonklusion i ét særligt tilfælde. Det er i det tilfælde, hvor revisor, til trods for at have opnået tilstrækkeligt revisionsbevis for de usikkerheder, der knytter sig til going concern, ikke finder det muligt at afgive en konklusion på grund af den mulige samlede effekt af usikkerhederne på regnskabet.

Når revisor vælger, at undlade at afgive en konklusion, og begrundet det med, at der er en række usikkerheder, har det utvivlsomt stor betydning for virksomheden. Det skal dog tages i betragtning, at der netop er tale om flere individuelle usikkerheder, som truer virksomhedens evne til at fortsætte sin drift. I sådan en situation vil det nok være revisors forventning, at virksomheden ikke vil overleve.

6.5.4 Revisors vurdering af om anvendelse af going concern-forudsætningen er relevant

Såfremt revisor, på baggrund af den udførte revision, mener, at der er væsentlige usikkerhed ved begivenheder eller forhold i relation til going concern, skal han vurdere, hvorvidt det er sandsynligt, at dette betyder, at virksomheden ikke er going.

Det er en betydningsfuld vurdering fra revisors side, idet ledelsens vurdering er, at virksomheden kan fortsætte sin drift. Revisor skal således tilkendegive sin opfattelse af, at regnskabet ikke opfylder den grundlæggende regnskabsforudsætning om going concern.

Når revisor vurderer, at going concern-forudsætningen ikke er relevant, skal han tage forbehold, samt afgive en afkræftende konklusion. Dette skal ske uanset, at det i regnskabet eventuelt er oplyst, at going concern-forudsætningen ikke er relevant.⁷²

Ved revisors vurdering af, at going concern-forudsætningen ikke er relevant, sondres der således ikke mellem om det er gennemgribende eller ej. Det skyldes, at brud på de grundlæggende regnskabsprincipper ved regnskabsaflæggelsen altid vil være væsentlige og gennemgribende. Formuleringen i standarden lader der da heller ikke være tvivl; "If the financial statements have been prepared on a going concern basis but, in the auditor's judgment, management's use of the

⁷² ISA 570, afsnit 21 og A25

going concern assumption in the financial statements is inappropriate, the auditor shall express an adverse opinion."⁷³

I de tilfælde, hvor ledelsen selv vurderer, at realisationsprincippet skal anvendes og aflægges regnskab herefter, skal revisor naturligvis ikke tage forbehold og afgive en afkræftende konklusion, såfremt han er enig i ledelsens vurdering.

6.5.5 Ledelsens fyldestgørende beskrivelse af going concern

Fjerde trin i figuren illustreret i bilag 1 er aktuel, når revisor har vurderet, at der er væsentlige usikkerheder vedrørende begivenheder eller forhold, der medfører betydelig tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte sin drift, og revisor samtidig samlet har vurderet, at uanset disse begivenheder eller forhold er anvendelse af going concern-forudsætningen relevant.

Ledelsen har i kraft af regnskabslovgivningen pligt til at oplyse om usikkerheder og risici forbundet med regnskabet.⁷⁴ Ledelsen har således også pligt til at beskrive de væsentlige usikkerheder i form af begivenheder og forhold i relation til going concern. Det betyder, at ledelsen skal redegøre for de usikkerheder, der eksisterer for virksomheden og begrunde sin beslutning om aflæggelse af regnskabet efter forudsætningen om going concern.

Såfremt revisor er enig i ledelsens redegørelse omkring going concern, skal revisor, uden at det påvirker revisionskonklusionen, give supplerende oplysning omkring going concern. I de supplerende oplysninger skal der henvises til det eller de afsnit, hvori ledelsen redegør for usikkerhederne og begrunder valget af going concern som regnskabsprincip.

I den gældende danske RS 701 står der, at revisor skal fremhæve væsentlige forhold, der vedrører et going concern-problem ved supplerende oplysninger. Dette er ligeledes tilfældet i ISA 570, hvor der endvidere gives en begrundelse herfor. Supplerende oplysning vedrørende going concern har to formål; at fremhæve den væsentlige usikkerhed, der er knyttet til den begivenhed eller det forhold, som kan rejse betydelig tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften, samt at henlede regnskabsbrugerens opmærksomhed på det afsnit i ledelsesberetningen eller den note, hvor ledelsen redegør herfor.⁷⁵

I lyset af den aktuelle markedsøkonomiske situation er det vanskeligt, at forestille sig virksomheder, som ikke på nogen vis er berørt. Af samme årsag påpeger IAASB, at det kan være relevant for ledelsen, at redegøre for virksomhedens finansielle situation set i lyset af den aktuelle markedsøkonomiske situation, for herved at signalere, at ledelsen har overvejet situationens alvorlighed og mulige effekt på virksomhedens fremtidige drift.⁷⁶

Den aktuelle situation medfører, at det kan være vanskeligt for revisor, at afgøre behovet for supplerende oplysninger i årsrapporten. IAASB fremhæver i sin "alert" fra januar 2009, at det forhold, at regnskabet aflægges i en periode med krise på de finansielle markeder, ikke alene

⁷³ ISA 570, afsnit 21

⁷⁴ ÅRL § 99, stk. 1, nr. 8

⁷⁵ ISA 570, afsnit 19

⁷⁶ IAASB, januar 2009

medfører behov for supplerende oplysning. Det forhold, at ledelsen har valgt at beskrive situationen over for regnskabsbrugerne, medfører altså heller ikke nødvendigvis et behov for supplerende oplysning.

6.5.6 Ledelsens mangelfulde eller fejlagtige beskrivelse af going concern

I de tilfælde, hvor revisor er enig i, at regnskabet aflægges efter going concern-princippet, men er af den opfattelse, at regnskabet ikke klart redegør for væsentlige usikkerheder knyttet til begivenheder eller forhold, som kan rejse betydelig tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften, skal det afgøres, hvorledes dette skal oplyses i revisionspåtegningen. Som illustreret i bilag 1, niveau 5 skal revisor enten afgive en konklusion med forbehold eller en afkræftende konklusion.⁷⁷

For at eksemplificere dette er herunder beskrevet 3 eksempler på ledelsens mangelfulde eller fejlagtige beskrivelse af going concern.

Det første eksempel er, at ledelsen intet sted i regnskabet giver oplysninger om virksomhedens aktuelle vanskeligheder i relation til going concern. Ledelsen oplyser ikke om de usikkerheder, der er knyttet til regnskabet.

I det andet eksempel giver ledelsen oplysninger om going concern-problemet, men disse er efter revisors opfattelse utilstrækkelige i deres beskrivelse. Det kan eksempelvis være, at der er væsentlige usikkerheder knyttet til flere begivenheder eller forhold, men at ledelsen blot beskriver ét af disse forhold. I dette tilfælde vil revisor vurdere, at ledelsen bør redegøre for alle usikkerheder.

Det tredje eksempel omfatter det forhold, at ledelsen, efter revisors vurdering, giver direkte fejlagtige oplysninger i relation til going concern-problemet. Eksempelvis at ledelsen giver udtryk for, at de debt covenants långiver stiller i forbindelse med nødvendig forlængelse af lånerammen kan opfyldes, mens revisor er af den opfattelse, at virksomheden ikke kan opfylde dem.

I de 3 ovennævnte eksempler skal revisor ud fra gældende regulering afgøre, hvorledes revisionspåtegningen skal se ud. Da der er tale om væsentlige fejl i årsrapporten, kan revisionskonklusionen modificeres ved at tage et forbehold, eller ved at afgive en afkræftende konklusion, som det er illustreret i bilag 1.

⁷⁷ ISA 570, afsnit 20

Herunder er vist, hvorledes konklusionen skal modificeres i de tre eksempler.

<i>Type af fejl</i>	<i>Modifikation af konklusion</i>
1. Ledelsen oplyser intet sted i regnskabet om going concern-problemet.	Forbehold for manglende redegørelse samt "bortset fra"- eller afkræftende konklusion
2. Ledelsen oplyser om going concern-problemet. Oplysningerne er efter revisors opfattelse mangelfulde og utilstrækkelige.	Forbehold for mangelfuld redegørelse samt "bortset fra"-konklusion
3. Ledelsen giver fejlagtige oplysninger vedrørende going concern-problemet.	Afkræftende konklusion

Tabel 1, egen tilvirkning

Såfremt ledelsen ikke redegør for usikkerhed vedrørende going concern-forudsætningen i regnskabet eller redegørelsen ikke er tilstrækkelig skal revisor tage forbehold herfor og afgive en "bortset fra"-konklusion. I særlige tilfælde kan ledelsens manglende redegørelse være så gennemgribende for forståelsen af regnskabet, at revisor må afgive en afkræftende konklusion. I sit forbehold skal revisor redegøre for de usikkerheder, der efter hans opfattelse ikke er tilstrækkeligt oplyst. Herved signalerer revisor, at han er enig i at regnskabet aflægges efter going concern-forudsætningen, men at ledelsens ikke oplyser tilstrækkeligt om de usikkerheder, der er knyttet til regnskabet.

Revisor giver en afkræftende konklusion, når regnskabet er behæftet med væsentlige fejl, som er gennemgribende. I denne sammenhæng betyder det, at revisor er enig i aflæggelse efter going concern-forudsætningen, men at revisor vurderer, at ledelsens redegørelse er vildledende. I nogle tilfælde kan den manglende redegørelse være gennemgribende for forståelsen af regnskabet. I det tilfælde gives ligeledes en afkræftende konklusion.

At afgive en afkræftende konklusion, når revisor er enig i ledelsens valg af regnskabsprincip, er sjælden. Det er der flere årsager til. Revisor vil i dette tilfælde forud for færdiggørelse af regnskabet sandsynligvis føre en dialog med ledelsen og herigennem forklare formålet med redegørelsen, og hvorfor revisor mener, at redegørelsen giver anledning til den afkræftende konklusion. Ledelsen vil muligvis være lydhør over for revisor, for at undgå denne konklusion, så der i stedet blot gives supplerende oplysninger vedrørende usikkerheder omkring going concern.

6.6 Rapportering til den øverste ledelse

Revisor skal underrette den øverste ledelse om begivenheder eller forhold, der kan rejse betydelig tvivl om virksomhedens evne til at forsætte driften.⁷⁸ Underretningen skal beskrive, hvorvidt de identificerede begivenheder eller forhold udgør en væsentlig usikkerhed, revisors vurdering af om anvendelse af going concern-forudsætningen er relevant, og hvorvidt oplysningerne i regnskabet er tilstrækkelige.

⁷⁸ Afsnittet er baseret på ISA 570, afsnit 23

Det, revisor skal uddybe over for den øverste ledelse, er således de forhold, som revisor skal omtale i sin påtegning enten ved et forbehold, eller ved afgivelse af supplerende oplysning. Det vil sige, at revisor skal oplyse om og forklare væsentlige usikkerheder, der knytter sig til forhold eller begivenheder, og medfører betydelig tvivl omkring virksomhedens fortsatte drift. Revisor skal begrunde sin vurdering af om going concern-forudsætningen er relevant eller ej. Dette svarer til kravet om, at revisor skal begrunde sit forbehold for going concern eller sin supplerende oplysning. Endelig skal revisor i sin rapportering til den øverste ledelse tage stilling til ledelsens informationer om going concern i regnskabet, hvilket er tilsvarende kravet til revisors påtegning som behandlet oven for i afsnit 6.5.5.

ISA 260 beskriver 4 mål med revisors kommunikation til den øverste ledelse. Ét er at yde den øverste ledelse rettidig information om observationer gjort under revisionen, som er væsentlige og relevante i forhold til deres ansvar for at føre tilsyn med regnskabsudarbejdelsen.⁷⁹ Dette uddybes i afsnit 16, hvor revisor skal rapportere betydelige vanskeligheder opstået i forbindelse med revisionen, om væsentlige forhold som er drøftet med ledelsen, og andre forhold som efter revisors professionelle vurdering er betydelige for tilsynet med regnskabsudarbejdelsen. I de vejledende afsnit til ISA 260 gives eksempler på vanskeligheder opstået under revisionen. Herunder nævnes ledelsens manglende vilje til at foretage eller udvide sin bedømmelse af virksomhedens evne til at fortsætte driften. Det forhold, at revisor skal rapportere til den øverste ledelse om begrænsningen i revisionsarbejdet er ikke omtalt i ISA 570. Se diskussion heraf i afsnit 6.4.1.

Revisor får ligeledes vejledning i, hvornår der er krav om rapportering til den øverste ledelse i de standarder, som omhandler revisors påtegning. Ordlyden i ISA 705, afsnit 28 og ISA 706, afsnit 9 er ens, og fastsætter krav til revisor om, at revisor, i de tilfælde, hvor han forventer at tage forbehold og/eller afgive supplerende oplysning, skal rapportere herom og gengive forbeholdet og/eller den supplerende oplysning i sin rapportering til den øverste ledelse. Dette krav modsvarer af kravet i ISA 570, afsnit 23, som nævnt herover, hvor revisor skal forklare og begrunde sine overvejelser omkring going concern-forudsætningen.

ISA 260 fastslår, at rapporteringen kan ske i den form, mundtligt eller skriftligt, revisor efter sin professionelle dømmekraft finder passende. RL § 20 kræver, at revisorer i Danmark fører en revisionsprotokol til brug for hvervgiver, som i et selskab vil være dets bestyrelse eller anpartshaver(e).

I protokollen skal revisor beskrive arten og omfanget af sit arbejde, herunder at revisionens formål er at afgive en erklæring med høj grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation.⁸⁰ Revisor skal i revisionsprotokollen desuden bl.a. oplyse om "væsentlige spørgsmål vedrørende revisionen, herunder især væsentlig usikkerhed, fejl eller mangler vedrørende virksomhedens bogholderi, regnskabsvæsen eller interne kontrol".⁸¹ Betydelig usikkerhed om going concern-forudsætningen er utvivlsomt dækket af formuleringen i RL § 20, stk. 3.

⁷⁹ ISA 260, afsnit 9c

⁸⁰ RL § 20, stk. 1

⁸¹ RL § 20, stk. 3

I Danmark vil revisor således kunne opfylde kravene i ISA 260 og 570 samt RL § 20 ved at rapportere om going concern i revisionsprotokollatet i de tilfælde, hvor revisor må tage forbehold eller give supplerende oplysninger i sin påtegning.

6.7 Going concern i revisors påtegning for årsregnskaber der dækker regnskabsperioder der påbegyndes efter 1. september 2008

Den 3. juni 2008 vedtog Folketinget ændringslov til ÅRL.⁸² Udover en del lempelser for virksomhederne i forbindelse med aflæggelse af regnskab, ophæves det særlige danske krav om revision af ledelsesberetningen.⁸³

Baggrunden for ophævelse af kravet er, at kravet ikke er gældende internationalt, og derfor øger de danske revisors arbejdsbyrde i forhold til revisorer i andre lande.⁸⁴

Kravene til indholdet i ledelsesberetningen er ikke lempet, og ledelsen skal i sin påtegning fortsat erklære, at årsregnskabet giver et retvisende billede, og at ledelsesberetningen indeholder en retvisende redegørelse.⁸⁵ Det vil sige, at ledelsen fortsat skal erklære sig om regnskabs og beretningens rigtighed, i henhold til kvalitetskravene og de grundlæggende forudsætninger i ÅRL.

Som beskrevet i afsnit 6.5.5 er ledelsens redegørelse et væsentligt element i regnskabet i virksomheder, hvor der er væsentlig usikkerhed i relation til begivenheder eller forhold, der kan rejse betydelig tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften. Når revisor i de situationer er enig i, at regnskabet aflægges efter princippet om going concern, skal han tage stilling til ledelsens oplysninger om problemet, for at vurdere, hvorvidt regnskabet giver et retvisende billede, og der gives tilstrækkelig information til regnskabsbrugeren.

I Erklæringsbekendtgørelsen er det et krav, at der sker henvisning til ledelsens omtale af going concern i ledelsesberetningen, når der gives supplerende oplysninger. Kravet om henvisning til en mere udførlig redegørelse af forholdet i ledelsesberetning er beskrevet i Revisionsudtalelse nr. 2007-3. Kravet i ISA 705 er tilsvarende, idet der jf. denne skal ske tydelig reference til det sted i regnskabet, hvor forholdet, der har givet anledning til supplerende oplysning, er beskrevet fyldestgørende.

Når revisor er uenig i ledelsens redegørelse skal revisor tage forbehold herfor jf. gældende RS 570.

ÅRL § 99 indeholder de elementer ledelsesberetningen for en regnskabsklasse C-virksomhed skal indeholde. Herunder er gengivet de krav, som kan være relevante i relation til going concern.

⁸² Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, 4. juni 2008

⁸³ KPMG, juni 2008

⁸⁴ KPMG, juni 2008

⁸⁵ ÅRL, § 9

§ 99. Ledelsesberetningen skal

..

- 2) beskrive eventuel usikkerhed ved indregning eller måling, så vidt muligt med angivelse af beløb,
- 3) beskrive usædvanlige forhold, der kan have påvirket indregningen eller målingen, så vidt muligt med angivelse af beløb,
- 4) redegøre for udviklingen i virksomhedens aktiviteter og økonomiske forhold,
- 5) omtale betydningsfulde hændelser, som er indtruffet efter regnskabsårets afslutning,
- 6) beskrive virksomhedens forventede udvikling, herunder særlige forudsætninger og usikre faktorer, som ledelsen har lagt til grund for beskrivelsen,

..

- 8) beskrive de særlige risici ud over almindeligt forekommende risici inden for virksomhedens branche, herunder forretningsmæssige og finansielle risici, som virksomheden kan påvirkes af,

..

Figur 2, ÅRL § 99

Udfordringen for danske revisorer er, hvorledes henvisning til ledelsens redegørelse skal ske, når denne for regnskabsår påbegyndt efter 1. september 2008 ikke længere er en del af årsregnskabet. I ISA 706 fremgår det tydeligt, at der skal ske henvisning til det sted i årsregnskabet, hvor forholdet omtales. Det skal ses i lyset af, at der efter internationale regnskabsstandarder typisk redegøres for sådanne forhold i de til regnskabet tilhørende noter.

FSR's Revisionstekniske udvalgs snarlige oversættelse af ISA 706 vil således medføre, at der bliver uoverensstemmelse mellem regnskabslovgivningen og RS'erne. For at kunne henvise til ledelsens redegørelse ved afgivelse af supplerende oplysninger skal revisor henvise til en del af årsrapporten, som ikke er indeholdt i årsregnskabet.

Det andet forhold, der gør sig gældende, er de tilfælde, hvor revisor ser sig nødsaget til at tage forbehold for eller afgive en afkræftende konklusion, som følge af ledelsens utilstrækkelige redegørelse for going concern-problemet. Revisor kan ikke modificere sin påtegning, som følge af uenighed med ledelsen om forhold, der ligger ud over årsregnskabet.

Tendensen i dansk regnskabslovgivning og -praksis er, at den bevæger sig i retning af de internationale standarder. Derfor bør der på dette område også ske tilpasning til den internationale regulering, således at omtale af væsentlige usikkerheder indeholdes i selve årsregnskabet og ikke som det er nu holdes ude af årsregnskabet.

En mulig placering af ledelsens redegørelse for usikkerheder i relation til going concern vil være indledningsvis i forbindelse med beskrivelsen af anvendt regnskabspraksis. Herved introduceres regnskabsbrugeren for de til regnskabet knyttede usikkerheder, den anvendte regnskabspraksis, resultatopgørelse, balance og noter i nævnte rækkefølge. Rækkefølgen synes naturlig, idet regnskabsbrugeren herved tidligt får kendskab til de til årsregnskabet knyttede usikkerheder. En anden mulig placering af ledelsens redegørelse er blandt noterne, eksempelvis som note uden reference.

Som det er nu, er kravet i ÅRL, at ledelsen oplyser om usikkerheder med videre i ledelsens redegørelse. Ledelsen i de fleste danske virksomheder vil næppe, at hensyn til revisors overholdelse

af revisionsstandarden, være indstillet på at gengive sin redegørelse i årsregnskabet. Dette ville utvivlsomt også bidrage mere til forvirring end til gavn.

For de første årsregnskaber aflagt for perioder påbegyndt efter 1. september 2008 vil resultatet nok blive, at såfremt revisor giver en supplerende oplysning vedrørende going concern eller et andet forhold i regnskabet, vil han tilføje at ledelsesberetningen ikke er en del af årsregnskabet og henvise til "Udtalelse om ledelsesberetningen".

7. Resume del I

Going concern er i den internationale og danske regnskabsregulering en af flere grundlæggende forudsætninger for regnskabsaflæggelsen. Som udgangspunkt skal de grundlæggende forudsætninger være opfyldt, før årsregnskabet udviser et retvisende billede.

Som offentlighedens tillidsrepræsentant er det revisors opgave, at udtale sig om kvaliteten af det aflagte årsregnskab, herunder skal revisor i sin revisionskonklusion udtrykke om regnskabet efter hans opfattelse giver et retvisende billede. Når revisor afgiver sin revisionspåtegning på årsregnskabet, udtrykker han således også, om den grundlæggende forudsætning om going concern er opfyldt.

Forventningerne til revisionspåtegningen efter indførelse af Erklæringsbekendtgørelsen i 1996 var høje. Det forventedes, at revisor ville blive bedre til at udtrykke usikkerhed for virksomhedens fortsatte drift i sin påtegning.

På trods af kravet i regnskabsregulering om ledelsens vurdering af going concern findes der ingen danske eller internationale regnskabsstandarder om emnet. Regnskabsaflægger får således ikke vejledning i, hvorledes han skal vurdere going concern-forudsætningen for virksomheden.

ISA 570 giver revisor vejledning i revision af ledelsens vurdering af going concern-forudsætningen. Herunder gives eksempler på begivenheder eller forhold, som kan medføre usikkerhed vedrørende virksomhedens evne til at fortsætte sin drift. Indledningsvis nævnes som eksempel negativ egenkapital.

Trods manglende vejledning i regnskabsreguleringen vedrørende going concern baseres kravet til tidshorisonten for revision af going concern på den horisont, der er fastsat i IAS 1. Det betyder, at ledelse og revisor skal vurdere going concern for den periode, der er relevant for virksomheden og minimum for 12 måneder fra balancedagen.

For at revisor kan udtrykke en konklusion om et retvisende billede, herunder at going concern-forudsætningen er opfyldt, skal han indhente tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis for, at virksomheden vil fortsætte sin drift. Det revisionsbevis kan være vanskeligt at opnå, fordi ledelsens vurdering af going concern er udtryk for et skøn om fremtidige hændelser.

Going concern er et grundlæggende regnskabsprincip, som har været gældende i årtier. I den omskrevne ISA 570 er revisors ansvar i forbindelse med revision af going concern formuleret tydeligere end hidtil. Revisors ansvar er dog uændret.

Den omskrevne ISA 570 begrundet ikke de tilfælde, hvor ledelsen ikke vil foretage en vurdering af going concern, hvorfor tidshorisonten for revisors konklusion på going concern er minimum 12 måneder fra balancedagen eller giver eksempler på, hvordan revisor skal foretage revision af ledelsens planer for virksomhedens overlevelse. Disse forhold er medvirkede til, at det forventes at IAASB udsteder en ajourført ISA 570 i 2011, når arbejdet med standarderne genoptages.

Usikkerhed omkring going concern-forudsætningen skal udtrykkes på mange forskellige måder i revisors påtegning, alt efter usikkerhedernes omfang og kvaliteten af ledelsens redegørelse herfor. Revisors ansvar ved going concern er således ikke begrænset til at indsamle revisionsbevis for going concern, men også til at beslutte, hvordan det skal have indflydelse på revisionspåtegningen. Revisors rapportering i revisionspåtegningen er betydningsfuld som grundlag for regnskabsbrugers økonomiske beslutninger. Det fremhæver IAASB ved i ISA 570, afsnit 9c at præcisere revisors ansvar for at vurdere, hvorledes eventuel usikkerhed om virksomhedens evne til at fortsætte sin drift skal have indflydelse på revisionspåtegningen.

Når der er talrige usikkerheder omkring virksomhedens evne til at fortsætte sin drift, kan revisor undlade at udtrykke en konklusion om årsregnskabet på trods af, at han har opnået revisionsbevis for de enkelte usikkerheder. Der udtrykkes ikke en konklusion, fordi den samlede effekt af usikkerhederne ikke kan forudsiges.

Når det er revisors vurdering, at going concern-forudsætningen ikke er relevant, tages forbehold herfor, og der gives en afkræftende konklusion på det regnskab, der er aflagt efter going concern-forudsætningen. Brud på den grundlæggende forudsætning om going concern er væsentlig og gennemgribende for regnskabet, hvorfor revisor ikke kan konkludere, at regnskabet er retvisende.

Når regnskabet efter revisors vurdering kan aflægges efter going concern-forudsætningen, men der eksisterer usikkerheder, skal ledelsen redegøre herfor. Revisor skal henvise til denne redegørelse i sin påtegning ved at give en supplerende oplysning om usikkerhederne.

I de tilfælde, hvor ledelsen ikke redegør fyldestgørende for usikkerhederne knyttet til going concern-forudsætningen, skal revisor tage forbehold herfor, eller afgive en afkræftende konklusion. Regnskabsbruger får, på grund af den utilstrækkelige redegørelse for usikkerheder, ikke den information, der er nødvendig for at træffe økonomiske beslutninger.

Når revisionspåtegningen indeholder omtale af going concern skal dette rapporteres til den øverste ledelse i revisionsprotokollatet. Revisors begrundelse for at tage forbehold eller give supplerende oplysning skal indeholdes i rapporteringen.

For regnskabsår, der påbegyndes efter 1. september 2008, er der ikke krav om at revisor skal revidere ledelsesberetningen. Når revisor i fremtiden skal henvise til ledelsens redegørelse vedrørende going concern-forudsætningen vil denne ikke være en del af årsregnskabet. En løsning kan være at indlede anvendt regnskabspraksis med en redegørelse for anvendelse af going concern-forudsætningen.

8. Analyse af revisors påtegning i relation til going concern

8.1 Dataindsamling

Til den empiriske del af denne afhandling er indsamlet datagrundlag via registreringer i Statstidende og databasen Navne & Numre Erhverv. Førstnævnte er anvendt til at identificere alle de aktieselskaber, der er gået konkurs i kalenderåret 2008. Konkursen regnes for indtruffet for datoen for konkursdekretets afsigelse. Navne & Numre Erhverv er anvendt til at finde seneste aflagte årsrapport for de konkursramte aktieselskaber samt stamoplysninger for selskaberne.

Det er ikke muligt at søge specifikt på konkursdekret afsagt for henholdsvis private virksomheder, anpartsselskaber og aktieselskaber i Statstidende. Der er derfor sket en manuel sortering, så alene aktieselskaber er medtaget i datagrundlaget.

På baggrund af opslag i Statstidende er der fundet i alt 552 aktieselskaber, der er taget under konkursbehandling i 2008. Af disse er 159 sorteret fra af forskellige årsager, som vist herunder.

Ingen årsrapport tilgængelig	76
Revisor er koncernrevisor. Moderselskab har 100 % ejerskab og revisors påtegning er identisk med revisionspåtegningen på årsrapporten for moderselskabets	42
Balancedag for senest offentliggjort årsrapport før 1. januar 2006	16
Selskabet er i betalingsstandsning, i likvidation eller under tvangsopløsning	12
Selskabet har ikke haft aktivitet	12
Revisionspåtegningen er ikke offentliggjort i sin fulde længde	1
	159

Tabel 2, Egen tilvirkning

Størstedelen er som vist oven for frasorteret, fordi ingen årsrapport var tilgængelig. Dette er bekræftet ved opslag i Erhvervs- og Selskabsstyrelsens database, CVR.dk, hvoraf det også fremgår, at der primært er tale om nystiftede selskaber.

Herudover er der frasorteret datterselskaber i koncerner med samme revisor i de pågældende koncernselskaber, og hvor revisionspåtegningen i datterselskabets årsrapport er enslydende med revisors påtegning af moderselskabets årsrapport. Der er fortrinsvis tale om påtegninger uden modificerede konklusioner eller supplerende oplysninger. Denne sortering er sket for at undgå dobbelteffekt for det pågældende revisionskontor i tilfælde, hvor en virksomhed er opdelt i flere juridiske enheder. Som eksempler på koncerner, hvor data for et eller flere konkursramte datterselskaber ikke er medtaget i datagrundlaget, kan nævnes Vejlsøgruppen A/S, Stones Invest A/S og Danflex Gruppen A/S.

Konkursramte selskaber, hvis seneste tilgængelige årsrapport vedrører et regnskabsår, der er afsluttet før 1. januar 2006, er ikke medtaget. Det skyldes, at der vurderes at være for lang tid mellem seneste årsrapport og konkursens indtræden i forhold til at vurdere going concern i årsrapporten.

Der er frasorteret selskaber, der er trådt i betalingsstandsning, i likvidation eller er under tvangsopløsning. Disse årsrapporter er som hovedregel ikke aflagt efter princippet om going concern og er derfor ikke interessante i denne sammenhæng. Det skal nævnes, at der er medtaget

enkelte selskaber, som jf. ledelsens beretning har indgået moratorieordning eller frivillig akkordordning med sine kreditorer.

Desuden er der ikke medtaget aktieselskaber, der ikke har haft aktivitet minimum det seneste regnskabsår. Der er tale om såvel nystiftede tomme selskaber og selskaber, som har afhændet sine aktiviteter.

Endelig er frasorteret et selskab, hvor der manglede en side i revisionspåtegningen i den offentliggjorte årsrapport. Dette selskab er ikke medtaget, da revisors konklusion ikke fremgår.

De resterende 393 aktieselskaber vurderes at give et tilfredsstillende grundlag for de forestående analyser.

De formelle og indholdsmæssige fejl registreret behandles i afsnit 8.4.

Hovedtal til beregning af likviditets- og soliditetsgrad er indtastet på baggrund af seneste offentliggjorte årsrapport.

8.2 Datagrundlag

I dette afsnit beskrives de typer af data, der er indsamlet, og de kriterier dataene er inddelt efter. Datagrundlaget er vist i bilag 2, som er vedlagt elektronisk.

Grunddata

De 552 aktieselskaber er fortløbende nummereret for at sikre, at alle medtages og for altid at kunne sortere data i den oprindelige rækkefølge. Det betyder, at ophold i nummereringen er udtryk for, at selskabet er frasorteret som beskrevet i afsnit 8.1.

Selskabsnavn og selskabets CVR-nr. er de data, der er indsamlet fra Statstidende, og det er ved indsamling heraf noteret, hvilken måned konkursdekret er afsagt.

De to følgende kolonner indeholder registrering af balancedagen for den senest aflagte årsrapport. Datoen er benyttet til at frasortere enkelte selskaber jf. afsnit 8.1 samt til senere analyser.

Kolonnen med betegnelsen "Revisionskontor" udtrykker, hvilket revisionskontor den underskrivende revisor tilhører. Baggrunden for nummereringen er som vist herunder.

Deloitte	1
PricewaterhouseCoopers	2
KPMG	3
Ernst & Young	4
BDO	5
Beierholm	6
Grant Thornton	7
Øvrige	8

Tabel 3, egen tilvirkning

Nummerering er sket på baggrund af revisionshusenes størrelse målt på omsætning i 2008⁸⁶. De 4 største revisionshuse har i flere år været Deloitte, PwC, KPMG og Ernst & Young i nævnte rækkefølge, og de betegnes ofte "Big 4". De efterfølgende 3 store revisionshuse udgør det, der i afhandlingen betegnes "mellemsegmentet", og består af BDO, Beierholm og Grant Thornton. Sidste segment udgøres af alle øvrige revisionshuse.

Et relevant alternativ til rangordning af revisionshusene er antallet af klienter. En sådan rangordning vil givetvis give et lidt anderledes billede. Eksempelvis viser en liste over markedsandele fordelt på de 5 regioner, at Grant Thornton kun i Region Hovedstaden figurerer blandt top 20⁸⁷. BDO indtager henholdsvis en 1., 2. og 3. plads i de tre jyske regioner. De opgjorte markedsandele er dog kun baseret på aktie- og anpartsselskaber. Til brug for den efterfølgende analyse fastholdes, trods regionale forskelle, den i tabel 3 viste rangordning, da den traditionelle sondring mellem "Big 4", mellemsegmentet og mindre revisionskontorer vurderes, at være hensigtsmæssig. Der vil således ikke blive lagt vægt på de enkelte revisionskontorer, eller geografisk placering i de efterfølgende analyser.

Den næste kolonne viser, hvorvidt den eller de underskrivende revisor(er) er statsautoriserede eller registrerede. Revisionspåtegninger afgivet af de 7 største revisionskontorer er udelukkende underskrevet af en eller flere statsautoriserede revisorer. Dette parameter benyttes bl.a. i den efterfølgende empiriske analyse til at vurdere, om revisors uddannelsesmæssige baggrund har indflydelse på antallet af fejl i revisors påtegning.

Stiftelsesdato er medtaget for at analysere, om selskabet alder har betydning for revisors påtegning.

Selskabernes branche er fundet ved opslag under selskabernes "profil" i databasen Navne & Numre Erhverv. I de tilfælde, hvor branche ikke er opgivet, er oplysninger om branche fundet i den seneste årsrapport. De 7 branchegrupper er valgt, fordi de repræsenterer de konkursramte aktieselskaber. Grupperne er bredt defineret og eksempelvis omfatter "Ejendom og entreprise" ejendomsudviklingsselskaber, selskaber som driver erhvervs- og boligudlejning, entreprenører, større håndværksvirksomheder og typehusfirmaer.

Revisionspåtegning

Under overskriften "Revisionspåtegning" findes 9 kolonner, som omhandler fakta omkring revisionspåtegningen i årsrapporterne for de 393 konkursramte aktieselskaber.

Den første kolonne viser, hvorvidt der er tale om en revisionspåtegning uden modificeret konklusion eller supplerende oplysninger (0) eller, om det er en revisionspåtegning med forbehold og/eller supplerende oplysninger (1).

Næste kolonne angiver, for revisionspåtegninger med forbehold og/eller supplerende oplysninger, om der er taget forbehold (1), givet supplerende oplysninger (2) eller begge dele (3).

⁸⁶ Rostgaard og Christensen, januar 2009

⁸⁷ Rostgaard og Christensen, januar 2009

De følgende 6 kolonner angiver, hvad revisors forbehold og supplerende oplysninger vedrører. Her er valgt forbehold og supplerende oplysninger vedrørende going concern, kapitaltab og øvrige forhold. Kapitaltab er valgt, fordi denne modifikation af revisionspåtegningen oftere forekommer blandt de 393 konkursramte selskaber, og fordi kapitaltab i ISA 570 nævnes som mulig indikator på, at en virksomhed ikke kan fortsætte sin drift.

Den sidste kategori dækker forbehold og supplerende oplysninger vedrørende alle øvrige forhold. Eksempler på forbehold blandt datagruppen kan være forbehold for:

- Værdiansættelse af udviklingsomkostninger
- Værdiansættelse af kapitalandele
- Varelagerets tilstedeværelse og værdiansættelse
- Værdiansættelse af igangværende arbejder
- Værdiansættelse af tilgodehavender
- Værdiansættelse af tilgodehavende hos selskabets ledelse
- Fuldstændigheden af de oplyste eventualforpligtelser
- Ufuldstændigt regnskabsgrundlag/bogholderi
- Forbehold for mangler i årsrapporten i forhold til krav jf. ÅRL

Eksempler på supplerende oplysninger:

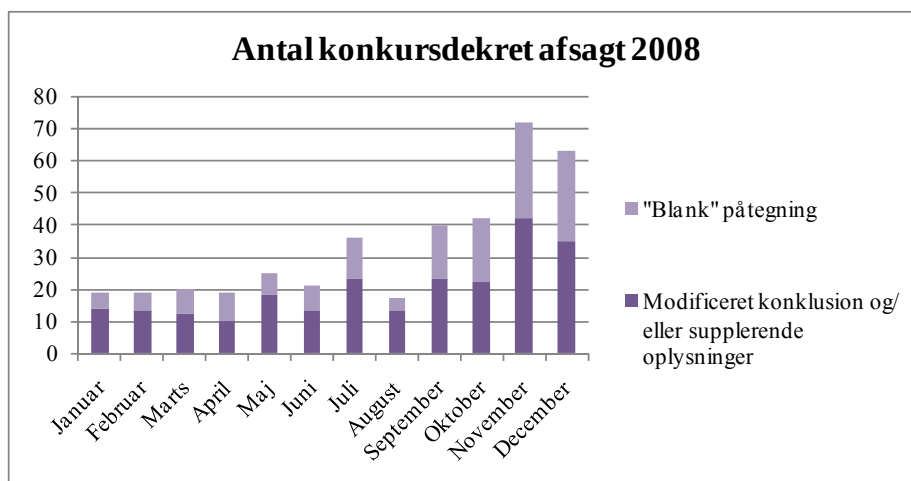
- Ej rettidig eller manglende indberetning og indbetaling af moms og afgifter
- Ej rettidig eller manglende indberetning og indbetaling af A-skat m.v.
- Ulovligt aktionærlån
- Mangel på overholdelse af bogføringsloven

I nogle tilfælde har det ikke været tydeligt, om revisor ønskede at tage forbehold eller give en supplerende oplysning, idet overskrift og placering i påtegningen ikke har været entydig. Såfremt der er sket tilføjelser under overskriften "forbehold" eller "supplerende oplysninger", og der ikke ser sket modificering af konklusionen, er forholdet opfattet som supplerende oplysning uanset placering i påtegningen.

8.3 Datavalidering og indledende analyse

Datavalidering

For at vurdere om de indsamlede data er behæftet med fejl, er herunder vist enkelte opstillinger.

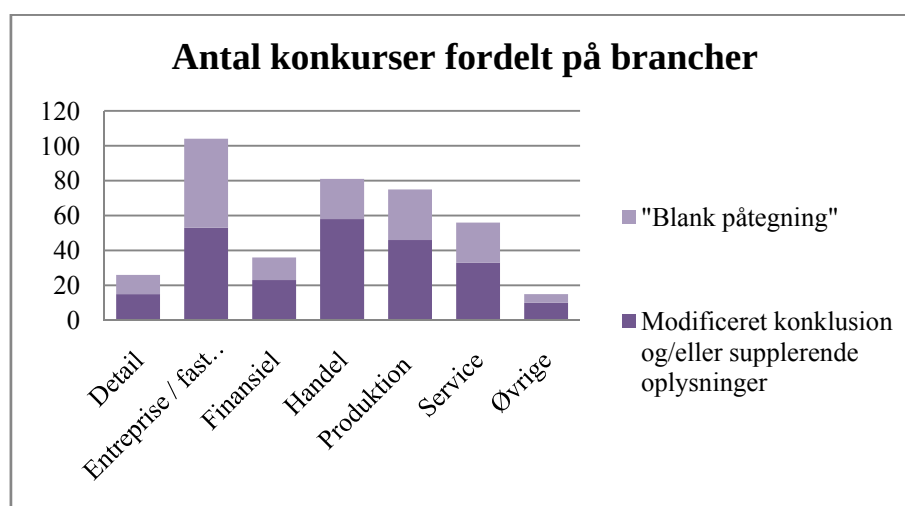

Figur 3, egen tilvirkning

Figur 3 viser de 393 aktieselskaber fordelt på de måneder i 2008, hvor konkursdekretet er afsagt. Af figuren ses, at antallet er stabilt i perioden frem til august, med undtagelse af juli, hvor antallet er markant højere. I perioden september til december er antallet af konkurser væsentligt højere end i årets første 8 måneder. Udviklingen i 2008 virker sandsynlig set i lyset af den finansielle krise, som for alvor har påvirket det danske erhvervsliv fra efteråret 2008. Der synes dog ikke, at være nogen umiddelbar forklaring på det høje antal i juli måned.

Figur 3 viser desuden fordelingen mellem årsrapporter med revisionspåtegninger med et forbehold eller supplerende oplysning og påtegninger uden forbehold og/eller supplerende oplysninger. Der er ikke skelnet mellem typen af forbehold eller supplerende oplysning, eller hvad disse vedrører i årsrapporten.

De 393 aktieselskaber kan også opdeles efter brancherne beskrevet i afsnit 8.2. Denne fordeling ses i figur 4.

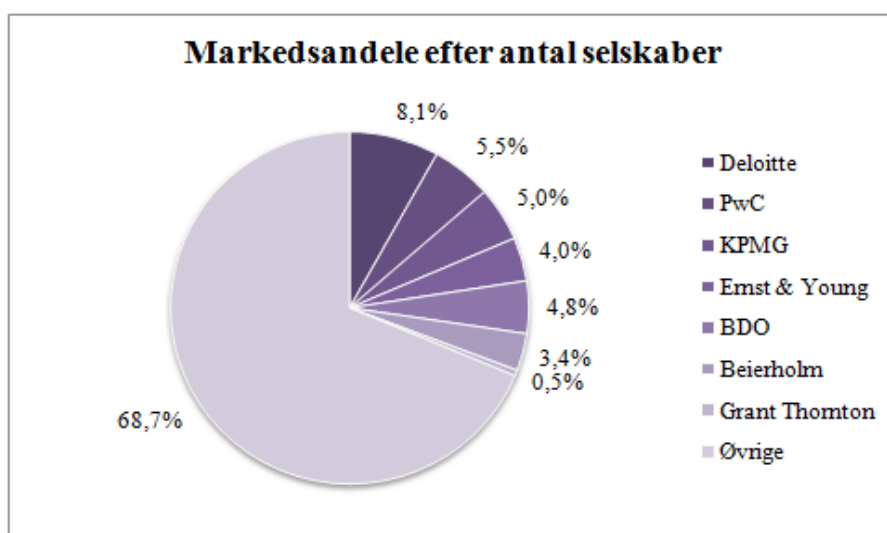

Figur 4, egen tilvirkning

Under hensyntagen til den usikkerhed, der er beskrevet i afsnit 8.2, ses at særligt én branche skiller sig ud. Entreprise og fast ejendom er tydeligvis den branche, der er ramt af flest konkurser. Denne

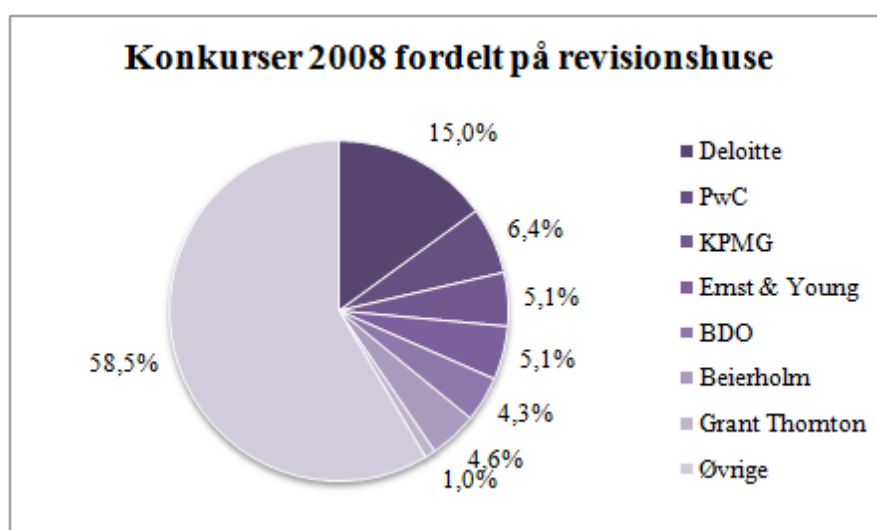
tendens synes sandsynlig, set i lyset af, at netop ejendomsmarkedet i Danmark har været et af de forretningsområder, hvor der tidligt blev mærket stilstand og tilbagegang. Der er ikke inddraget en forholdsmæssig analyse af alle danske erhvervsvirksomheder og branchernes markedsandele.

I figur 5 ses en illustration af antallet af revisionskunder (kun selskaber) fordelt på de 7 største revisionshuse samt gruppen af øvrige revisionskontorer i Danmark, som omtalt i afsnit 8.2.

Figur 5, egen tilvirkning på baggrund af markedsanalyse, KPMG

Af figuren ses, at Deloitte har den største markedsandel ved denne opgørelsesmetode ligesom i opgørelsen efter omsætning beskrevet i afsnit 8.2. Forskellen i forhold til markedsandele opgjort efter omsætning er, at BDO har en markedsandel på 4,8 % mod Ernst & Young's på 4,0 %. De 2 revisionshuse har således byttet plads i forhold til opgørelsen på baggrund af deres omsætning i 2008. Dette skyldes formentlig en væsentlig forskel i sammensætningen af kunder.

Figur 6, egen tilvirkning

Figur 6 viser andelen af de 393 konkursramte aktieselskaber i 2008 fordelt på revisionshuse. Sammenlignes figuren med figur 5 ses det, at de 7 største revisionshuse sammenlagt udgør en lidt større andel, men at fordelingen efter revisionshuse er meget ens. Overordnet antages det, at fordelingen af konkursramte aktieselskaber i 2008 efter revisionskontor er sandsynlig set i forhold til revisionskontorenes relative markedsandele.

Datagrundlaget vurderes, at være pålideligt, idet udviklingen i antallet af konkurser per måned i 2008 synes sandsynlig. Desuden er konkurserne fordelt på branche og revisionskontor vurderet og fundet troværdige.

Indledende analyse af going concern i revisionspåtegningen

Bilag 3 viser en opdeling af påtegninger med forbehold eller supplerende oplysning vedrørende going concern, og påtegninger uden omtale af going concern efter 3 kriterier. De 3 kriterier er henholdsvis revisionshusets størrelse, underskrivende revisors uddannelsesmæssige baggrund, og tidspunktet for konkursdekretets afsigelse i forhold til balancedagen, i seneste offentliggjorte årsregnskab.

Helt grundlæggende ses det af tabellen i bilag 3, at af de i alt 393 påtegninger er der i 164 tilfælde taget forbehold eller givet supplerende oplysning vedrørende going concern. Det betyder ikke, at de resterende 229 påtegninger er uden forbehold eller supplerende oplysninger, da der i flere tilfælde er taget forbehold eller givet supplerende oplysninger vedrørende andre forhold. Af det samlede antal er der i alt 155 helt "blanke påtegninger" svarende til en andel på 39 %.

I sidste kolonne ses, at "Big 4" har afgivet revisionspåtegning på 124 af de konkursramte aktieselskaber. BDO, Beierholm og Grant Thornton har afgivet revisionspåtegning på 39 af årsrapporterne. De resterende 230 er påtegnet af andre revisorer. Desuden ses, at statsautoriserede revisorer har udført revision for 312 af selskaberne svarende til 79 %. De registrerede revisorer har således varetaget revision af godt en femtedel af selskaberne. Denne fordeling skal ses i lyset af, at der udelukkende er medtaget aktieselskaber i analysen.

Af den nederste del af den yderste kolonne fremgår, at 172 svarende til 44 % af selskaberne er gået konkurs inden for et år efter balancedagen i den senest offentliggjorte årsrapport. Netop ét år efter balancedagen er den periode, som revisor som minimum skal inddrage i sin revision af going concern jf. blandt andet afsnit 5.4.

Den øverste del af tabellen viser, at "Big 4" oftest tager forbehold for eller afgiver supplerende oplysninger vedrørende going concern. Det fremgår, at mellemsegmentet samt øvrige revisorer tager forbehold eller afgiver supplerende oplysninger i færre tilfælde end de gennemsnitlige 42 %. Det er ikke undersøgt, hvorvidt andre faktorer påvirker denne fordeling. I den videre analyse vil mellemsegmentet og øvrige revisorer blive betragtet under et.

Den midterste del af tabellen viser fordelingen på henholdsvis statsautoriserede og registrerede revisorer. Her er der en mere markant forskel, idet de statsautoriserede revisorer i 45 % af tilfældene har oplyst om going concern i revisionspåtegningen, mens det samme kun er gældende for 28 % af

de registrerede revisorer. Den markante forskel indikerer, at revisors uddannelsesmæssige baggrund har betydning for oplysning om going concern i påtegningen.

Den sidste del af tabellen viser en fordeling af, hvornår konkursdekret er afsagt, henholdsvis inden for eller efter 12 måneder fra balancedagen i den senest offentliggjorte årsrapport. Som forventet er andelen af forbehold eller supplerende oplysninger højest for selskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder fra balancedagen. Der er taget forbehold eller givet supplerende oplysninger hos 45 % af de selskaber, der er gået konkurs inden 12 måneder fra seneste balancedag, mod 39 % for de, som er gået konkurs senere end 12 måneder efter balancedagen.

Umiddelbart kan det undre, at revisor kun i 77 tilfælde ud af 172 (45 %) har vurderet, at der har været betydelig usikkerhed vedrørende going concern, når der inden for 12 måneder efter balancedagen er afsagt konkursdekret over selskabet. En nærmere analyse af de tilfælde, hvor selskabet er gået konkurs inden for 12 måneder uden at revisor har oplyst om going concern i sin påtegning, viser at andelen er højere de sidste 4 måneder i 2008 end i de foregående 8 måneder. Andelen udgør 29-38 % i de sidste 4 måneder og 10-24 % de foregående. Dette indikerer, at den økonomiske krise har betydning for revisors påtegning i relation til going concern i de tilfælde, hvor en konkurs er indtruffet inden for 12 måneder fra balancedagen. Det kan tolkes derhen, at der er indtrådt begivenheder eller forhold medført af krisen, som har bevirket selskabets næsten øjeblikkelige konkurs. En mere kritisk fortolkning ville være, at revisor simpelthen ikke har oplyst om den betydelige usikkerhed ved going concern på trods af, at dette er krævet i regulering og standarder, og at usikkerheden som følge af krisen har medført selskabets konkurs. Uagtet hvilken betragtning der anlægges, kan det undre, at der i mere end halvdelen af de tilfælde, hvor en konkurs er indtruffet inden for 12 måneder efter balancedagen, ikke er oplyst going concern-forudsætningen. Den finansielle krise har, som analysen viser, indflydelse og har betydet øjeblikkelig ophør af nogle virksomheder, som følge af eksempelvis tab af den eller de største kunde/kunder, tab på væsentlige tilgodehavender eller voksende tilgodehavender som følge af, at kunden er påvirket af krisen.

Helt overordnet har revisor omtalt going concern i sin revisionspåtegning i 164 ud af i alt 393 tilfælde, hvor selskabet efterfølgende er gået konkurs. Hverken ledelse eller revisor kan spå om fremtiden og kan derfor ikke forudse alle konkurser. Til trods herfor vil det være interessant at forholde sig til, om der er forhold, som påvirker, om revisor rapporterer om going concern.

Med det in mente antyder tabellen vist i bilag 3, at "Big 4" i højere grad rapporterer om going concern i sin revisionspåtegning, da andelen herfor ligger over gennemsnittet. Det samme er tilfældet, hvis der sorteres efter den underskrivende revisors uddannelsesmæssige baggrund. Her viser den simple forholdsanalyse, at de statsautoriserede revisorer i markant højere grad rapporterer om going concern. Den indledende analyse indikerer, at det er forhold, som vil være interessante at undersøge yderligere.

Ovennævnte forhold vil blive inddraget i de efterfølgende analyser i afsnit 8.5 og 8.6.

8.4 Definition af fejltyper i revisionspåtegning

På baggrund af de seneste offentliggjorte årsrapporter for de konkursramte aktieselskaber er der defineret nogle typer af fejl. Disse fejl er opdelt i 2 kategorier; henholdsvis formelle og indholdsmæssige fejl.

De definerede fejltyper i revisionspåtegningen er alle fejl, der kan bedømmes ud fra Erklæringsbekendtgørelsens og revisionsstandardernes bestemmelser, som behandlet oven for i afsnit 6.5. Fejl i påtegningen på baggrund af revisors udførte revision kan ikke identificeres.

Formelle fejl

De definerede typer af formelle fejl er følgende:

1. Revisionspåtegningen er ikke underskrevet
2. Angivelse af "ingen anledning til forbehold", men der er forbehold
3. Placering af supplerende oplysninger før konklusionen, forkert overskrift, forbehold eller supplerende oplysninger
4. Ikke korrekt henvisning til ledelsens beretning i påtegning eller manglende henvisning til ledelsens beretning
5. Andre formelle fejl

Den første fejl er en basal fejl, og en overtrædelse af Erklæringsbekendtgørelsen § 5, stk. 9. Der indgår som en formel fejl ud fra en formodning om, at fejlen er opstået ved en misforståelse eller forglemmelse.

Fejl nr. 2 har samme karakter, og er opfattet som udtryk for en forglemmelse i forhold til Erklæringsbekendtgørelsens krav i § 5, stk. 3, om at anføre: "Revisionen har ikke givet anledning til forbehold", såfremt dette er tilfældet i påtegningen. Denne sætning skal slettes, såfremt revisionen rent faktisk har givet anledning til forbehold.

Den næste fejltipe har flere fejlkilder, og er i højere grad meningsforstyrrende for regnskabsbruger. Som beskrevet i afsnit 6.5 er Erklæringsbekendtgørelsen, Revisionsstandarden og udtalelse 2007-3 fra FSRs Revisionstekniske udvalg klare omkring placeringen, og betegnelsen for modifikationer til revisors påtegning, herunder angivelse af forbehold og supplerende oplysninger.

Fejlen opstår ved at supplerende oplysninger anføres før konklusionen, men fordi der er tale om supplerende oplysninger, har det ikke haft indflydelse på konklusionen. Der kan også være tale om, at supplerende oplysninger anføres under overskriften forbehold eller omvendt. Den afgørende faktor i afgørelsen af, om der er tale om en fejl af denne type, har som tidligere nævnt, været hvorvidt konklusionen er modificeret eller ej.

Den 4. type af fejl, er fejl i forhold til afsnit 6 i ISA 705, hvoraf det fremgår, at supplerende oplysninger er en tilføjelse vedrørende et forhold, som er beskrevet i årsregnskabet og i forhold til bestemmelsen i Erklæringsbekendtgørelsen § 8. ISA 706 fastslår, at der skal ske henvisning til årsrapportens beskrivelse af forholdet, og Erklæringsbekendtgørelsen fastslår, at henvisningen skal

være konkret. Eksempelvis til et konkret afsnit i ledelsesberetningen. De fejltypen, der er medtaget under denne kategori, er:

- Henvisning til ledelsesberetningen ved supplerende oplysninger omkring going concern, men ikke til konkret afsnit
- Ingen henvisning til ledelsesberetningen ved afgivelse af supplerende oplysninger vedrørende going concern

Den 5. fejlkategori er en opsamlingskategori, og omfatter de øvrige formelle fejl fundet i revisionspåtegningen for de 393 offentliggjorte årsrapporter. Disse er:

- Revisionspåtegningens ordlyd og omfang er ikke ajourført i henhold til gældende erklæringsvejledning
- Revisionsvirksomhedens navn fremgår ikke af revisionspåtegningen
- Der er tilføjet overskrifter el. lign. til påtegningen (RS 701)
- Udeladelser af afsnit eller overskrifter (RS 701)

Der er tale om forskellige fejltypen, som betragtes som fejl, fordi de ikke hjælper til at fremme brugerens forståelse, og til at identificere usædvanlige omstændigheder, når de opstår.⁸⁸ De formelle fejl modarbejder IAASB og FSRs Revisionstekniske udvalgs ønske omkring en vis form for ensartethed i form og indhold af revisionspåtegningen, som netop skal bidrage til regnskabsbrugerens bedre forståelse af revisionspåtegningen.

Generelt for de formelle fejl kan siges, at de ikke bidrager til fejllopfattelse hos regnskabsbruger, men at de heller ikke bidrager til at gøre det lettere for regnskabsbruger at forstå revisionspåtegningen, fordi de fraviger princippet om ensartethed i form og indhold.

Indholdsmæssige fejl

Indholdsmæssige fejl er tilsvarende de formelle fejl klassificeret i grupper. De indholdsmæssige fejl er de fejl, hvor indholdet, og dermed budskabet, i revisors påtegning er forkert. De indholdsmæssige fejl er så vidt muligt defineret ud fra objektive kriterier.

De definerede typer af indholdsmæssige fejl er som følger:

1. Mangelfuld redegørelse i ledelsesberetning. Revisor bør tage forbehold herfor
2. Omtale af going concern i ledelsesberetning, men ingen modifikation af konklusionen eller supplerende oplysninger
3. Uenig i anvendelse af going concern, men der afgives "bortset fra" konklusion, ingen konklusion eller umodificeret konklusion
4. Andre indholdsmæssige fejl

Den første fejltypen er de tilfælde, hvor revisor er enig i regnskabsaflæggelse efter going concern-forudsætningen, men hvor ledelsens beskrivelse heraf er åbenlys mangelfuld eller mangler. Jf. afsnit 6.5.5 skal ledelsen, såfremt overvejelser omkring going concern er relevante, redegøre for going

⁸⁸ Revisionsudtalelse nr. 2007-2, Indledning

concern-forudsætningen i ledelsesberetningen. På baggrund heraf skal revisor, såfremt han er enig, give en supplerende oplysningen omkring going concern og henvise til det specifikke afsnit herom i ledelsens beretning.

Fejlen ses ved, at revisor ikke tager forbehold for going concern, det vil sige som udgangspunkt er enig i valg af regnskabsprincip, men giver en supplerende oplysning vedrørende going concern. Her er det, som beskrevet i afsnit 6.5.5, et ubetinget krav, at revisor er af den opfattelse, at ledelsens redegørelse i ledelsesberetningen er tilstrækkelig.

Såfremt der er omtalt usikkerhed om selskabets evne til at fortsætte som going concern i ledelsens beretning om, men hvor denne umiddelbart kunne synes mangelfuld, er dette ikke medtaget som en fejl. Det forudsættes, at revisor har vurderet, at redegørelsen er fyldestgørende.

Bilag 4 viser et eksempel på en revisionspåtegning registeret med fejltype 1 samt ledelsens redegørelse.

Ledelsesberetningen i bilag 4 formulerer, at ny lovgivning på længere sigt forventes, at skabe et nyt marked for virksomhedens produkter, men indikerer at kommunesammenlægningen har medført en væsentlig hindring for virksomheden og dens kunder i form af længere sagsbehandlingstid. Herudover beskriver ledelsen under overskrifterne "Usædvanlige forhold", "Usikkerhed ved indregning eller måling" og "Begivenheder efter årsregnskabs afslutning", at der ikke har været forhold eller begivenheder af betydning. Ledelsen redegør ikke for usikkerheder i forbindelse med, at årsrapporten aflægges efter princip om going concern.

Som supplerende oplysning i revisionspåtegningen anføres "Selskabets fortsatte drift er afhængig af, at selskabets bankforbindelse eller aktionærer fortsat stiller likviditet til rådighed." Det forhold, at selskabet, efter revisors opfattelse, ikke er going concern uden yderligere tilført kapital, medfører at going concern-forudsætningen er relevant, og derfor bør det omtales i ledelsesberetningen. Da dette ikke er sket, burde revisors reaktion være, at tage forbehold for den manglende redegørelse herfor i ledelsesberetningen.

Udover den indholdsmæssige fejl er der i revisionspåtegningen også en formel fejl, idet der faktisk slet ikke henvises til ledelsens beretning vedrørende de 3 supplerende oplysninger, som alle vedrører forhold i årsrapporten. Desuden indledes de supplerende oplysninger ikke med det i RS 570, afsnit 33 anbefalede: "Uden at det har påvirket vores konklusion..".

Fejltype 2 er modsat fejltype 1. Her omtaler ledelsen usikkerhed vedrørende going concern i sin beretning, mens revisor ikke inddrager det i sin påtegning. RS 570 fastslår, som diskuteret i afsnit 6.5, at revisor enten skal give supplerende oplysning eller tage forbehold og modificere sin konklusion, når der er væsentlig usikkerhed om begivenheder eller forhold, som kan medføre væsentlig tvivl om selskabets evne til at fortsætte sin drift.

I eksemplet vist i bilag 5 har revisor givet en påtegning uden forbehold, men med en supplerende oplysning vedrørende selskabets kapitaltab. Den supplerende oplysning refererer til

Aktieselskabslovens § 69a og henviser ikke til ledelsesberetningen eller drager parallel til vurdering af virksomhedens fortsatte drift.

I sin beretning skriver ledelsen, at årets underskud er utilfredsstillende, og at selskabet tillige har realiseret underskud i perioden frem til årsrapportens godkendelse. Det oplyses i forlængelse heraf, at ledelsen forsøger at skaffe den nødvendige finansiering til at fortsætte driften. Som omtalt i afsnit 6.4, dækker revisors påtegning begivenheder frem til årsrapportens godkendelse, herunder også going concern-forudsætningen. Revisor burde have indeholdt et forbehold eller en supplerende oplysning i sin påtegning, hvis ledelsens redegørelse er utilstrækkelig. Forhold, der ligeledes kan indikere, at going concern skal inddrages i revisionspåtegningen, er, at selskabet for det pågældende regnskabsår har tabt hele sin selskabskapital og har en likviditetsgrad under 1.

Fejltype 3 omfatter flere fejl i revisors påtegning med det tilfælles, at revisors forbehold for at årsrapporten aflægges efter forudsætningen om going concern eller forbehold for ledelsens utilstrækkelige redegørelse fejlagtigt ikke har medført en modifikation af revisionskonklusionen.

Bilag 6 illustrerer førstnævnte, hvor revisor i sit forbehold blandt andet skriver "Vi er derfor ikke enige i ledelsens valg af, at aflægge årsrapporten med fortsat drift for øje". På trods af dette meget klare forbehold konkluderer revisor, at årsrapporten giver et retvisende billede kun modificeret med "bortset fra". Revisor burde i denne situation have givet en afkræftende konklusion, som det er beskrevet i afsnit 6.5.4.

Den sidste gruppe af fejl omfatter resten af de indholdsmæssige fejl. Herunder er to forskellige fejltypes beskrevet.

Den ene fejltype er, at det i ledelsesberetningen oplyses, at selskabet er under ophør, uden at dette har haft indflydelse på beskrivelsen af anvendt regnskabspraksis, som således beskriver uændrede værdiansættelsesprincipper. Fejlen består i, at revisor påtegner årsrapporten med en konklusion om et retvisende billede. Et eksempel ses i bilag 7, hvoraf det fremgår af ledelsesberetningen, at selskabet er under afvikling og af anvendt regnskabspraksis, at denne er uændret i forhold til tidligere år. Til trods for disse helt klare modstridende oplysninger i årsrapporten afgiver revisor en umodificeret konklusion, og skriver endvidere i de supplerende oplysninger, at han er enig i den valgte regnskabspraksis. Såfremt årsrapporten er aflagt efter realisationsprincippet skal dette oplyses i anvendt regnskabspraksis. Revisor burde have afgivet en afkræftende konklusion, idet der, jf. anvendt regnskabspraksis, aflægges regnskab efter going concern-forudsætningen uanset, at selskabet er under afvikling.

Den anden fejltype er, at der i revisionspåtegningen tages forbehold for andre forhold end going concern, men at der gives en forkert revisionskonklusion. Forbeholdet kan vedrøre utilstrækkeligt regnskabsgrundlag eller værdiansættelse af balanceposter i årsrapporten. I bilag 8 redegør ledelsen i sin beretning for nedbrud af regnskabssystemer i året, som gør, at datagrundlaget ikke kan valideres. Revisor redegør i sit forbehold for, at forholdet har medført, at det ikke har været muligt, at udføre revision af de enkelte poster i betryggende omfang, og at der som følge heraf tages forbehold for regnskabets rigtighed. Fordi revisor skriver, at det ikke har været muligt at udføre

revisionen, bør der ikke udtrykkes en konklusion om årsrapporten. Revisor kan ikke udtrykke en konklusion uden at have foretaget revisionen.

Bilag 9 viser et eksempel på en påtegning med forbehold, og med en umodificeret konklusion. Konklusionen burde være udtrykt som "bortset fra".

8.5 Analyse af fejl i revisors påtegning

I dette afsnit analyseres de fejl, der er fundet i revisors påtegning på baggrund af en gennemlæsning af årsrapporten. Fejlene er således de konstaterbare fejl, og er ikke udtryk for en udtømmende opgørelse af fejl i revisors påtegning. Der vil givet være andre fejl i revisors påtegning, som ikke kan konstateres ved gennemlæsning af årsrapporten eller fejl, som kan diskuteres.

Som beskrevet i afsnit 8.4 er de fundne fejl opdelt i 2 kategorier; formelle og indholdsmæssige fejl. De to kategorier vil blive behandlet hver for sig i afsnit 8.5.1 og 8.5.2. I afsnit 8.5.3 behandles begge kategorier af fejl under ét.

I bilag 10 er vist en oversigt over de foretagne test for afhængighed i de 3 afsnit og resultat af disse test. Desuden er angivet, hvor i afhandlingen testen er illustreret.

8.5.1 Formelle fejl i relation til going concern

Herunder er vist en optælling af de fundne fejl fordelt på de 5 typer, der er beskrevet indledningsvist i afsnit 8.4.

Fejltype	Antal fejl
1. Revisionspåtegningen er ikke underskrevet	9
2. Angiver at revisionen ikke har givet anledning til forbehold, men der er taget forbehold	2
3. Forkert placering af supplerende oplysninger, forkert overskrift forbehold/supplerende oplysninger	11
4. Ikke præcis henvisning eller manglende henvisning til ledelsesberetningen ved afgivelse af supplerende oplysning vedrørende going concern	97
5. Andre formelle fejl	18
Antal revisionspåtegninger med mindst én formel fejl	128

Tabel 4, egen tilvirkning

Der er i alt fundet 137 formelle fejl blandt de 393 revisionspåtegninger, men fordi enkelte indeholder mere end én fejl, er der i alt 128 revisionspåtegninger med én eller flere formelle fejl. Knap en tredjedel af alle årsrapporter for de konkursramte aktieselskaber i 2008 indeholder altså formelle fejl.

Af tabel 4, at type 4 er den klare højdespringer blandt de 5 fejltyper. Det ses allerede her, at revisor har vanskeligt ved at overholde bestemmelsen i Erklæringsbekendtgørelsens § 8. Det særlige er endvidere, at fejltipe 4 er den eneste af de formelle fejl, der udelukkende knytter sig til revisors rapportering vedrørende going concern-forudsætningen.

Herunder vil blive testet for afhængighed mellem antallet af fejl, og henholdsvis revisors uddannelse og revisionshusets størrelse. Resultatet af disse test kan medvirke til at forklare, hvilke revisorer, der hyppigst laver fejl.

Revisors uddannelse

		Formelle fejl	Ingen formelle fejl	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed	98	214	312
	<i>Forventet hyppighed</i>	<i>102</i>	<i>210</i>	
Registreret revisor	Hyppighed	30	51	81
	<i>Forventet hyppighed</i>	<i>26</i>	<i>55</i>	
		128	265	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,3356
χ^2				0,9270

Figur 7, egen tilvirkning

Som det fremgår af figur 7, kan der ikke sandsynliggøres afhængighed mellem revisors uddannelse og antallet af formelle fejl. χ^2 -testen viser at χ^2 kritisk $>$ χ^2 . Det ses af tabellen, at det forventede antal fejl ligger tæt på det faktiske antal for begge uddannelser.

Revisor skal afgive fejlfrie revisionspåtegninger. De 5 fejltyper er alle af en karakter, som er velbeskrevet i Erklæringsbekendtgørelsen, revisionsstandarder og -udtalelser. Revisor bør derfor vide, hvorledes fejlene undgås. 128 revisionspåtegninger med formelle fejl må siges at være mange. Den umiddelbare konklusion, på baggrund af testen, er, at statsautoriserede og registrerede revisorer har været lige dårlige til at afgive revisionspåtegninger uden formelle fejl.

Herunder er vist samme χ^2 -test for afhængighed mellem revisors uddannelse og fejltype 4 og de øvrige fejltyper. Testene er foretaget, fordi type 4 skiller sig ud ved at have en markant højere andel af fejlene end de øvrige. Det er interessant, at undersøge om revisors uddannelse her har indflydelse på resultatet.

		Fejltype 4	Øvrige eller ingen formelle fejl	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed	85	227	312
	<i>Forventet hyppighed</i>	<i>77</i>	<i>235</i>	
Registreret revisor	Hyppighed	12	69	81
	<i>Forventet hyppighed</i>	<i>20</i>	<i>61</i>	
		97	296	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0208
χ^2				5,3435

Figur 8, egen tilvirkning

		Fejltype 1, 2, 3 eller 5	Fejltype 4 eller ingen formelle fejl	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	13 25	299 287	312
Registreret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	18 6	63 75	81
		31	362	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0000
χ^2				28,8525

Figur 9, egen tilvirkning

Som det fremgår af figur 8 og 9 kan der sandsynliggøres afhængighed mellem revisors uddannelse og fejlene, når der sker opdeling på de 2 grupper. Resultaterne er dog ikke entydige, hvilket forklarer resultatet i figur 7.

Figur 8 viser, at der kan sandsynliggøres afhængighed mellem uddannelse og antallet af fejltype 4. Det ses, at de statsautoriserede revisorer hyppigere end forventet afgiver en revisionspåtegning, hvor henvisningen til ledelsesberetningen mangler eller ikke er tilstrækkelig præcis.

Figur 9 viser omvendt at de registrerede revisorer hyppigere afgiver revisionspåtegninger indeholdende de øvrige 4 fejltyper. De registrerede revisorer har således afgivet over dobbelt så mange revisionspåtegninger med de 4 øvrige fejltyper end forventet.

Resultaterne af de to test viser umiddelbart et bemærkelsesværdigt resultat, idet revisors uddannelse har betydning for, hvilken type af formelle fejl, der begås.

Der er imidlertid en forklarende faktor, som skal tages i betragtning ved granskning af testen i figur 8. Af de 393 årsrapporter og revisionspåtegninger har revisor givet supplerende oplysninger vedrørende going concern i 116 tilfælde. Af disse er 102 givet af en statsautoriseret revisor, svarende til 88 %. Af de samlede 393 påtegninger har en statsautoriseret revisor underskrevet 312, svarende til 79 %. Den statsautoriserede revisor giver forholdsmæssigt oftere supplerende oplysninger vedrørende going concern, hvilket er en forklarende faktor til, hvorfor den statsautoriserede revisor laver flere formelle fejl af typen 4.

Fordi de statsautoriserede revisorer er bedre til at forudse konkurs, er der, udover testen i figur 8, lavet en lignende test for de 116 påtegninger, der indeholder supplerende oplysning vedrørende going concern. Testen er vist i bilag 11, men er ikke gennemført på grund af for lav forventet værdi for de registrerede revisorer. Det ses dog, at de forventede værdier ligger meget tæt på de faktiske værdier. Resultat i figur 8 er derfor ikke retvisende, idet de statsautoriserede revisorer i lige så høj grad som de registrerede revisorer laver type 4-fejl, når der testes på de relevante revisionspåtegninger.

Vedrørende de øvrige 4 fejltypen er antallet af fejl næsten fordelt lige mellem de 2 uddannelser. Herunder er illustreret en tabel, som viser, hvordan de enkelte fejl fordeler sig antalsmæssigt.

	Statsautoriseret revisor	Registreret revisor	
Fejltype 1	8	1	9
Fejltype 2	2	0	2
Fejltype 3	4	7	11
Fejltype 5	4	14	18
	18	22	40

Tabel 5, egen tilvirkning

På trods af resultatet af χ^2 -testen i figur 9, er der variation inden for de enkelte fejltypen. Det fremgår, at der oftest er offentliggjort en årsrapport uden den statsautoriserede revisors underskrift på revisionspåtegningen. Omvendt ses, at de registrerede revisorer har flere fejl omkring placering af supplerende oplysninger og forbehold, samt anvendelse af korrekte overskrifter herfor (type 3). Desuden har de registrerede revisorer flere fejl, når det gælder afgivelse af en revisionspåtegning efter gældende standard m.v. (type 5).

På trods af resultatet af testen i figur 7, kan det konkluderes, at revisors uddannelse har indflydelse på, i hvor høj grad revisor afgiver en påtegning med formelle fejl.

Den statsautoriserede revisor formår ikke at henvise korrekt til ledelsens beskrivelse af going concern-forudsætningen, når han afgiver en supplerende oplysning. Dog laver han ikke forholdsmæssigt flere fejl af type 4, end de registrerede revisorer, hvilket ses af testen i bilag 11. Den registrerede revisor er dårligst til at afgive en erklæring, ajourført efter gældende standarder med hensyn til indhold, overskrifter og placering af afsnit, hvilket ses af testen i figur 9 og tabel 5.

Revisionshus

Der er foretaget χ^2 -test i lighed med de viste i figur 7-9 med henblik på at sandsynliggøre afhængighed mellem revisionshus og andelen af formelle fejl. Der er foretaget opdeling af fejlene som vist herover, men opdelt på henholdsvis "Big 4" og øvrige statsautoriserede revisorer. Der indgår derfor kun 312 påtegninger i analysen. De 3 test er ligeledes vist i bilag 11. Ingen af testene viser sandsynlighed for afhængighed mellem revisionshus og formelle fejl. "Big 4" laver i mindst ligeså høj grad formelle fejl som de øvrige statsautoriserede revisorer. Det fremgår endog, at de faktiske værdier overstiger de forventede.

Sammenfatning

På baggrund af de undersøgte årsrapporter kan det konkluderes, at både statsautoriserede og registrerede revisorer laver mange formelle fejl i revisionspåtegningen. Sidstnævnte laver i højere grad formelle fejl i form af manglende ajourføring til gældende påtegningsstandard. Der er således tale om, at de registrerede revisorer ikke opdaterer sig omkring ændringer til lovgivningen, som har indflydelse på revisionspåtegningen. En af forklaringerne kan være, at den registrerede revisor har mange forskelligartede opgaver, herunder ikke-revisionsopgaver. En anden forklaring kan være, at

de registrerede revisorer typisk er organiseret på mindre kontorer med færre ressourcer til løbende faglig opdatering modsat de større revisionskontorer og revisionssamarbejder.

Den statsautoriserede revisor laver mange fejl, når det kommer til korrekt henvisning til ledelsens omtale omkring going concern i ledelsesberetningen. Forholdsmæssigt laver statsautoriserede revisorer dog ikke flere fejl, hvilket ses af de forventede værdier i bilag 11. Blandt de statsautoriserede revisorer er der ikke vist sandsynlighed for, at "Big 4" laver færre formelle fejl end øvrige statsautoriserede revisorer. Alligevel er det bemærkelsesværdigt, i hvor mange tilfælde, der ikke sker korrekt henvisning. Det er ikke tilstrækkeligt, at henvise til ledelsesberetningen som helhed, hvilket er den hyppigst forekommende fejl.

Den høje andel af fejltype 4 kan skyldes flere forhold. Først og fremmest at det er tale om manglende omhu fra revisors side, idet henvisningen ofte ikke er præcis nok. Revisor kan have den holdning, at når andre henviser på samme måde, må det være godt nok. En anden forklaring kan være, at revisor mener, at det er meningsløst at foretage henvisning til konkrete afsnit, når ledelsesberetningen i mange tilfælde ikke er længere end én side.

Endelig kan det påstås, at revisor ikke ønsker at lede regnskabsbruger til det sted i regnskabet, hvor going concern er omtalt. Det kan skyldes, at revisor ikke mener, at ledelsens omtale er i overensstemmelse med, hvad regnskabsbruger forventer, og derfor ikke ønsker at udlevere det.

8.5.2 Indholdsmæssige fejl i relation til going concern

De 4 typer af indholdsmæssige fejl er beskrevet i afsnit 8.4.

Både formelle og indholdsmæssige fejl i revisors påtegning er betydningsfulde. Dog må de indholdsmæssige fejl betragtes med størst alvor, da de kan medføre direkte vildledning af regnskabsbruger. De formelle fejl vil sandsynligvis højst medvirke til forvirring hos regnskabsbruger uden dog at give forkerte oplysninger.

De 4 typer af indholdsmæssige fejl er udtryk for fejl, der kan give regnskabsbruger en forkert opfattelse af revisors konklusion på den udførte revision.

Fejltype	Antal fejl
1. Mangelfuld redegørelse i ledelsesberetningen uden forbehold herfor	7
2. Omtale af going concern i beretning, men ej i revisionspåtegning	3
3. "Bortset fra"-konklusion uagtet at der er forbehold for going concern	33
4. Andre indholdsmæssige fejl	7
Antal revisionspåtegninger med mindst én indholdsmæssig fejl	50

Tabel 6, egen tilvirkning

Af tabellen ses, at der også her er en klar højdespringer. Af 50 indholdsmæssige fejl i alt, er de 33 vedrørende forkert konklusion, når revisor har taget forbehold for going concern. Blandt fejlene omhandler de 3 første fejl vedrørende revisors rapportering om going concern.

I afsnit 6.5.4 er det beskrevet, hvordan revisor skal modificere sin konklusion, når det er hans vurdering, at anvendelse af going concern-forudsætningen ikke er relevant. Når det er revisors vurdering, at forudsætningen ikke kan anvendes, men regnskabet alligevel er aflagt herefter, skal revisor tage forbehold herfor og give en afkræftende konklusion. I 33 tilfælde har revisor ikke gjort dette, men i stedet afgivet en "bortset fra"-konklusion. Dette er forkert, da grundlaget for årsrapporten er et andet, såfremt det var aflagt efter realisationsprincippet.

Tilsvarende de indholdsmæssige fejl ønskes det sandsynliggjort, om der er afhængighed mellem revisionspåtegninger med indholdsmæssige fejl og henholdsvis revisors uddannelse og det revisionshus, han tilhører.

Nedenstående viser resultat af χ^2 -testen for afhængighed mellem uddannelse og indholdsmæssige fejl.

		Indholdsmæssig fejl	Ikke indholdsmæssig fejl	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed	33	279	312
	<i>Forventet hyppighed</i>	40	272	
Registreret revisor	Hyppighed	17	64	81
	<i>Forventet hyppighed</i>	10	71	
		50	343	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0122
χ^2				6,2767

Figur 10, egen tilvirkning

Der er tegn på afhængighed, da χ^2 kritisk $< \chi^2$. Af figuren fremgår det, at de statsautoriserede revisorer har afgivet færre revisionspåtegninger med indholdsmæssige fejl i forhold til det forventede i modsætning til de registrerede revisorer.

Testen i figur 10 viser, at revisors uddannelse har betydning for andelen af indholdsmæssige fejl i revisors påtegning. Det er vigtigt at erindre, at de konstaterede indholdsmæssige fejl udelukkende er fundet ved gennemlæsning af den offentliggjorte årsrapport.

		Indholdsmæssig fejl	Ikke indholdsmæssig fejl	
Big 4	Hyppighed	8	116	124
	<i>Forventet hyppighed</i>	<i>13</i>	<i>111</i>	
Øvrige SR	Hyppighed	25	163	188
	<i>Forventet hyppighed</i>	<i>20</i>	<i>168</i>	
		33	279	312
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0543
χ^2				3,7027

Figur 11, egen tilvirkning

Testen i figur 11 viser, at det ikke kan sandsynliggøres, at "Big 4" laver færre indholdsmæssige fejl end de øvrige statsautoriserede revisorer. Af figuren ses dog, at det har været tæt på at kunne sandsynliggøres med en χ^2 - værdi på 3,7 mod χ^2 kritisk på 3,84. Det ses ligeledes, at de forventede værdier for fejl afviger fra de faktiske til fordel for "Big 4".

Sammenfattende om resultatet af de to test kan det siges, at det i nogen grad er forventeligt, at de revisorer med længst uddannelse laver færre fejl. At revisors uddannelse er vigtig understreges af, at de statsautoriserede revisorer klarer sig lige godt (eller dårligt), idet revisionshusets størrelse ikke har indflydelse på andelen af fejl.

Der er ligeledes foretaget test for afhængighed mellem fejltipe 3 og henholdsvis revisors uddannelse og revisionshus. Testene er foretaget for henholdsvis alle revisionspåtegninger, alle statsautoriserede revisorer og for de påtegninger, som indeholder forbehold vedrørende going concern. De 4 test er vist i bilag 12.

I lighed med analysen af den formelle fejl type 4 i figur 8 viser det sig indledningsvist, at "Big 4" laver færre type 3-fejl. Igen er det ikke korrekt, fordi analysen af de 40 revisionspåtegninger, afgivet af statsautoriserede revisorer og indeholdende forbehold vedrørende going concern, ikke viser afhængighed mellem revisionshus og antallet af fejl. Der ses dog en lille afvigelse mellem de forventede og faktiske værdier i analysen.

Resultatet af de foretagne test for afhængighed vedrørende indholdsmæssige fejl viser, at de statsautoriserede laver færre fejl. Testen vedrørende fejltipe 3 og statsautoriserede kontra registrerede revisorer kunne ikke gennemføres på grund af for lav forventet værdi. Der er ikke markante afvigelser mellem forventede og faktiske værdier. Det vil sige, at det er vedrørende de øvrige fejltyper, at de statsautoriserede revisorer laver færre fejl end de registrerede.

Generelt vedrørende fejltipe 3, som er den hyppigst forekommende, kan siges, at 33 fejl af denne type ud af 47 påtegninger med forbehold for going concern er opsigtsvækkende. Det er en stor andel af fejl, som begås uanset uddannelse og revisionshus. Som diskuteret i afsnit 6.5.4 afgiver revisor en afkræftende konklusion, når han tager forbehold for anvendelse af going concern-forudsætningen. Den afkræftende konklusion gives når revisor er uenig i det grundlæggende

regnskabsprincip, som regnskabet er aflagt efter. Af den grund er det åbenlyst forkert, når revisor på den ene side erklærer sig uenig i, at virksomheden kan fortsætte sin drift, og på den anden side skriver, at regnskabet, som er aflagt efter going concern-forudsætningen, er retvisende bortset fra, at regnskabet er aflagt efter princippet om going concern.

8.5.3 Revisors påtegning og de to kategorier af fejl

Tilsvarende afsnit 8.5.1 og 8.5.2 er der foretaget test for afhængighed mellem påtegningerne med fejl og henholdsvis revisors uddannelse og revisionshus. Der er foretaget test med fejlene i én gruppe og med fejlene delt op i de 2 kategorier. Der er i alt foretaget 4 test for afhængighed. Påtegninger med både indholdsmæssige og formelle fejl er medtaget under indholdsmæssige fejl.

Herunder ses, at der er sandsynliggjort afhængighed mellem fejl og revisors uddannelse samt revisionshus, når fejlene er delt op i de 2 kategorier. Der er sandsynliggjort afhængighed for så vidt angår revisors uddannelse, men ikke for revisionshusets størrelse. De 2 test, hvor fejl er grupperet under ét viser ikke afhængighed. Testene er vist i bilag 13.

		Indholdsmæssig fejl	Formel fejl	Ingen fejl	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed	33	89	190	312
	<i>Forventet hyppighed</i>	40	88	184	
Registreret revisor	Hyppighed	17	22	42	81
	<i>Forventet hyppighed</i>	10	23	48	
		50	111	232	393
χ^2 kritisk ($v=2$, $\alpha=0,05$)					5,9915
P-værdi					0,0113
χ^2					6,4119

Figur 12, egen tilvirkning

		Indholdsmæssig fejl	Formel fejl	Ingen fejl	
"Big 4"	Hyppighed	8	40	76	124
	<i>Forventet hyppighed</i>	13	35	76	
Øvrige SR	Hyppighed	25	49	114	188
	<i>Forventet hyppighed</i>	20	54	114	
		33	89	190	312
χ^2 kritisk ($v=2$, $\alpha=0,05$)					5,9915
P-værdi					0,0376
χ^2					4,3213

Figur 13, egen tilvirkning

Med baggrund i de foregående analyser af de to kategorier af fejl er det som forventet, at der påvises afhængighed, når der testes som vist i figur 12. På baggrund af de foregående test af henholdsvis formelle og indholdsmæssige fejl synes det også klart, at der ikke er sandsynliggjort afhængighed mellem fejl og revisionshus. Testene i afsnit 8.5.1 og 8.5.2 viste netop ikke afhængighed mellem antallet af fejl og revisionshusets størrelse.

At der ikke påvises afhængighed, når de to fejlkategorier grupperes under ét (bilag 13) skyldes, resultatet af testene for afhængighed mellem revisors uddannelse og formelle fejl, hvor der blev påvist afhængighed alt efter fejltipe.

Sammenfatning

Gennemgående om fejlanalysen kan siges, at revisors uddannelsesmæssige baggrund har indflydelse på andelen af fejl begået ved afgivelse af revisionspåtegningen for de udvalgte årsrapporter. De revisorer med den længste uddannelsesmæssige baggrund afgiver påtegninger med færre indholdsmæssige fejl med undtagelse af fejltipe 3 og færre formelle fejl med undtagelse af formelle fejl type 4.

Analyserne af de formelle fejl viste indledningsvist at statsautoriserede og registrerede revisorer laver lige mange fejl. Yderligere analyse af de forskellige fejltyper viste dog, at der er forskel på, hvilke typer fejl henholdsvis statsautoriserede og registrerede revisorer begår. Statsautoriserede revisorer laver færre fejl, når det drejer sig om placering af supplerende oplysninger og forbehold og overholdelse af de nyeste krav i Erklæringsbekendtgørelsen. Revisorer laver i lige så høj grad type 4-fejl uanset uddannelse, når der tages højde for, at de statsautoriserede revisorer i højere grad forudser konkurs.

Testene af afhængighed mellem formelle fejl og revisionskontor viste ikke afhængighed. "Big 4" laver i mindst ligeså høj grad formelle fejl som øvrige statsautoriserede revisorer.

Ved test af afhængighed mellem indholdsmæssige fejl og revisors uddannelsesmæssige baggrund var resultatet, at statsautoriserede revisorer laver færre fejl. Ved test af afhængighed mellem uddannelse og fejltipe 3 var de forventede værdier igen for lave til at gennemføre testen. Det ses dog, at de forventede værdier ligger meget tæt på de faktiske, hvorfor de statsautoriserede revisorer ikke laver færre type 3-fejl. De statsautoriserede revisorer laver dermed færre øvrige indholdsmæssige fejl.

Ved test af afhængighed mellem indholdsmæssige fejl og revisionshus blev der ikke sandsynliggjort afhængighed. "Big 4" laver i lige så høj grad indholdsmæssige fejl som øvrige statsautoriserede revisorer. Dog ses, af figur 13, en forskel i de forventede og faktiske værdier, som viser at "Big 4" laver færre fejl end forventet.

Resultatet af testen foretaget med begge fejlkategorier var som forventet. Der blev påvist afhængighed mellem revisors uddannelse og antallet af fejl, når de to fejltyper var adskilt i testen. Dette var ikke tilfældet med "Big 4" kontra øvrige statsautoriserede revisorer, fordi det hverken ved de formelle eller indholdsmæssige fejl blev sandsynliggjort, at de laver færre fejl.

Det kan give anledning til overvejelser, når det nu står klart, at revisors uddannelse har betydning for, i hvor høj grad, der begås fejl af den type, der kan identificeres ved gennemgang af årsrapporten. Det kan være udtryk for, at afgivelse af revisors påtegning vægtes forskelligt i de to uddannelsesforløb, ressourcemangel i forhold til at ajourføre sig med lovgivning og standarder eller at afgivelse af revisionspåtegninger for aktieselskaber ligger uden for det primære kompetenceområde.

Omend resultatet peger på generelt flere fejl blandt registrerede revisor er dette ikke reglen, da statsautoriserede revisorer i mindst ligeså høj grad ikke foretager korrekt henvisning til ledelsens omtale af going concern ved afgivelse af supplerende oplysninger vedrørende dette.

Af 116 påtegninger med supplerende oplysninger vedrørende going concern, er der ikke korrekt henvisning i 97 tilfælde svarende til ca. 84 %. Af 47 forbehold for anvendelse af going concern-forudsætningen er der afgivet en bekræftende konklusion i 33 tilfælde svarende til ca. 70 %. Det er høje fejlandele, og synes at give anledning til bekymring omkring kvaliteten af revisors påtegning i relation til going concern. Revisors påtegning udtrykker revisors vurdering af kvaliteten af det aflagte årsregnskab. Som offentlighedens tillidsrepræsentant skal revisor her rapportere de forhold, som har betydning for de beslutninger, som regnskabsbruger træffer på baggrund af årsregnskabet.

De mange formelle type 4-fejl kan give anledning til overvejelse om, hvorvidt kravet om henvisning til konkrete afsnit i ledelsesberetningen er for restriktivt, når mange revisorer vælger ikke at overholde det. Kravet i Erklæringsbekendtgørelsen § 8 kunne muligvis skaleres eksempelvis efter regnskabsklasse.

De mange indholdsmæssige type 3-fejl begås af såvel registrerede som statsautoriserede revisorer. Denne høje fejlandel kan formodentligt nedbringes ved bedre uddannelse i forståelsen af det grundlæggende i ISA 705, som beskrevet i afsnit 6.5.

De mulige årsager til den høje fejlandel er mange. Først og fremmest er det sandsynligvis sjældent, at den enkelte revisor afgiver en påtegning med omtale af going concern, og han besidder derfor ikke det fornødne kendskab til sådanne påtegninger. Herudover er revisor i et dilemma mellem på den ene side hensynet til kunden, og på den anden side overholdelse af gældende revisionslovgivning. Af den grund kan det formodes, at revisor i nogle tilfælde afgiver påtegning, som efter hans overbevisning varetager begge hensyn, men alligevel indeholder fejl af disse typer.

Analysen viser, at nogle fejl kan forbedres gennem uddannelse, fordi de revisorer med den længste uddannelse laver færre fejl med undtagelse af de 2 typer fejl, som forekommer oftest. Bedre uddannelse af revisor synes således at være den umiddelbare løsning på at undgå så mange fejl i revisors påtegning. Specifikt med hensyn til fejl i relation til going concern, er det meningsfyldt, at uddanne revisor. Først og fremmest fordi der begås mange fejl af begge grupper af revisorer. Revisors behandling af going concern i sin revision og i sin påtegning er således et emne, der kunne være brug for at fremhæve endnu en gang, set i lyset af de mange fejl, der begås i hvert fald i revisionspåtegningen.

8.5.4 Andre kommentarer til revisors påtegning

Gennemlæsningen af de 393 revisionspåtegninger har også givet anledning til kommentarer vedrørende forhold, som ikke er klassificeret i fejlanalysen. Disse kommentarer omhandler den sproglige formulering af revisors konklusion, forbehold eller supplerende oplysning samt manglende begrundelse af forbehold eller supplerende oplysninger.

Herunder inddrages eksempler på mangelfulde formuleringer eller begrundelser i revisionspåtegningen i diskussionen af den betydning, det kan have for regnskabsbruger.

ISA 705 giver eksempler på revisionspåtegninger, herunder formuleringen af revisors konklusion eller formuleringen af, at der ikke afgives nogen konklusion i tilfælde, hvor revisionspåtegningen indeholder forbehold. De danske revisionsudtalelser indeholder lignende vejledende materiale som diskuteret i afsnit 6.5. Formuleringen af revisors konklusion er således forholdsvist standardiseret ud fra et hensyn til regnskabsbruger.

Blandt de 393 konkursramte selskaber er der i flere tilfælde en alternativ formulering af konklusionen i tilfælde, hvor der tages forbehold.

Forbehold

Som det fremgår af ledelsens beretning har selskabet konstateret betydelige tab på arbejder udført i DR-byen. Tabene vedrører såvel regnskabsåret 2005/06 og 2006/07. Årets resultat udviser et underskud på TDKK 2.218 og egenkapitalen udgør TDKK -1.204. Selskabets likviditet er grundet de betydelige tab meget anstrengt.

Selskabets fortsatte drift er afhængig af, at selskabet kan opretholde sine kreditfaciliteter samtidig med at selskabets drift på kort sigt forbedres væsentligt. Vi er ikke på det foreliggende grundlag i stand til at vurdere, om dette er muligt, hvorfor vi tager forbehold for selskabets fortsatte drift og afledt heraf tager vi forbehold for værdiansættelsen af selskabets aktiver. En eventuel konkurs vil kunne påføre selskabets kreditorer betydelige tab.

Uanset det anførte forbehold er årsrapporten opstillet med fortsat drift for øje.

Konklusion

Såfremt selskabet kan fortsætte sin drift, er det vor opfattelse, at årsrapporten giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 30. april 2007 samt af resultatet af selskabets aktiviteter og pengestrømme for regnskabsåret 1. maj 2006 - 30. april 2007 i overensstemmelse med den danske årsregnskabslov.

Figur 14, Uddrag fra den uafhængige revisors påtegning, Årsrapport 2006/07

Af ovenstående formulering ses forbehold for going concern, som revisor begrundet med manglende bevis for opretholdelse af selskabets kreditfaciliteter. Til trods for at revisor tydeligvis er uenig i, at virksomheden vil kunne fortsætte sin drift, afgives der konklusion om et retvisende billede. Der er altså tale om en indholdsmæssig fejl (type 3). Udover at afgive en forkert konklusion har revisor i dette tilfælde valgt at lade denne være dobbelttydig med formuleringen: "Såfremt selskabet kan fortsætte sin drift.." Ved denne formulering er regnskabsbruger dårligt hjulpet, da revisor tager forbehold for værdiansættelsen af aktivmassen som følge af begrundet tvivl vedrørende going concern, men alligevel mener, at regnskabet er retvisende i tilfælde af, at selskabet skulle overleve. Revisor bidrager først og fremmest til mulighed for misforståelse, ved ikke at afgive en afkræftende konklusion, og forværrer dette ved ydermere, at angive, at revisors konklusion er betinget af selskabets fortsatte drift. Denne type konklusion blev afskaffet med indførelsen af Erklæringsbekendtgørelsen i 1996.

Der er flere tilfælde af formuleringer blandt de 393 revisionspåtegninger med revisionskonklusioner om et retvisende billede "med undtagelse af", "under hensyntagen til" eller "efter afgivelse af

foranstående forbehold". Der er både tale om forbehold vedrørende going concern, og andre poster i regnskabet. Disse formuleringer er uhensigtsmæssige, idet de skaber tvivl om, hvordan revisors konklusion skal forstås, og ikke medvirker til at skabe klarhed om formålet med revisors påtegning på et regnskab.

Andre forhold blandt de 393 revisionspåtegninger, som forekommer ofte, er at revisor formulerer sig utilstrækkeligt omkring going concern i sin påtegning eller simpelthen mangler begrundelse for sit forbehold eller sin supplerende oplysning.

IAASB og FSR har opstillet standarder for revisors påtegning med det formål, at ensarte revisionspåtegningernes ordlyd, således at regnskabsbruger bliver mere fortrolig hermed. Herved mindskes risikoen for, at regnskabsbruger ikke forstår eller misforstår revisors påtegning, fordi ordlyden bliver velkendt.

Der kan ikke opstilles standarder for formuleringen af forbehold og supplerende oplysninger. Alligevel er det et ubetinget krav, at revisors forbehold eller supplerende oplysning begrundes tydeligt.⁸⁹ Herved menes også, at de skal være forståelige for regnskabsbruger.

Revisor skal i klare formuleringer begrunde, hvorfor han er uenig med ledelsen om forhold i regnskabet, og hvad dette betyder for regnskabet. I konklusionen udtrykker han, hvorvidt uenigheden er af sådan en karakter, at regnskabet fortsat er retvisende, ikke er retvisende, eller om han ikke er i stand til at udtrykke en konklusion. Revisor skal ligeledes begrunde sine supplerende oplysninger over for regnskabsbruger jf. Revisionsudtalelse 2007-3.

Supplerende oplysninger

Uden at det har påvirket vor konklusion, gør vi opmærksom på oplysninger i ledelsesberetningen vedrørende selskabets kapitalforhold og fremtid.

Figur 15, Uddrag af den uafhængige revisors påtegning, Årsrapport 2006

I eksemplet herover ses en formulering af en supplerende oplysning, som umiddelbart omhandler kapitaltab. Ledelsens ansvar nævnes ikke, og der henvises ikke til bestemmelserne i aktieselskabsloven, hvilket bør ske i tilfælde af overtrædelse af reglerne om kapitaltab. Desuden henvises der i supplerende oplysninger til ledelsesberetningen, hvilket kun skal ske ved supplerende oplysninger, der vedrører forhold i regnskabet. I nedenstående afsnit fra ledelsesberetningen omkring samme selskabets kapitalforhold og ledelsens forventninger til fremtiden redegør ledelsen for, at regnskabet er aflagt efter going concern-forudsætningen.

⁸⁹ Erklæringsbekendtgørelsen, § 6, stk. 4

Kapitalforhold og forventninger til fremtiden

Balancesummen udgør tkr. 5.394 og egenkapitalen udgør tkr. -2.961 pr. 31. december 2007.

Selskabet er derfor omfattet af kapitaltabsreglerne i aktieselskabsloven. Ledelsen har aflagt årsrapporten under forudsætning af fortsat drift.

Selskabet forventer et væsentligt forbedret resultat i 2008. Egenkapitalen forventes reetableret via den fremtidige drift.

Figur 16, Uddrag fra ledelsesberetning, Årsrapport 2006

Ledelsen har valgt at fremhæve, at regnskabet er aflagt efter going concern-forudsætningen. Fordi revisor i sin supplerende oplysning henviser direkte til dette afsnit, er den supplerende oplysning klassificeret som værende vedrørende going concern. Det vil sige en supplerende oplysning, der umiddelbart vedrører kapitaltab, men reelt omhandler going concern-forudsætningen.

I dette tilfælde mangler revisor at begrunde sin supplerende oplysning. Desuden nævnes "going concern" eller "fortsat drift" ikke, hvilket gør formuleringen uklar. Regnskabsbruger får således ikke en introduktion til, hvad den supplerende oplysning omhandler og ej heller en begrundelse herfor.

Herunder er vist et eksempel på en formulering af begrundelsen for en supplerende oplysning vedrørende going concern.

Supplerende oplysninger

Uden at det har påvirket vores konklusion skal vi henvise til beskrivelse i ledelsesberetningen omkring selskabets kapitalforhold, hvori ledelsen redegør for usikkerheden vedrørende selskabets evne til at fortsætte driften. Usikkerheder henviser til afklaringen forhandlinger om tilførsel af kapital i 2008.

Figur 17, Uddrag den uafhængige revisors påtegning, Årsrapport 2007

Den første sætning er forståelig, og der henvises til et konkret afsnit i ledelsesberetningen. Herefter forsøger revisor at begrunde, hvorfor der gives supplerende oplysninger. Denne formulering er noget uklar. Denne sætning kunne alternativt formuleres: "Der er usikkerhed om selskabets evne til at fortsætte sin drift, fordi igangværende forhandlinger med potentielle investorer om kapitalindskud i selskabet endnu ikke er afsluttet". Denne formulering ville give regnskabsbruger et klart indtryk af, at revisor ikke har modtaget endeligt bevis for, at investor vil tilføre selskabet kapital, hvorfor han giver supplerende oplysninger.

Der kan herske tvivl om, hvorvidt revisor burde have taget forbehold fordi ledelsen i det pågældende afsnit skriver, at den fortsatte drift er afhængig af kapitaltilførsel. Dette er ikke muligt at afgøre ud fra årsrapporten, men indikerer, hvor vanskeligt det kan være for revisor at vurdere going concern, og konsekvenser heraf for påtegningen.

Ovenstående viser eksempler på, at revisor er uklar i sin formulering af revisionskonklusionen, i formuleringen af forbehold eller supplerende oplysninger eller mangler at begrunde disse. Eksemplerne er ikke enestående blandt de 393 påtegninger i analysen.

Revisors rolle som offentlighedens tillidsrepræsentant er, at agere som kvalitetskontrollant, så regnskabsbruger kan bero sig på oplysningerne i regnskabet. Revisors påtegning udtrykker resultatet af revisors undersøgelse af kvaliteten af oplysningerne i regnskabet. Når revisor udtrykker sig uklart om resultatet af sine undersøgelser i konklusionen, lever revisor ikke op til sit ansvar over for regnskabsbruger. Når han tager forbehold eller giver supplerende oplysninger til regnskabet, og hensigten med disse er uklar eller ikke begrundet, modtager regnskabsbruger ikke den information, han er berettiget til.

Modsat fejlanalyserne i afsnit 8.5.1 - 8.5.3 er det ikke her analyseret, om der er afhængighed med faktorer som uddannelse eller revisionskontor.

En faktor af en anden karakter, der nok særligt spiller ind, er emnets følsomhed. Når revisor i sin påtegning omtaler going concern sender han et stærkt signal til offentligheden, om sin tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte driften. Revisor har et dybdegående kendskab til virksomheden, og har udført sin revision efter anerkendte standarder, og af disse grunde skal påtegningens ordlyd tages alvorligt. Revisor står i situationer, hvor going concern er aktuelt, mellem hensynet til virksomheden og sine pligter som offentlighedens tillidsrepræsentant. Uanset hvorledes revisor vælger at udforme sin påtegning, kan det have vidtrækkende konsekvenser.

8.6 Påtegning uden forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern

Som det er illustreret i bilag 3 er 229 af de i alt 393 påtegninger uden forbehold for eller supplerende oplysninger vedrørende going concern. Af de i alt 229 påtegninger er 155 helt "blanke", det vil sige, at der ikke er taget forbehold eller afgivet supplerende oplysninger vedrørende andre forhold. Fordi det efterfølgende er offentliggjort, at alle selskaberne er gået konkurs, er det interessant, om der er indikationer af, om revisor har påtegnet årsrapporten i henhold til bestemmelserne i Erklæringsbekendtgørelsen og ISA 570.

Som beskrevet i afsnit 3.2 er det ikke muligt at foretage en vurdering af, hvad der kan have indflydelse på revisors evne til at forudse konkurs, men alene at bedømme sammenhængen mellem påtegningen, og det offentliggjorte regnskab. Bedømmelsen sker dog i lyset af kendskabet til selskabets efterfølgende konkurs.

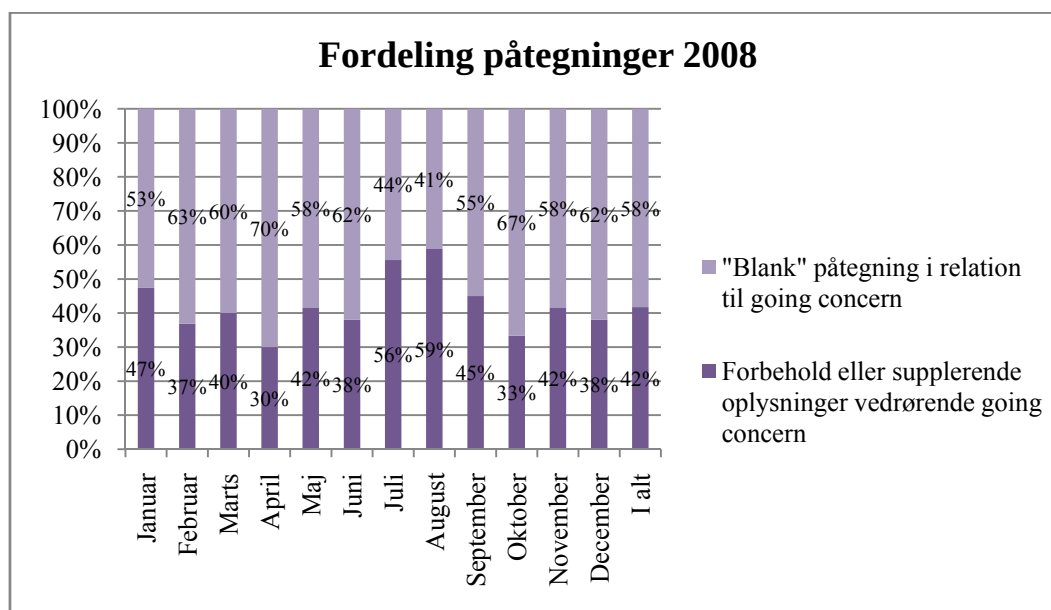
Der vil blive inddraget flere elementer i vurderingen. Disse er valgt ud fra en formodning om, at de kan have indflydelse på, om revisionspåtegningen indeholder forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern. Ved brug af blandt andet χ^2 -test vil det i det følgende blive vurderet, hvorvidt der kan påvises en sammenhæng mellem nedennævnte faktorer og udformningen af revisors påtegning i relation til going concern.

- 1 Udviklingen i antal konkurser pr. måned i 2008
- 2 Antal måneder fra balancedag til dato for konkursdekret
- 3 Branche
- 4 Selskabets levetid
- 5 Selskabets likviditetsberedskab
- 6 Revisors uddannelsesmæssige baggrund
- 7 Revisionshusets størrelse

Analyserne af ovenstående 7 punkter betyder, at der opnås grundlag for at bedømme, hvilke faktorer, der har betydning for om revisor afgiver en revisionspåtegning, som indeholder forbehold for eller supplerende oplysning vedrørende going concern.

Udviklingen i konkurser i 2008, selskabets branche, levetid og likviditetsberedskab er valgt ud fra en formodning om, at de kan have indflydelse på i hvor høj grad revisor tager forbehold eller giver supplerende oplysninger. De 3 øvrige forhold er inddraget i analysen, fordi der i den indledende analyse var tegn på, at disse forhold har betydning.

1. Udviklingen i antal konkurser pr. måned i 2008

Figur 18, egen tilvirkning

Herover vises fordelingen mellem påtegninger, som indeholder forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern, og de påtegninger, som ikke omtaler going concern. Den samlede andel af revisionspåtegninger uden omtale af going concern udgør 58 % (229 af 393). Bortset fra en lavere andel af blanke påtegninger i juli og august 2008 er niveauet nogenlunde ensartet og udgør mellem 53 og 70 %. I juli og august udgør andelen henholdsvis 44 % og 41 % af månedens samlede konkurser.

Ved brug af χ^2 -test er det, som forventet på baggrund af figur 18, påvist, at der ikke kan sandsynliggøres statistisk sammenhæng mellem antallet af konkurser fordelt på måneder i 2008 og udformningen af revisors påtegning. Testen er vist i bilag 14.

Umiddelbart kan det undre, at andelen af revisionspåtegninger med forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern er højere i nærværende analyse sammenlignet med analysen af Bisgaard og Seehausen for samme periode.⁹⁰ Af deres analyse fremgår det, at andelen udgør 30 %⁹¹ i 2008 mod 42 % i denne analyse. Eftersom datagrundlaget er baseret på selskaber, som er indtrådt i konkursbehandling i 2008, i begge analyser, kan det kun være anpartsselskaberne, som udgør forskellen. Dette tydeliggøres også i figur 11A i artiklen.⁹² Af denne figur fremgår det, at 34 % af revisionspåtegningerne for aktieselskaber indeholdt forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern, mens dette kun var tilfældet for 26 % af revisionspåtegningerne for anpartsselskaber. I figuren indgår dog både konkurser for 2008 og for 1. kvartal 2009.

Der kan altså ikke påvises direkte sammenhæng i udviklingen i antallet af konkurser og revisionspåtegningens udformning der er gået konkurs i 2008. Samme konklusion drager Bisgaard på baggrund af den foretagne analyse, publiceret i Revision & Regnskabsvæsen, i et interview til Berlingske tidende: "... at revisorernes "advarsels-frekvens" er fastholdt i 50 % af de selskaber, der går konkurs efter 12 måneder, selv om antallet af konkurser er vokset kraftigt."⁹³ Det fremgår ikke af artiklerne, hvorledes frekvensen på de 50 % er fremkommet.

2. Antal måneder fra balancedag til dato for konkursdekret

Som figur 19 herunder viser, afsiges konkursdekret sjældent inden for et halvt år efter balancedagen i seneste offentliggjorte årsrapport. Af det samlede antal konkurser er 172 afsagt inden for 12 måneder efter balancedagen svarende til 44 %. Det betyder dermed også, at 56 % (221) er afsagt senere end 1 år fra balancedagen. Det kan her bemærkes, at dette også betyder, at en del virksomheder ikke får aflagt det lovpligtige årsregnskab inden selskabets konkurs.

Det gennemsnitlige antal måneder fra balancedagen for den seneste offentliggjorte årsrapport og datoen for konkursdekretet er 14,6 måneder. Dette bekræfter, at selskaberne, som vist herunder, oftere går konkurs senere end 12 måneder efter balancedagen.

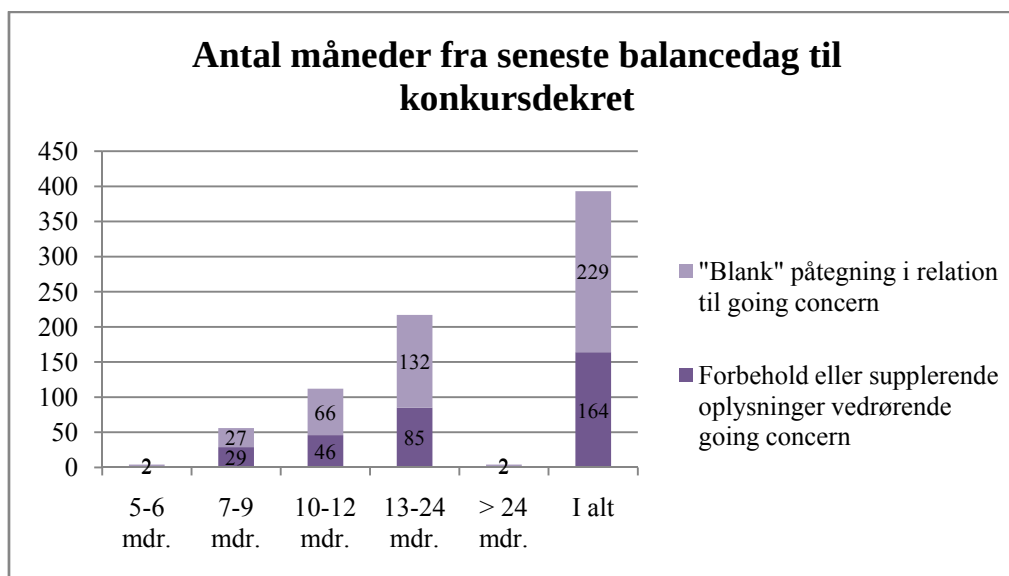
Det er opsigtsvækkende at, af de 172 aktieselskaber, der er gået konkurs inden for 12 måneder efter balancedagen, er 95 af disse uden forbehold eller supplerende oplysninger omkring going concern i revisionspåtegningen.

⁹⁰ Bisgaard og Seehausen, september 2009

⁹¹ Bisgaard og Seehausen, september 2009, figur 10A

⁹² Bisgaard og Seehausen, september 2009, figur 11A

⁹³ Steno, september 2009

Figur 19, egen tilvirkning

Det er desuden bemærkelsesværdigt, at der her er en markant forskel mellem resultaterne i henholdsvis Bisgaard & Seehausens analyse og nærværende. Mens der i nærværende analyse er 44 % af konkurserne, der er indtrådt inden for 12 måneder efter balancedagen, er andelen kun 25 % i Bisgaard og Seehausens analyse.⁹⁴

Som beskrevet i afsnit 8.1 er der frasortet selskaber med balancedag tidligere end 1. januar 2006 samt datterselskaber med samme revisor som moderselskabet og en enslydende revisionspåtegning på seneste årsrapport. Dette påvirker naturligvis grundlaget for analysen, men dog ikke i sådan en grad, at andelen af konkurser inden for 12 måneder vil kunne bringes ned på 25 %. De to faktorer, som spiller ind er muligvis, at der i Bisgaard & Seehausens analyse inddrages anpartsselskaber, samt det forhold, at der er medtaget selskaber ramt af konkurs i 1. kvartal 2009.

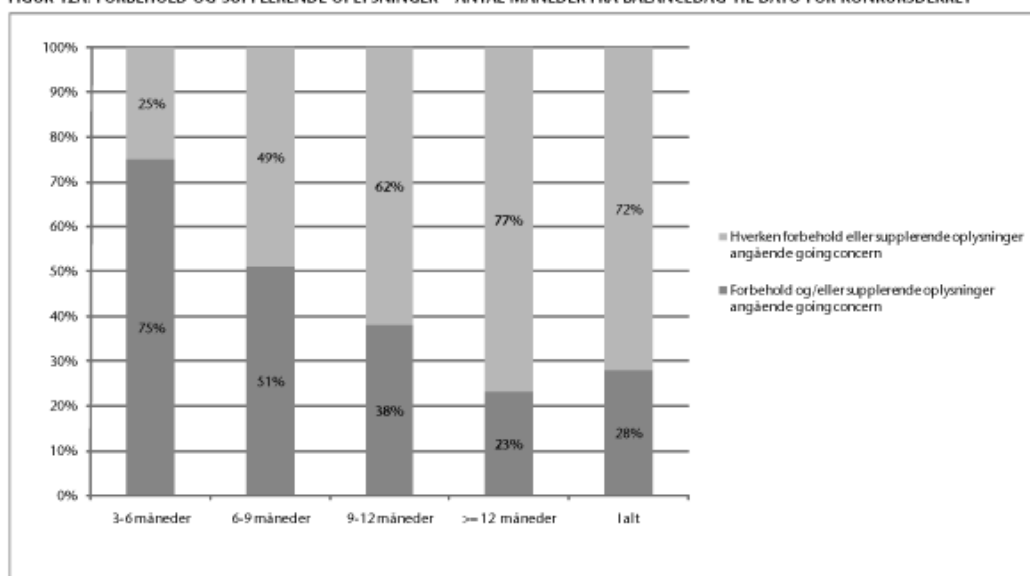
χ^2 -testen af påtegningerne (bilag 15) viser, at der ikke kan sandsynliggøres afhængighed mellem tiden fra seneste balancedag og udformningen af revisors påtegning i relation til going concern. Det kan således ikke sandsynliggøres, at revisor i højere grad tager forbehold eller giver supplerende oplysninger vedrørende going concern i de tilfælde, hvor konkurs er indtruffet relativt kort tid efter balancedagen.

Bisgaard & Seehausen inddrager også tiden fra seneste balancedag til konkurs i deres analyse.⁹⁵

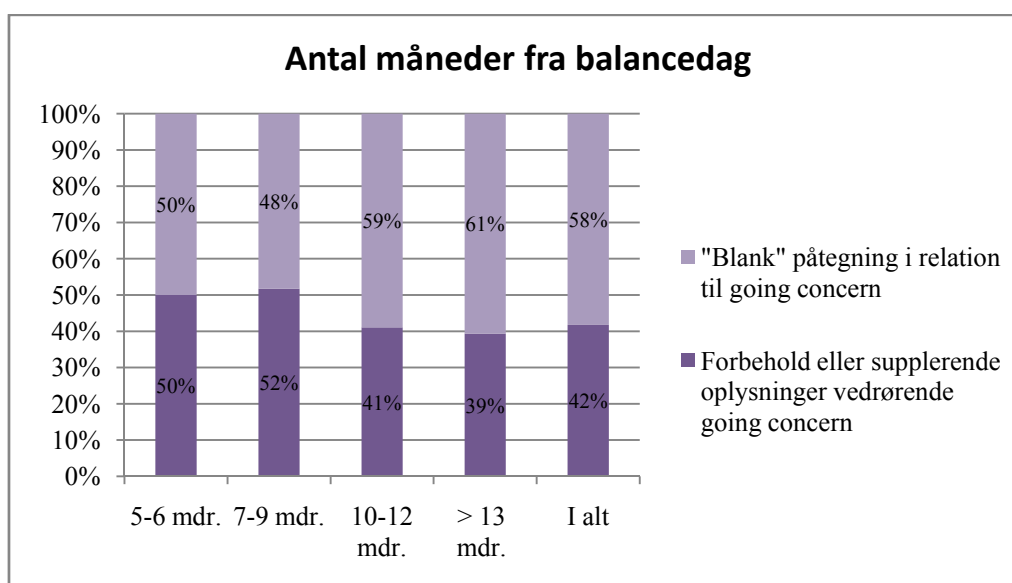
⁹⁴ Bisgaard og Seehausen, figur 5

⁹⁵ Bisgaard og Seehausen, figur 12A

FIGUR 12A: FORBEHOLD OG SUPPLERENDE OPLYSNINGER – ANTAL MÅNEDER FRA BALANCEDAG TIL DATO FOR KONKURSDOKUMENT

Figur 20, Bisgaard og Seehausen, September 2009, side 26

Figur 21, egen tilvirkning

Overordnet set er resultatet af de to analyser forskellige ved, at der i figur 21 er 42 % af påtegningerne, som indeholder forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern, modsat 28 % i Bisgaard og Seehausens analyse. Som forklaret herover skal dette tillægges en lavere andel af modificerede påtegninger for anpartsselskaberne, som indgår i Bisgaard og Seehausens analyse.

Den klare tendens til, at revisor i højere grad forudser og oplyser om risikoen for de konkurser der indtræffer kortest tid efter balancedagen, som ses i Bisgaard og Seehausens analyse, anes dog også i nærværende analyse. Som det antydes herover, og som den manglende statistiske sandsynliggørelse

bevidner, kan der i nærværende analyse dog ikke påvises afhængighed mellem perioden fra balancedagen og revisors påtegning.

Sammenlignes resultatet af de to analyser, ses at fordelingen er anderledes for de konkurser, der indtræffer inden for et halvt år fra balancedagen. Forskellen tillægges dog her ingen vægt, da der i nærværende analyse kun er 4 tilfælde svarende til 1 % af de samlede 393 konkurser, som analysen bygger på.

For konkurser indtruffet inden for 7-9 måneder og 10-12 måneder efter balancedagen ses en næsten ens fordeling i de to analyser. Det kan betyde, at revisor forudser konkursen i lige høj grad uagtet selskabstype, og uagtet om konkursen er indtruffet i 2008 eller 1. kvartal 2009.

Det ser dog anderledes ud for konkurser indtruffet senere end 1 år fra balancedagen. Her er andelen af revisionspåtegninger med forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern 40 %, mod kun 23 % i Bisgaard & Seehausens analyse. Det antages, at det forhold, at der er medtaget anpartsselskaber og konkurser indtruffet i 1. kvartal af 2009 i sidstnævnte, er forklaringerne på forskellen.

3. Branche

Af afsnit 8.3 fremgår det, at selskaber inden for entreprenør- og ejendomsbranchen udgjorde en stor andel af de selskaber, der er ramt af konkurs i 2008. Det er ligeledes tidligere omtalt, at netop disse brancher var de første, der rammes af den globale krise og særligt hårdt ultimo 2008. Af den årsag formodes det, at der vil være en "kriseeffekt", det vil sige afhængighed, mellem typen af revisors påtegning og den branche, selskaberne tilhørte.

For at sikre det rette grundlag for analysen, er opstillet tabellen i bilag 16. Heraf ses, at der med undtagelse af den fælles branchebetegnelse for entreprenører og besiddere af fast ejendom samt handelsvirksomheder er næsten ens fordeling mellem andelene af påtegninger uden forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern og andelene blandt de samlede konkursramte selskaber. Fordi forskellen er størst vedrørende entreprise og fast ejendom, testes kun afhængig mellem revisors påtegning og denne branche.

		Modificeret påtegning	"Blank" påtegning	
Entreprise & fast ejendom	Hyppighed	34	70	104
	<i>Forventet hyppighed</i>	43	61	
Øvrige brancher	Hyppighed	130	159	289
	<i>Forventet hyppighed</i>	121	168	
		164	229	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0293
χ^2				4,7509

Figur 22, egen tilvirkning

Som det ses af figur 22, er der sandsynlighed for afhængighed mellem branche og revisionspåtegning, når entreprise & fast ejendom isoleres. Uanset den usikkerhed der er i den

foretagne opdeling på brancher, er det tydeligt at revisor, for denne branche, i ringere grad har været i stand til at forudse selskabets konkurs og herved ikke har omtalt going concern i årsrapporten.

Analysen indikerer, at der blandt revisionspåtegningerne i 2008 ses effekt af den økonomiske krise, fordi vi ved, at entreprenør- og ejendomsbranchen er særligt hårdt ramt heraf. Det forhold, at revisor i mindre grad omtaler going concern-forudsætningen i sin påtegning for selskaber i denne branche i modsætning til øvrige brancher, indikerer at revisor ikke i samme grad har kunnet forudse den indtrufne konkurs. Der er således indtruffet uforudsete forhold, som følge af den finansielle krise, som har medført, at særligt denne branche er påvirket i negativ grad, herunder særligt faldende ejendomspriser og ændrede kreditvilkår.

På baggrund af sin analyse⁹⁶ udtaler Anders Bisgaard, som tidligere nævnt, at det han kalder revisors "advarsels-frekvens" er uændret på trods af finanskrisen.⁹⁷ I afsnit 8.3 er det vist, at entreprenør- og ejendomsbranchen står for ca. 25 % af alle konkurser blandt de aktieselskaber, der indgår i denne analyse, hvilket formodes at have en sammenhæng med den økonomiske krise. Herover er det påvist, at revisor i mindre grad har været i stand til at advare om den indtrufne konkurs for denne branche i forhold til andre brancher. Denne sammenhæng kan kun naturligt forklares ved, at den økonomiske krise har haft indflydelse på revisors evne til at forudse konkurs.

4. Selskabets levetid

Det formodes, at indikationer på forhold eller begivenheder, som kan medføre tvivl om virksomhedens evne til at fortsætte sin drift, er tydeligere i en virksomhed, som er nyetableret. Virksomhedens organisation, produkter og samarbejdsrelationer med kunder og leverandører er nye og uafprøvede. Ledelse (og revisor) er måske i ringere grad beredte på at identificere risikoområder.

Det sås desuden i afsnit 8.1, at 76 aktieselskaber var gået konkurs i 2008 uden at have offentliggjort et årsregnskab. Denne andel udgør over 10 % af de 552 aktieselskaber, der er gået konkurs i året.

For at teste afhængighed mellem selskabets levetid og udformningen af revisors påtegning er der foretaget en χ^2 -test. Selskaberne er opdelt i fire intervaller alt efter levetid fra selskabets stiftelsesdato; 0-2 år, 2-3 år, 3-5 år og > 5 år. Testen er vist i bilag 17.

Denne test påviste ikke afhængighed mellem selskabets levetid og revisors påtegning. Der kan være forskellige faktorer, som påvirker resultatet. For det første behøver et selskab ikke at have haft drift af den samme aktivitet siden stiftelsen, men kan have haft drift af flere forskellige aktiviteter samtidig eller efter hinanden. Hertil kommer, at det, før det var muligt at online-registrere stiftelsen af et nyt selskab, var almindeligt at benytte såkaldte skuffeselskaber. Således kan et selskab stiftet for flere år siden kun have haft drift af den aktivitet, som har medført konkurs, i ganske kort tid. Modsætningsvist kan et nystiftet selskab have drift af en veletableret virksomhed, som før en omdannelse blev drevet i eksempelvis et interessentskab eller en enkeltmandsvirksomhed.

⁹⁶ Bisgaard og Seehausen, september 2009

⁹⁷ Steno, september 2004

5. Selskabets likviditetsberedskab

Den direkte årsag til konkurs er en virksomheds manglende evne til at efterkomme sine forpligtelser, som kan være afstedkommet af forskellige forhold eller begivenheder inden eller uden for dens kontrol. Hermed også sagt at virksomhedens likviditetsberedskab er afgørende for evnen til at fortsætte driften. Dette ses særligt i en tid med økonomisk krise. Eksempelvis skriver ledelsen for den kriseramte koncern, Sjælsø Gruppen i sin beretning i halvårsrapporten 2009: "I den nuværende markedssituation med faldende omsætning og indtjening har Sjælsø betydelig fokus på at optimere selskabets balance og likviditet ..." ⁹⁸ Et selskabs likviditetsberedskab udtrykkes ved nøgletallene likviditets- og soliditetsgrad.

Likviditetsgraden udtrykker virksomhedens kortsigtede likviditetsberedskab og er forholdet mellem kortfristede aktiver og forpligtelser. ⁹⁹ Forholdet udtrykker selskabets evne til at honorere forpligtelser med nærtstående forfald. En likviditetsgrad under 1 betyder, at de kortfristede forpligtelser overstiger de kortfristede aktiver.

Soliditetsgraden er det traditionelle udtryk for egenkapitalandel og udtrykker forholdet mellem virksomhedens samlede bogførte aktiver og forpligtelser. En lav soliditetsgrad indikerer høj langsigtet likviditetsrisiko. ¹⁰⁰ Det vil sige, at virksomheden på længere sigt kan få vanskeligt ved at honorere sine forpligtelser. Negativ egenkapital eller negativ soliditet, er som beskrevet i afsnit 5.2, det første punkt på den liste over forhold og begivenheder, som ISA 570 angiver, kan betyde, at virksomheden ikke er going.

Herunder testes i figur 23-25 for afhængighed mellem likviditets- og solvensgrad og revisionspåtegningens udformning.

		Modificeret påtegning	"Blank" påtegning	
Likviditetsgrad > 1	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	32 58	108 82	140
Likviditetsgrad < 1	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	132 106	121 147	253
		164	229	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0000
χ^2				31,8562

Figur 23, egen tilvirkning

Figur 23 viser resultat af χ^2 -testen for afhængighed mellem likviditetsgrad og udformningen af revisionspåtegningen. Testen viser, at der klart sandsynliggøres afhængighed, idet revisors påtegning i højere grad indeholder forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern, når likviditetsgraden er under 1. Der er endog så stor en sandsynlighed, at p-værdien nærmer sig 0.

⁹⁸ Sjælsø Gruppen A/S, halvårsrapport 2009, side 7

⁹⁹ Petersen og Plenborg, side 264

¹⁰⁰ Petersen og Plenborg, side 269

Figur 24 viser en tilsvarende test for afhængighed mellem soliditetsgraden og udformningen af revisionspåtegningen.

		Modificeret påtegning	"Blank" påtegning	
Positiv soliditetsgrad	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	46 90	169 125	215
Negativ soliditetsgrad	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	118 74	60 104	178
		164	229	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0000
χ^2				80,7239

Figur 24, egen tilvirkning

Det fremgår, at der også er sandsynliggjort klar afhængighed mellem soliditet og udformningen af revisors påtegning.

Testen for afhængighed viser, at revisor forstår risikoen ved negativ egenkapital og lader dette komme til udtryk i sin påtegning.

		Modificeret påtegning	"Blank" påtegning	
Likviditetsgrad > 1 og/eller positiv soliditetsgrad	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	54 96	177 135	231
Likviditetsgrad < 1 og negativ soliditetsgrad	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	110 68	52 94	162
		164	229	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0000
χ^2				77,6319

Figur 25, egen tilvirkning

I figur 25 ses fordelingen af de 393 selskaber efter påtegning og efter likviditetsberedskab. Det fremgår, at den seneste offentliggjorte årsrapport for 52 selskaber udviste en likviditetsgrad under 1 og negativ egenkapital uden, at revisor omtalte going concern i sin påtegning.

Igen er der sandsynliggjort klar afhængighed, idet χ^2 kritisk < χ^2 .

De tre test for afhængighed viser, at revisor i udtalt grad tager forbehold eller giver supplerende oplysninger i de tilfælde, hvor selskabets likviditetsberedskab er dårligt. Som nævnt er der alligevel 52 påtegninger uden forbehold eller supplerende oplysninger, men hvor likviditetsgrad er under 1 og egenkapitalen er negativ. Det kan enten betyde, at revisor ikke overholder bestemmelserne i RL, eller at revisor på påtegningstidspunktet har vurderet, at han har opnået tilstrækkeligt revisionsbevis

for, at selskabet vil fortsætte sin drift. Det betyder, at forudsætningerne er ændret efter tidspunktet for revisors påtegning.

6. Revisors uddannelsesmæssige baggrund

Herunder er testet for afhængighed mellem revisors uddannelse og udformningen af påtegningerne.

		Modificeret påtegning	"Blank" påtegning	
Statsautoriseret	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	141 130	171 182	312
Registreret	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	23 34	58 47	81
		164	229	393
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0063
χ^2				7,4615

Figur 26, egen tilvirkning

Testen viser afhængighed, da χ^2 kritisk $< \chi^2$. Afhængigheden ses også umiddelbart af figur 26, hvorefter det fremgår, at de statsautoriserede revisorer har afgivet flere påtegninger med forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern end forventet, mens det omvendte er tilfældet for de registrerede revisorer.

Uddybes testen for afhængighed, med en opdeling af påtegninger med henholdsvis forbehold og supplerende oplysninger vedrørende going concern, ses et tilsvarende resultat.

		Forbehold	Supplerende oplysning	"Blank" påtegning	
Statsautoriseret	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	40 39	101 91	171 182	312
Registreret	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	9 10	14 24	58 47	81
		49	115	229	393
χ^2 kritisk ($v=2$, $\alpha=0,05$)					5,9915
P-værdi					0,0040
χ^2					8,2670

Figur 27, egen tilvirkning

Af figur 27 ses, at der næsten er overensstemmelse mellem antal af forbehold og forventet antal forbehold ud fra populationen på 393 årsrapporter. Forholdet, omtalt ovenfor omkring hyppighed og forventet hyppighed for blanke påtegninger, gør sig således gældende ved de supplerende oplysninger. Her ses, at den statsautoriserede revisor, som tidligere omtalt, i højere grad afgiver supplerende oplysninger.

Resultatet er, at der er sandsynliggjort afhængighed mellem revisors uddannelse og den påtegning, der afgives i relation til going concern. Den statsautoriserede revisor afgiver i højere grad en påtegning med supplerende oplysninger vedrørende going concern. Begge grupper af revisorer

afgiver den samme forventede forholdsommæssige andel af forbehold for going concern, hvilket dog ikke fortæller om denne andel er tilstrækkelig.

7. Revisionshusets størrelse

Et forhold, som det formodes har betydning for, i hvor høj grad revisor tager forbehold for eller giver supplerende oplysninger vedrørende going concern, er hvilket revisionshus, der udfører revisionen. Formodningen er også på baggrund af den indledende analyse i afsnit 8.3.

Herunder er vist resultatet af en χ^2 -test for afhængighed mellem revisionskontor og udformningen af revisionspåtegningen. Der skelnes mellem "Big 4" og øvrige statsautoriserede revisionshuse.

		Forbehold	Supplerende oplysning	"Blank" påtegning	
"Big 4"	Hyppighed	11	47	66	124
	Forventet hyppighed	16	40	68	
Øvrige SR	Hyppighed	29	54	105	188
	Forventet hyppighed	24	61	103	
		40	101	171	312
χ^2 kritisk ($v=2$, $\alpha=0,05$)					5,9915
P-værdi					0,0331
χ^2					4,5428

Figur 28, egen tilvirkning

Med et signifikansniveau på 95 % er der ikke sandsynliggjort afhængighed mellem revisionshus og påtegningstype. Af figur 28 fremgår det, at "Big 4" afgiver færre forbehold men flere supplerende oplysninger end forventet.

Figur 28 illustrerer, at "Big 4" har påtegnet ca. 40 % af de 312 årsrapporter. "Big 4" har taget forbehold for going concern i 28 % og afgivet supplerende oplysninger i 47 % af de 312 årsrapporter. Uden at der er påvist sandsynlighed, er testen udtryk for, at "Big 4", modsat hvad der blev indikeret i den indledende analyse i afsnit 8.3, sjældnere afgiver forbehold vedrørende going concern. Til gengæld ses, at "Big 4" i højere grad end forventet afgiver supplerende oplysninger vedrørende going concern. Dette modsætningsvise forhold forklarer, at der ikke kan sandsynliggøres afhængighed. Det er ikke testet, hvorvidt der er regionale forskelle hverken samlet eller for enkelte revisionshuse.

Sammenfatning

Der kan ikke påvises afhængighed mellem udviklingen i antallet af konkurser pr. måned og revisors påtegning, uagtet at den økonomiske krise for alvor skinner igennem fra september 2008, hvor antallet af konkurser steg markant. Fordelingen mellem påtegninger, der omtaler going concern, og de der ikke gør, ændrer sig ikke markant i løbet af 2008. Således har revisor fastholdt sin evne til at forudse konkurs på det samme niveau for de aktieselskaber, der er gået konkurs i 2008. I den sammenhæng skal ligeledes nævnes Bisgaard & Seehausens analyse, som udviste en samlet andel modificerede påtegninger på 28 % mod 42 % i denne analyse. Årsagen til den markante forskel er primært, at revisor i ringere grad forudsiger konkurs for anpartsselskaber.

Hvorvidt revisor inddrager going concern i sin påtegning, er heller ikke afhængig af perioden fra balancedagen for seneste offentliggjorte årsrapport, til afsigelse af konkursdekret. Det viste den foretagne test. Det er imidlertid ikke den konklusion Bisgaard & Seehausen drager på baggrund af deres analyse. Som det er illustreret oven for, er der også et langt mere markant fald i revisors evne til at forudse konkurs, jo længere tid der går fra balancedagen. Denne konklusion skal måske ses i sammenhæng med, at Bisgaard & Seehausens andel af konkurser senere end 1 år fra balancedagen udgør 75 % modsat 56 % i denne analyse. Ligeledes skyldes forskellen det faktum, at anpartsselskaber er medtaget i førstnævnte analyse.

Egentligt er det indledningsvist påvist, at den økonomiske krise ikke har haft indflydelse på revisors evne til at forudse og rapportere om en truende konkurs jf. herover. Alligevel kan det ved nærmere eftersyn sandsynliggøres, at revisors evne til at forudse konkurs i entreprise- og ejendomsbranchen i 2008 var dårligere end i de øvrige brancher. Set i lysets af, hvordan netop entreprise- og ejendomsbranchen var påvirket af den økonomiske krise i 2008, antages der at være en sammenhæng til den finansielle krise.

Formodningen om at revisor i højere grad vil kunne forudse konkurs for nyetablerede selskaber viste sig ikke at være korrekt. På baggrund af de tilgængelige data kunne der ikke sandsynliggøres afhængighed.

Derimod blev der sandsynliggjort klar sammenhæng mellem selskabernes likviditetsberedskab, og om revisor inddrager going concern i sin påtegning. Revisor er således opmærksom på likviditetsrisikoen og i særlig grad på, om det er relevant, at aflægge regnskab efter going concern-forudsætningen, for en virksomhed med negativ soliditet.

Det er ligeledes sandsynliggjort, at der er afhængighed mellem revisors uddannelse, og i hvor høj grad revisor tager forbehold eller giver supplerende oplysninger vedrørende going concern. Resultatet var, at de statsautoriserede revisorer generelt er bedre til at give supplerende oplysninger vedrørende going concern. Ud fra forholdet mellem antal forbehold, og antallet af forventede forbehold viste der sig derimod ingen markante forskelle med hensyn til uddannelse.

Der blev ikke sandsynliggjort afhængighed mellem revisionshusets størrelse, og andelen af forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern. Dette skyldes, at "Big 4" tager færre forbehold for going concern end forventet, men afgiver flere supplerende oplysninger vedrørende going concern.

Generelt om analysen af forhold, der har indflydelse på revisors evne til at forudse konkurs, og at beskrive det i sin påtegningen på årsrapporten, må siges, at der er forhold, som tydeligt har indflydelse, herunder virksomhedens likviditetsberedskab og revisors uddannelse. Herudover har virksomhedens branche haft indflydelse i 2008, idet revisor var dårligere til at forudse konkurs i ejendoms- og entreprisebranchen.

Analysen viser ikke om revisor i tilstrækkelig grad forudser, og beskriver risikoen for konkurs, fordi der ikke kan ske sammenligning med en kontrolgruppe.

De forhold, som det ikke kunne sandsynliggøres havde indflydelse på revisors evne til at forudse konkurs, var revisionshusets størrelse, og tiden fra balancedagen i den seneste offentliggjorte årsrapport til konkursdekretet.

En korrekt vurdering, på baggrund af analysen, af revisors evne til at give de nødvendige oplysninger om going concern-forudsætningen i sin påtegning, kan som nævnt ikke foretages. Overordnet kan dog siges, at revisor i 42 % af de tilfælde, der indgår i analysen, har været uenig med ledelsen i anvendelse af going concern-forudsætningen eller har gjort regnskabsbruger opmærksom på, at der var betydelig tvivl om forudsætningens relevans. Der er 95 tilfælde af konkurs inden for 1 år fra balancedagen, hvor revisor har afgivet en påtegning uden forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern. Endelig er der 52 aktieselskaber, der er gået konkurs, hvor disse selskabers offentliggjorte årsrapport udviste ringe likviditetsberedskab i form af negativ soliditetsgrad og en likviditetsgrad under 1, uden at revisor har taget forbehold for eller givet supplerende oplysninger vedrørende going concern.

Med viden om disse selskabers efterfølgende konkurs, er det naturligvis let at stille spørgsmålstejn ved, om revisor har udført sit arbejde godt. Blandt andet på baggrund af Bisgaard og Seehausens offentliggjorte analyseresultater har der været debat omkring niveauet for revisors evne til at forudse konkurs og rapportere herom i revisionspåtegningen. Nogle mener, at det ikke er tilfældet, fordi revisor skal have indgående kendskab til virksomheden og dens ledelse for, at vurdere dens evne til at fortsætte sin drift.¹⁰¹ Og ikke mindst fordi revisor på baggrund af sit kendskab til virksomheden og ledelsen i højere grad skal stå ved, at usikkerhed skal rapporteres i revisionspåtegningen. Andre (revisorer) er af den opfattelse, at revisor er dygtig til at forudse konkurs fordi revisorer erklærer sig om selskabets situation på balancedagen under hensyntagen til kendt viden frem til datoen for påtegning.¹⁰²

Såfremt det skal afgøres, om revisor rapporterer om going concern, hvor det er relevant, er det den udpegede kurator i konkursboet, der skal gå videre med spørgsmålet. Eventuelt offentliggjorte responsa vedrørende god revisorskik, offentliggjorte afgørelser fra Revisornævnet samt resultatet af kvalitetskontrollens fokus i 2009 på going concern vil dog også medvirke til, at der kan dannes en mening om revisors evne til at forudse konkurs og rapportere herom.

8.7 Andre forhold i revisors påtegning

Blandt de i alt 393 revisionspåtegninger er der naturligvis taget forbehold for andet end ledelsens anvendelse af going concern-forudsætningen eller utilstrækkelige redegørelse for usikkerhed vedrørende going concern-forudsætningen. Ligeledes er der givet supplerende oplysninger vedrørende en lang række forhold i årsrapporten eller omstændigheder, som kan betyde, at ledelsen kan ifalde ansvar. Som nævnt i foregående afsnit er der af de 393 revisionspåtegninger 155, som er helt uden forbehold eller supplerende oplysninger.

Som diskuteret i afsnit 6.5 skal revisor tage forbehold, når der er væsentlige fejl i regnskabet, eller når det ikke er muligt at opnå tilstrækkeligt revisionsbevis. Såfremt forholdet er gennemgribende,

¹⁰¹ Blandt andet: Wivel, 2009

¹⁰² Gimsing og Jepsen, oktober 2009

må revisor give henholdsvis en afkræftende eller ingen konklusion. Ét forbehold kan ikke erstatte et andet forbehold.

I de tilfælde, hvor revisor har taget forbehold eller afgivet supplerende oplysning vedrørende andet end going concern-forudsætningen, kan dette således på ingen måde ses som en erstatning for et forbehold eller en supplerende oplysning vedrørende going concern.

I de vejledende afsnit til ISA 570 er, som behandlet i afsnit 5.2, givet eksempler på begivenheder eller forhold, som kan rejse betydelig tvivl om going concern-forudsætningen.¹⁰³ Som det første er nævnt negativ egenkapital. Det betyder, at revisor ved negativ egenkapital bør vurdere årsagerne hertil og ledelsens bedømmelse af, hvorledes virksomhedens fremtid ser ud. I tilfælde, hvor selskabet har lidt kapitaltab, kan der altså være usikkerhed vedrørende den fortsatte drift. Der er ikke nødvendigvis sammenhæng mellem kapitaltab og usikkerhed om going concern-forudsætningen. Sondringen mellem de to forhold er dog interessant i denne sammenhæng, hvorfor revisionspåtegningen i relation til kapitaltab herunder behandles.

Desuden behandles det forhold, at tvivl vedrørende et selskabs evne til at fortsætte sin drift kan afværges ved, at selskabets ejere eller 3. part indestår for tilførsel af kapital til finansiering af driften for det kommende regnskabsår eller længere. Forholdet behandles kort i afsnit 8.7.2.

8.7.1 Kapitaltab

Som omtalt i afsnit 6.5.1 giver revisor supplerende oplysninger vedrørende 2 forhold. Henholdsvis forhold i regnskabet og forhold der kan medføre ansvar for virksomhedens ledelse. Sidstnævnte dækker eksempelvis overtrædelse af bogføringsloven, momsloven og aktieselskabsloven.

AL § 69a forpligter bestyrelsen til senest seks måneder efter, at selskabet har tabt halvdelen af sin aktiekapital, på generalforsamlingen, at redegøre for selskabets økonomiske stilling og stille forslag om foranstaltninger til at genetablere kapitalen eller opløse selskabet. Såfremt denne bestemmelse overtrædes kan bestyrelsens straffes med bøde jf. aktieselskabsloven § 161, stk. 1.

Jf. Erklæringsbekendtgørelsens § 7, stk. 2 skal revisor give supplerende oplysninger, såfremt ledelsen kan ifalde strafansvar. Desuden understreges det i samme paragraf, at revisor altid skal oplyse om overtrædelse af selskabslovgivningen. Der er således ikke tvivl om, at det er relevant for revisor at overveje en revisionspåtegning indeholdende supplerende oplysninger, når han er bekendt med, at selskabet har lidt kapitaltab på over 50 %. Faktuelt skal revisor give supplerende oplysning vedrørende kapitaltab, når ledelsen kan ifalde strafansvar, hvilket jf. formuleringen i AL § 69a er, såfremt bestyrelsen ikke foretager sig noget senest 6 måneder efter kapitaltabet er opstået. Omvendt betyder det også, at revisor ikke bør give supplerende oplysninger, såfremt bestyrelsen har ageret i henhold til AL § 69a eller, at der ikke er gået 6 måneder fra tidspunktet, hvor kapitaltabet opstod.

Herunder er vist et eksempel på formuleringen af en supplerende oplysning, hvoraf det tydeligt fremgår, at den gives, fordi bestyrelsen ikke har formået at agere i henhold til bestemmelsen i AL § 69a inden for den fastsatte frist.

¹⁰³ ISA 570, afsnit A2

Supplerende oplysninger

Uden at det har påvirket vor konklusion, skal vi henlede opmærksomheden på, at selskabet har tabt over halvdelen af sin aktiekapital. Ledelsen har ikke inden for aktieselskabslovens tidsfrister redegjort for selskabets økonomiske stilling over for aktionærerne og om fornødent stillet forslag om foranstaltninger, der bør træffes, hvorved ledelsen kan ifalde ansvar.

Figur 29, Uddrag af den uafhængige revisors påtegning, Årsrapport 2006/07

I flere tilfælde er formuleringen af supplerende oplysning vedrørende kapitaltab uklar. Det kan således være vanskeligt at forstå, hvorvidt ledelsen kan ifalde ansvar omgående, eller om der er konstateret kapitaltab, som betyder at ledelsen i *fremtiden* kan ifalde ansvar.

Gennemlæsningen af påtegningerne indeholdende supplerende oplysninger eller forbehold vedrørende kapitaltab, har også givet anledning til undren over manglende omtale af ledelsens ansvar i forbindelse med kapitaltab. En supplerende oplysning som vist herunder i figur 30, er mangelfuld. Den oplyser ikke regnskabsbruger om, hvorfor tab af aktiekapital er relevant at fremhæve, eller hvad dette kan medføre for selskabet eller dets ledelse.

Supplerende oplysninger

Selskabet har tabt mere end 50% af aktiekapitalen.

Figur 30, Uddrag af den uafhængige revisors påtegning, Årsrapport 2005/06

Når revisor giver supplerende oplysninger, skal det begrundes. I denne type supplerende oplysning vil begrundelsen altid være, at selskabslovgivningen er overtrådt og, at ledelsen derfor kan ifalde ansvar.

Et andet emne, som er relevant at inddrage i relation til revisors supplerende oplysninger vedrørende kapitaltab, er henvisninger til ledelsesberetningen. Erklæringsbekendtgørelsens § 8 giver revisor mulighed for at henvise til regnskabet i sine supplerende oplysninger. I Revisionsudtalelse nr. 2007-3 skriver Revisionsteknisk udvalg: "Revisor skal, i formuleringen af den supplerende oplysning om regnskabsmæssig usikkerhed og særlige forhold, henvise til en mere udførlig omtale i ledelsesberetningen eller i en note til regnskabet." Når denne formulering sammenholdes med de 4 eksempler på supplerende oplysninger, som gives i UR 2007-3, tolkes det som, at revisor ikke skal henvise til omtale andet sted i årsregnskabet, når det gælder denne type supplerende oplysninger. Den grundlæggende bestemmelse om, at supplerende oplysning ikke tilfører regnskabsbruger nye informationer, men fremhæver væsentlige forhold i regnskabet, harmonerer med denne opfattelse af UR 2007-3. Supplerende oplysninger af den type, der omhandler, at ledelsen kan ifalde ansvar, vedrører ikke egentlige forhold i regnskabet, hvorfor det er logisk kun at henvise til ledelsesberetningen i de supplerende oplysninger, der vedrører forhold i regnskabet.

Uanset hensigten med bestemmelsen i Erklæringsbekendtgørelsen omkring supplerende oplysninger er revisor i de gennemlæste påtegninger flittig til at henvise til ledelsens beretning. Et eksempel på den supplerende oplysning og det afsnit, der henvises til, er vist herunder.

Supplerende oplysninger

Uden at det har påvirket vor konklusion, skal vi oplyse, at selskabet har tabt hele kapitalen. Der henvises til ledelsesberetningens afsnit "Særlige forhold" og "Selskabets kapitalforhold".

Figur 31, Uddrag af den uafhængige revisors påtegning, Årsrapport 2006/07

Selskabets kapitalforhold

Selskabets har tabt hele aktiekapitalen. Denne forventes retableret gennem egen drift.

Figur 32, Uddrag af ledelsesberetningen, Årsrapport 2006/07

Tilsvarende eksemplet i figur 30 begrundes den supplerende oplysning ikke. Herudover henviser revisor til ledelsesberetningen, som dog ikke giver regnskabsbruger ret meget mere information. Den supplerende oplysning er mangelfuld og derudover misforstået, fordi der henvises til ledelsesberetningen omkring et ikke regnskabsmæssigt forhold. Ved at henvise til ledelsesberetningen blandes de to typer af supplerende oplysninger sammen, hvilket kan forvirre regnskabsbruger.

Blandt de tilfælde, hvor der henvises til ledelsesberetningen i en supplerende oplysning vedrørende kapitaltab, er der også eksempler på, at bestyrelsens forsøger at efterkomme kravene i AL § 69a via formulering i ledelsens beretning. I eksemplet i figur 33 har revisor i sin supplerende oplysning vedrørende kapitaltab henvist til nedenstående afsnit i ledelsesberetningen.

Kapitalforhold

Efter overførsel af årets overskud til egenkapitalen, er denne negativ med 1.694.970 kr.. Selskabet er dermed omfattet af aktieselskabslovens § 69 a.

Med de tiltag som er omtalt ovenfor i afsnittet "Udvikling i aktiviteter og økonomisk forhold" forventer ledelsen, at selskabet kan retablere sin egenkapital ved egenindtjening.

Ledelsen anser hermed aktieselskabslovens § 69 a for iagttaget.

Figur 33, Uddrag af ledelsesberetning, Årsrapport 2007

Det forhold, at det er ledelsen, der aflægger årsrapport til generalforsamlingens godkendelse synes ikke at gøre det muligt, på denne måde at efterkomme bestyrelsens pligter i medfør af AL § 69a.

De ovennævnte uhensigtsmæssige formuleringer eller henvisninger i de supplerende oplysninger er ikke medtaget som fejl i analysen i afsnit 8.5.

Udover ovennævnte forståelsesmæssige fejl vedrørende kapitaltab er der også sket andre fejl. Blandt de 393 påtegninger har revisor i 7 tilfælde valgt at tage forbehold for kapitaltab. I disse tilfælde har forbeholdet påvirket revisors konklusion, eller der er både givet forbehold og supplerende oplysninger, hvorfor forbeholdet ikke anses som en formel fejl. Set i lyset af diskussionen i afsnit 6.5, samt bestemmelserne i Erklæringsbekendtgørelsen behandlet i dette afsnit,

er det umiddelbart vanskeligt at forene kapitaltab med, at det for revisor er nødvendigt at tage et forbehold. I 4 af de 7 tilfælde er der ligeledes taget forbehold for going concern. Oplysningen om kapitaltab skal muligvis ses som en del af begrundelsen for forbeholdet for going concern.

I de øvrige tilfælde er der muligvis tale om, at revisor fejlagtigt har givet oplysningen om kapitaltab som et forbehold i stedet for en supplerende oplysning. I alle 3 tilfælde er det anført, at kapitalen skal reetableres. Det er dog ikke anført, at ledelsen kan ifalde erstatnings- eller strafansvar som begrundelse for forbeholdet. Såfremt formuleringen skulle være præsenteret under supplerende oplysninger, burde det være anført, at ledelsen kan ifalde ansvar som følge af, at kravet i AL § 69a er overtrådt.

I forlængelse af analysen foretaget i afsnit 8.5 er herunder vist χ^2 -test i lighed med de foretaget i afsnit 8.5 dog suppleret med de påtegninger, der indeholder forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende kapitaltab. Der er i alt tale om 42 påtegninger, som indeholder forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende kapitaltab, men ikke vedrørende going concern.

		Forbehold/ supplerende oplysning going concern	Forbehold/ supplerende oplysning kapitaltab	"Blank" påtegning	
Statsautoriseret	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	141 130	32 33	139 148	312
Registreret	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	23 34	10 9	48 39	81
		164	42	187	393
χ^2 kritisk ($v=2$, $\alpha=0,05$)					5,9915
P-værdi					0,0060
χ^2					7,5483

Figur 34, egen tilvirkning

Som tabellen viser, kan der sandsynliggøres afhængighed mellem revisors uddannelse og forbehold for eller supplerende oplysning vedrørende going concern og kapitaltab. De statsautoriserede revisorer tager i højere grad forbehold for eller giver supplerende oplysninger vedrørende going concern. Det modsatte er tilfældet ved kapitaltab. Det ses dog, at forskellen mellem forventede og faktiske værdier ikke er så markant for kapitaltab som for going concern.

		Forbehold/ supplerende oplysning going concern	Forbehold/ supplerende oplysning kapitaltab	"Blank" påtegning	
Negativ soliditetsgrad og likviditetsgrad < 1	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	110 68	28 17	24 77	162
Positiv soliditetsgrad og/ eller likviditetsgrad > 1	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	54 96	14 25	163 110	231
		164	42	187	393
χ^2 kritisk (v=2, $\alpha=0,05$)					5,9915
P-værdi					0,0000
χ^2					56,4593

Figur 35, egen tilvirkning

I lighed med figur 34 ses i figur 35, at der er sandsynliggjort afhængighed. Det betyder, at såvel revisors uddannelse og ikke overraskende selskabets likviditetsberedskab har betydning for udformningen af revisionspåtegningen også i relation til kapitaltab.

Som det også er pointeret i afsnit 8.6, er det bemærkelsesværdigt, at revisor i 26 tilfælde, hvor selskabets umiddelbart har et dårligt likviditetsberedskab, ikke har taget forbehold eller givet supplerende oplysninger vedrørende going concern, men givet supplerende oplysninger vedrørende kapitaltab.

Når revisor vælger at anføre kapitaltab som et forbehold medvirker det til forvirring hos regnskabsbruger. Forbehold skal begrundes med revisors vurdering af det pågældende forhold, og dette lader sig dårligt gøre ved kapitaltab. Forbehold for kapitaltab kan muligvis foranledige regnskabsbruger til at tro, at der "ligger andet bag" forbeholdet, siden det er præsenteret sådan. Dette understøttes af, at revisor i de 4 af tilfældene har nævnt kapitaltab i forbindelse med forbehold vedrørende going concern-forudsætningen. Det er naturligvis helt uacceptabelt, såfremt der har været betydelig risiko for, at virksomheden ikke var "going" på tidspunktet for revisors påtegning, og dette ikke er fremhævet. Det må formodes, at det ikke er tilfældet. Således henvises også til eksemplet i afsnit 8.5.4, hvor den supplerende oplysning umiddelbart vedrører kapitaltab, men flere forhold indikerer, at der er tale om en supplerende oplysning vedrørende going concern.

Det skal indskræpes, at såfremt der er betydelig usikkerhed omkring virksomhedens fortsatte drift, skal dette omtales i revisors påtegning. Såfremt ledelsen kan ifalde ansvar, som følge af brud på bestemmelsen i AL § 69, skal dette anføres ved en supplerende oplysning i henhold til Erklæringsbekendtgørelsen. Når revisor anfører kapitaltab som et forbehold, er det i strid med Erklæringsbekendtgørelsen, ligesom det bidrager til forvirring hos regnskabsbruger omkring revisors hensigt med sit forbehold.

Sammenfatning

I henhold til ISA 706 er formålet med supplerende oplysninger at fremhæve specifikke forhold i

regnskabet, hvorfor den engelske betegnelse "emphasis of matter" er meget sigende. Efter reglerne i Erklæringsbekendtgørelsen skal revisorer i Danmark også give supplerende oplysninger, såfremt de er bekendt med, at ledelsen har overtrådt lovgivningen.

Som illustreret og omtalt i dette afsnit synes der at være en vis forvirring omkring formålet med, formulering og præsentation af en supplerende oplysning vedrørende kapitaltab.

Revisor skal give supplerende oplysning vedrørende kapitaltab på det tidspunkt, hvor ledelsen kan ifalde ansvar og ikke før. At give supplerende oplysning inden for den periode bestyrelsen har til at gøre tiltag til at reetablere kapitalen tjener ikke noget formål, da den endnu ikke kan ifalde ansvar.

Når revisor giver supplerende oplysninger skal disse begrundes. Revisor kan ikke forvente, at regnskabsbruger er bekendt med AL regler om kapitaltab og skal derfor kort og præcist forklare sig. En supplerende oplysning om kapitaltab uden begrundelse skaber forvirring hos regnskabsbruger, og kan på den måde gøre skade for regnskabsaflægger.

Det sidste forhold vedrørende kapitaltab, som revisor i nogle tilfælde har misforstået, er sontringen mellem de 2 typer af supplerende oplysninger, og at der kun ved den ene type henvises til regnskabet. Kapitaltab kan også være uddybet i regnskabet, men formålet er, at gøre opmærksom på, at bestyrelsen ikke har overholdt sine pligter og af den grund kan ifalde ansvar.

Der kan være 2 årsager til, at revisor i adskillige tilfælde vælger at give supplerende oplysninger vedrørende kapitaltab før fristen i AL § 69a er overtrådt, ikke begrunder den supplerende oplysning eller vælger at henvise til ledelsesberetningen. Det er enten fordi, revisor ikke forstår formålet med en supplerende oplysning omkring kapitaltab, eller fordi han har et andet formål.

Kapitaltab er nævnt som den første mulige indikator på going concern-problemer i IAS 570, afsnit A2. Når revisor nævner kapitaltab i sin supplerende oplysning, og så henviser til ledelsens redegørelse vedrørende selskabets kapitalforhold giver det anledning til andet end overvejelser omkring ledelsesansvar i henhold til AL § 69a. Det samme er tilfældet, når revisor ikke begrunder en supplerende oplysning om kapitaltab, hvor begrundelsen er klart defineret i aktieselskabsloven. Fordi kapitaltab netop kan være en indikator på et selskabs vanskeligheder ved at fortsætte sin drift, er det vigtigt at revisor klart sondrer mellem supplerende oplysninger vedrørende kapitaltab og forbehold for eller supplerende oplysning vedrørende going concern. Disse kan på ingen måde erstatte hinanden.

8.7.2 Erklæring fra aktionærer

I de situationer, hvor der er identificeret begivenheder eller forhold, som kan medføre betydelig tvivl om going concern-forudsætningen, er der i ISA 570, afsnit 16 givet eksempel på yderligere revisionshandlinger. Punkt 16e omhandler revisors anmodning om en skriftlig erklæring fra den daglige ledelse, og/eller den øverste ledelse, om dens fremtidige planer og/eller disses planers gennemførlighed. Som omtalt i afsnit 6.4 skal ledelsen således erklære sig om de planer, den har lagt for virksomhedens fremtidige drift og om sin egen tro på disse planer.

Planerne kan naturligvis spænde vidt og omfatte såvel finansielle som driftsmæssige tiltag. En tilbagetrædelseserklæring fra hovedaktionæren i relation til et tilgodehavende hos selskabet kan muligvis også dækkes ind af formulering i afsnit 16e.

Revisionsbevis i form af en erklæring omtales ligeledes i ISA 570 afsnit A18. Afsnittet omhandler revisors bevis i tilfælde, hvor forudsætningen for ledelsens bedømmelse af going concern er fortsat finansiell støtte fra tredjepart. Tredjepart kan være aktionærer, pengeinstitutter, leverandører m.v. Den finansielle støtte kan omfatte gældseftergivelse eller -konvertering, opretholdelse af lån, tilsagn om lån eller yderligere finansiering, tilsagn om kapitaltilførsel m.v.

Såfremt en forudsætning for virksomhedens fortsatte drift, efter ledelsens og/eller revisors bedømmelse, er støtte fra tredjemand, skal revisor overveje at indhente en skriftlig erklæring herom fra tredjemand, såfremt denne ikke foreligger.¹⁰⁴ Ved at modtage en sådan erklæring opnår revisor bevis for forudsætning som den fortsatte drift er betinget af. Det er revisors ansvar, at vurdere tredjemands evne til at yde den erklærede finansielle støtte. Kravene til revisor øges således i forbindelse med revision af going concern. Kravene vokser fra, at revisor skal revidere going concern-forudsætningen ved enhver lovpligtig revision, til at revisor skal udføre yderligere revisionshandlinger, når begivenheder eller forhold, der kan medføre betydelig tvivl om going concern, identificeres og endelig til at revisor skal opnå revisionsbevis for tredjemands evne til at honorere indholdet af den erklæring, der er afgivet overfor selskabet. Omfanget af revisors arbejde kan således øges betragteligt i forbindelse med revision af going concern. I nogle situationer vil dokumentation for tredjemands evne til at honorere indholdet af sin erklæring om finansiell støtte være umiddelbar tilgængeligt i form af offentliggjorte års- eller perioderegnskaber, kendskab til virksomheden eller ved kontakt til tredjemands revisor. I andre situationer, eksempelvis ved udenlandsk ejerskab, kan det være mere ressourcekrævende for revisor at opnå revisionsbevis for tredjemands evne til at yde finansiell støtte.

Såfremt revisor opnår revisionsbevis for going concern, som følge af erklæring fra tredjemand, skal dette rapporteres i protokollatet jf. ISA 260, afsnit 16c. Det forhold, at virksomhedens fortsatte drift er betinget af en erklæring om finansiell støtte, er så væsentligt, at det skal oplyses og beskrives i protokollatet. Omtalen af en støtteerklæring omtales ikke direkte i ISA 260, men det fremgår tydeligt, at alle væsentlige forhold afdækket under revisionen skal rapporteres i protokollatet.

Der er ikke krav om ledelsens redegørelse i årsrapporten for going concern-forudsætningen og tilsvarende ej krav til revisors oplysning herom i påtegningen. Dette skal forstås derhen, at ledelsen og revisor har opnået bevis for at forudsætningen er til stede, og at der derfor ikke er betydelig usikkerhed vedrørende den fortsatte drift. I nogle tilfælde har ledelsen valgt at omtale den afgivne erklæring i beretningen. Bilag 18 viser et eksempel herpå. Dette må betragtes som et ønske fra ledelsens side om, at give regnskabsbruger yderligere information om virksomhedens finansielle stilling end, hvad der i øvrigt kan læses af regnskabet. Dette anses som positivt i forhold til regnskabsbruger, som herved har mulighed for at bedømme betydningen af denne støtteerklæring.

¹⁰⁴ ISA 570, afsnit A18

9. Resume del II

Datavalideringen viste blandt andet, at den i afhandlingen definerede ejendoms- og entreprisebranche var hårdt ramt af konkurser blandt aktieselskaber. Denne branche viste markant flere konkurser end de øvrige brancher.

Datavalideringen viste også, at fordelingen af konkurser var tæt på fordelingen efter markedsandele blandt revisionshusene. Revisionshusene har således i 2008 oplevet en nogenlunde lige stor andel af konkurser blandt deres kunder, når der ses bort fra konkursramte koncerner.

Den indledende analyse viste, at der blandt de konkursramte aktieselskaber var taget forbehold for eller givet supplerende oplysninger vedrørende going concern i 42 % af afgivne revisionspåtegninger. Analysen viste også, at de statsautoriserede revisorer forholdsmæssigt oftere tager forbehold for eller giver supplerende oplysninger vedrørende going concern. Det samme gør sig gældende for "Big 4", fordi "Big 4" kun har statsautoriserede revisorer som underskrivende revisorer. Det fremgik endvidere, at revisor i 45 % af tilfældene havde oplyst om going concern i sin påtegning for de aktieselskaber, der gik konkurs inden for 12 måneder fra balancedagen i den senest offentliggjorte årsrapport. Det var kun tilfældet for 39 % af de, som gik konkurs senere end 12 måneder fra balancedagen.

Fejlanalysen blev baseret på de 2 kategorier af fejl; formelle og indholdsmæssige fejl. De formelle fejl er fejl, som kan forvirre regnskabsbruger, hvorimod de indholdsmæssige fejl kan betyde, at revisionspåtegningen afgiver et forkert budskab gennem revisionskonklusionen.

Sammenfatningen af de formelle fejl viste, at den mest hyppige fejl er type 4. Det vil sige, når revisor ikke foretager præcis henvisning eller udelader henvisning til ledelsesberetningen ved afgivelse af supplerende oplysning vedrørende going concern. Årsagerne til denne hyppige fejl kan være mange, herunder manglende omhu i overholdelse af Erklæringsbekendtgørelsen fra revisors side, udtryk for, at revisor i nogle tilfælde opfatter kravene som unødvendigt strenge eller et ønske om ikke at henlede regnskabsbrugerens opmærksomhed på omtale af usikkerheden vedrørende den fortsatte drift.

De foretagne ikke-parametriske test viste, at der ikke kunne sandsynliggøres afhængighed mellem revisors uddannelse og antallet af type 4-fejl. Uanset uddannelsesmæssig baggrund begår revisor denne type fejl. Test viste dog, at de registrerede revisorer i højere grad begår de øvrige typer af formelle fejl, herunder placering af forbehold og supplerede oplysninger, forkerte overskrifter og generel overholdelse af Erklæringsbekendtgørelsens bestemmelser om indhold i revisionspåtegningen.

Blandt de statsautoriserede revisorer viste test, at revisionspåtegninger underskrevet af "Big 4" i mindst ligeså høj grad indeholder formelle fejl. Blandt de statsautoriserede revisorer udmærker de større revisionshuse sig således ikke ved at have færre påtegninger med fejl.

Blandt de indholdsmæssige fejl var der også en type fejl, som var hyppigere forekommende. Den fejl, der er markant flest af, er, at revisor ikke afgiver en afkræftende konklusion i de tilfælde, hvor han er uenig med ledelsen i at regnskabet aflægges efter going concern-forudsætningen.

Analyserne viste i lighed med analyserne af de formelle fejl, at de statsautoriserede revisorer laver færre indholdsmæssige fejl for nogle fejltypers vedkommende. Antallet af fejl, hvor de ikke giver en afkræftende konklusion, er ens uanset revisors uddannelse. De statsautoriserede revisorer laver dog færre indholdsmæssige fejl af de andre fejltyper.

Blandt de statsautoriserede revisorer udmærker "Big 4" sig heller ikke angående antallet af indholdsmæssige fejl. På baggrund af de beregnede forventede værdier fremgår det dog, at "Big 4" laver færre fejl end forventet om end dette ikke kan sandsynliggøres. På grund af for små forventede værdier kunne enkelte test ikke gennemføres, men de beregnede værdier viste, at "Big 4" ikke laver færre fejl vedrørende forkert konklusion ved forbehold for going concern.

Den samlede fejlanalyse viste sandsynlighed for afhængighed mellem revisors uddannelse og fejl. Analysen viste ikke sandsynlighed for afhængighed mellem revisionshusets størrelse og antallet af fejl. De to resultater er som forventet på baggrund af den individuelle analyse af de 2 fejlkategorier.

Analyserne viser, at revisors uddannelse i nogen grad har indflydelse på andelen af fejl i revisionspåtegningen. Omvendt har analysen også vist, at andelen af fejl er næsten ens vedrørende forkert eller manglende henvisning til ledelsesberetningen ved supplerende oplysninger vedrørende going concern og ved forkert konklusion, når der er taget forbehold for going concern.

Generelt må det dog konkluderes, at mere uddannelse vil afhjælpe fejl i revisors påtegning. Særligt vil mange formelle fejl, som drejer sig om overholdelse af bestemmelserne i Erklæringsbekendtgørelsen, kunne afhjælpes ved længere uddannelse, fordi de revisorer med længst uddannelse laver færrest fejl af disse typer.

Den meget hyppige fejl vedrørende henvisning til ledelsens redegørelse for usikkerhed knyttet til den fortsatte drift, vil kunne afhjælpes ved at overveje hensigtsmæssigheden i kravet. En opblødning af kravet om præcis henvisning for de mindre regnskabsklasser vil betyde, at der ikke er fejl, når der blot henvises til ledelsesberetningen, som det ofte er tilfældet. Blandt de selskaber, som tilhører de små regnskabsklasser, vil regnskabsbruger være lige så godt hjulpet, fordi ledelsesberetningen ofte ikke er særligt omfattende.

Forhold, som også har betydning for andelen af fejl, er, at den enkelte revisor trods en ligelig fordeling af konkurser blandt revisionshusene trods alt sjældent står over for væsentlig usikkerhed vedrørende en kundes fortsatte drift, og derfor ikke altid vil være ajour med revisors pligter omkring rapporteringen i revisionspåtegningen. Herudover er formodningen om virksomhedens fortsatte drift naturligvis yderst vigtig for regnskabsaflægger. Revisor vil i situationer med usikkerhed for den fortsatte drift stå mellem hensynet til kundens forhold, og sin pligt til rapportering om usikkerheden i henhold til revisionsregulering og standarder.

Gennemlæsningen af revisionspåtegningen i de offentliggjorte årsrapporter gav også anledning til andre kommentarer. Disse kommentarer er ikke indeholdt i fejlanalysen, fordi de er baseret på en mere subjektiv vurdering i forhold til gældende regulering og standarder. I flere tilfælde er formuleringen af revisors konklusion, forbehold eller supplerende oplysninger uklar, og revisor formår heller ikke altid at begrunde sine forbehold eller supplerende oplysninger tilstrækkeligt.

Formuleringen af revisors konklusion er ud fra hensyn til regnskabsbruger tydeligt eksemplificeret i ISA 700 og 705. Formulering af forbehold og supplerende oplysninger er i mindre grad ensartet i standarderne, men der er et krav om tydeligt formulering heraf i Erklæringsbekendtgørelsen. Erklæringsbekendtgørelsens stiller også krav om begrundelse af forbehold og supplerende oplysninger. Blandt de 393 revisionspåtegninger ses flere eksempler på utydelige formuleringer eller manglende begrundelse for forbehold eller supplerende oplysninger. Disse forhold medvirker til forvirring hos regnskabsbruger. Der er endog tilfælde, hvor formulering og begrundelse er så mangelfuld, at der er fare for at regnskabsbruger helt misforstår hensigten med den afgivne supplerende oplysning.

Den efterfølgende analyse af forhold, som kan påvirke i hvor høj grad, revisor tager forbehold for eller afgiver supplerende oplysning vedrørende going concern, viste afhængighed ved 3 ud af 7 forhold. Der blev sandsynliggjort afhængighed mellem selskabets branche, selskabets likviditetsberedskab, og revisors uddannelse i forhold til revisors rapportering om going concern. Det forhold, at revisor i færre tilfælde rapporterer om going concern blandt selskaber i ejendoms- og entreprisebranchen blev tillagt betydning i forhold til den økonomiske krise, som indtræf i Danmark i 2008. Revisor rapporterer i høj grad om going concern, når selskabets likviditetsberedskab er ringe, hvilket er som forventet. Det forhold, at de statsautoriserede revisorer i højere grad giver supplerende oplysninger om going concern i revisionspåtegningen kan give anledning til bekymring. Det indikerer, at de registrerede revisorer oftere end de statsautoriserede revisorer undlader at give supplerende oplysning vedrørende going concern.

Ved sammenligning med en lignende analyse for samme periode sås, at andelen af revisionspåtegninger indeholdende rapportering om going concern var markant lavere når anpartsselskaber blev inddraget i datagrundlaget. Dette kan ligeledes give anledning til bekymring, fordi ledelsens og revisors ansvar grundlæggende er ens uanset selskabsform.

Der er også inddraget analyse af revisors rapportering omkring kapitaltab. Herunder tidspunktet og begrundelse for samt præsentation af revisors rapportering omkring kapitaltab. Grundlæggende viste analysen, at revisor i flere tilfælde ikke har forstået formålet med rapportering omkring kapitaltab, eller hvorledes rapporteringen formuleres eller præsenteres. Test viste, at der kunne sandsynliggøres afhængighed mellem rapportering vedrørende going concern, kapitaltab og henholdsvis revisors uddannelse og selskabets likviditetsberedskab. Flere forhold indikerede, at revisor ikke sondrer klart mellem going concern og kapitaltab.

Når et selskab har modtaget en støtteerklæring fra et velkonsolideret koncernforbundet selskab eller tredjemand, er der ikke usikkerhed vedrørende dets fortsatte drift i den pågældende periode. Fordi der ikke er usikkerhed vedrørende going concern, skal revisor ikke rapportere herom.

10. Konklusion

I ISA 570 er det ikke nævnt, at revisor ved revision af going concern-forudsætningen skal tage stilling til ledelsens evne til at vurdere virksomhedens muligheder for at fortsætte driften. Revisor skal gennem sin risikovurdering af virksomheden indhente viden, som kan danne grundlag for at efterprøve ledelsens vurdering. Det er på baggrund af den viden om virksomheden og ledelsen, at revisor skal vurdere det revisionsbevis, han opnår i forhold til going concern. På baggrund af det revisionsbevis skal revisor vurdere usikkerhed i relation til going concern og indflydelsen heraf på sin påtegning. Det er revisors ansvar, at usikkerheden rapporteres, ikke mindst i de tilfælde, hvor han er uenig med ledelsen.

Spørgsmålet om revisors pligt til at rapportere om going concern var blandt andet medvirkende til, at Danmark i 1996 fik Erklæringsbekendtgørelsen. Heri er kravene til revisors rapportering i regnskabet tydelige også i forhold til going concern. Debatten op til, og efter udstedelsen af Erklæringsbekendtgørelsen samt revisionsstandarden om going concern, affødte også krav fra flere sider om en regnskabsstandard vedrørende going concern. Til trods for at going concern er et regnskabsmæssigt område, som er vanskeligt på en struktureret måde at opstille regler for, er en regnskabsstandard eller mere uddybende vejledning i eksisterende standarder fortsat aktuel. I dag findes fortsat ikke en regnskabsstandard vedrørende going concern. Mere vejledning til regnskabsaflægger omkring going concern-forudsætningen ville først og fremmest være en hjælp til, hvordan vurderingen af going concern-forudsætningen kan foretages. Således vil det grundlag for revision af going concern, som ledelsen udarbejder, muligvis kunne forbedres, ligesom ledelsens forståelse for revisors pligter i relation hertil vil kunne øges.

Revisionsreguleringen vedrørende revision af og rapportering om going concern er omfattende, men utvetydig. ISA 570 stiller klare krav til, hvorledes revisor skal rapportere om going concern i forhold til graden af usikkerhed, og i forhold til om ledelsen redegør tilstrækkeligt for usikkerheden.

Kravene i ISA 570 er helt i tråd med IAASB's formålsparagraf, som er at højne kvaliteten af og ensarte revisors arbejde globalt for herved at øge troværdigheden af regnskabsaflæggelsen. Troværdigheden af det aflagte regnskab og revisionspåtegningen kommer på prøve, når et selskab går konkurs. I de tilfælde, hvor ledelse og revisor ikke har gjort regnskabsbruger opmærksom på usikkerheden omkring den fortsatte drift, vil spørgsmålet ofte lyde, hvorfor revisor ikke har oplyst herom.

Fejlanalysen viste, at revisor laver fejl i en stor del af sine revisionspåtegninger på årsregnskabet. Gennemgangen af årsrapporterne viste, at der særligt var 2 fejltyper, som var ofte forekommende. Disse to fejl var også de fejl, som revisor begår i lige høj grad, uanset uddannelsesmæssig baggrund.

Den første fejl er, at revisor ikke henviser eller at henvisningen ikke er konkret, når han afgiver supplerende oplysninger. Det forekommer hyppigt, at revisor blot henviser til ledelsesberetningen i sin helhed. Fejlen forekommer i 97 af de 116 påtegninger, hvor revisor har givet supplerende oplysning vedrørende going concern. Så høj en fejlandel indikerer, at det kunne være en idé at se på kravets relevans. I mindre og mellemstore virksomheder, hvor ledelsesberetningen typisk ikke

fylder mere end 1 side, kunne der eksempelvis dispenseres fra kravet om den præcise henvisning til relevante afsnit. De fejl, hvor revisor udelader at henvise til ledelsens redegørelse for usikkerhed vedrørende den fortsatte drift, er uacceptable. Formålet er, at regnskabsbrugers opmærksomhed ledes hen på ledelsens omtale af den eller de usikkerheder virksomheden er berørt af.

Den anden fejl kan der på ingen måde dispenseres fra. Fejlen består i, at revisor afgiver en "bortset fra"-konklusion på regnskabet uagtet, at der er taget forbehold for aflæggelse af regnskabet efter going concern-forudsætningen. Af 49 revisionspåtegninger med forbehold for going concern var der givet en sådan konklusion i 33 tilfælde. Revisor rapporterer således om et retvisende billede i årsregnskabet til trods for uenighed med ledelsen i princippet, hvorefter aktiver og forpligtelser skal værdiansættes.

De 2 ovennævnte fejl giver anledning til bekymring for kvaliteten af revisors rapportering på grund af omfanget af fejlene. Dertil kommer, at revisor begår disse fejl uanset uddannelsesmæssig baggrund, hvilket indikerer, at det er regulering, som revisor bevidst eller ubevidst ikke overholder. Løsningen på de mange fejl er derfor ikke nødvendigvis bedre uddannelse, men en skærpelse af revisors fokus på problemstillingen. Et forsøg på sidstnævnte sker eksempelvis som en del af Revisortilsynets kvalitetskontrol af blandt andet revision af going concern 2009.

De øvrige fejltyper, som blev identificeret vil muligvis i højere grad kunne afhjælpes med mere uddannelse. Det skyldes, at de i højere grad begås af de revisorer med den korteste uddannelse, nemlig de registrerede revisorer.

Udover uddannelse blev det ligeledes testet, hvorvidt de store revisionshuse klarer sig bedre end de øvrige revisionshuse. Resultatet var, at "Big 4" i mindst lige så høj grad som øvrige statsautoriserede revisorer, begår formelle fejl i revisionspåtegningen. Selvom resultatet af testen var tæt på, kunne det ej heller sandsynliggøres, at "Big 4" afgiver forholdsmæssigt færre revisionspåtegninger med indholdsmæssige fejl.

Fejlene i de foretagne analyser er de fejl, der kan konstateres ved gennemgang af den offentliggjorte årsrapport. Der er ikke medtaget en kontrolgruppe i analysen til at sammenligne niveauet for fejl med. Generelt om fejlanalysen må det dog siges, at 128 påtegninger med formelle fejl, og 50 påtegninger med indholdsmæssige fejl ud af 393 er mange. Revisor overholder ikke gældende regulering og lovgivning, hvilket medfører fejl i revisionspåtegningen, som kan forvirre eller vildlede regnskabsbrugere.

Udover fejlanalysen har gennemgangen af årsrapporterne også givet anledning til omtale af andre områder, hvor revisor ikke lever op til gældende regulering ved afgivelse af sin revisionspåtegning. Erklæringsbekendtgørelsen og gældende revisionsstandarder stiller tydelige krav til revisors formulering og begrundelse af revisionskonklusion, forbehold og supplerende oplysninger. Fordi den type af fejl i højere grad beror på en subjektiv vurdering, er disse ikke inddraget i fejlanalysen. Der er diskuteret flere eksempler, hvor revisor ikke formulerer sig klart eller ikke begrundet forbehold eller supplerende oplysning tydeligt. Kravene er opstillet af hensyn til regnskabsbrugers forståelse af revisionspåtegningen. Revisors manglende overholdelse af

Erklæringsbekendtgørelsens bestemmelser med hensyn til tydelig formulering og begrundelse kan medvirke til misforståelser fra regnskabsbrugers side.

Andre konkrete forhold, der er inddraget i analysen, fordi de er hyppigt forekommende blandt de analyserede årsrapporter, er supplerende oplysninger vedrørende kapitaltab. Resultatet af gennemgangen af påtegningerne var, at revisor i nogle tilfælde ikke har forstået formålet med supplerende oplysning vedrørende kapitaltab og dermed ikke formulerer og præsenterer dette korrekt. Det forhold, at kapitaltab kan være en indikator for usikkerhed vedrørende den fortsatte drift, er muligvis årsag til sammenblanding af de to forhold i revisors påtegning. Dette er u hensigtsmæssigt, fordi der kan være væsentlig forskel for regnskabsaflægger og -bruger om der omtales henholdsvis going concern eller kapitaltab i revisionspåtegningen.

Der er foretaget en analyse af hvilke forhold, der kan have indflydelse på i hvor høj grad, revisor inddrager usikkerhed vedrørende going concern i sin påtegning. De forhold, der med statistisk sandsynlighed har indflydelse, er selskabets likviditetsberedskab og revisors uddannelsesmæssige baggrund. Derudover er det sandsynliggjort, at revisor i 2008 har været dårligere til at forudse konkurser i ejendoms- og entreprisebranchen i forhold til andre brancher.

Det forhold, at selskabets likviditetsberedskab ifølge analysen med meget stor sandsynlighed har betydning for om revisor tager forbehold eller giver supplerende oplysninger vedrørende going concern, er som forventet. Dårligt likviditetsberedskab vil alt andet lige ofte betyde, at virksomheden ikke vil overleve, ligesom det nævnes i ISA 570.

Det kan derimod give anledning til bekymring, når test viser, at det er sandsynligt, at registrerede revisorer i mindre grad giver supplerende oplysninger vedrørende going concern end statsautoriserede revisorer. Her er tale om et forhold, som ikke har relation til selskabet, og som derfor ikke burde have indvirkning. Desuden kan man frygte, at det forhold, at revisorer, uanset uddannelsesmæssig baggrund, forholdsmæssigt giver lige mange forbehold for going concern, er udtryk for laveste fællesnævner.

Når virksomhedens branche med sandsynlighed har haft indflydelse på revisors rapportering omkring de konkurser, der er indtruffet for aktieselskaber i 2008, er det antaget, at der er tale om en effekt af den økonomiske krise. Det skyldes, at det er sandsynliggjort at revisor i ringere grad har rapporteret om going concern i påtegningen for selskaber i ejendoms- og entreprisebranchen, som i 2008 har været forholdsmæssigt hårdt ramt af den finansielle krise.

Fordi der ikke inddrages en kontrolgruppe i analysen er der ikke grundlag for at konkludere på revisors generelle evne til at forudse konkurs og rapportere det i sin påtegning. IAASB har ved udarbejdelsen af den omskrevne ISA 570 haft fokus på revisors pligt til at rapportere om going concern i revisionspåtegningen, når det er relevant. Som følge heraf er dette nu specifikt medtaget i standarden som en del af revisors mål med revision af going concern.

En test af udviklingen i revisors evne til at forudse konkurs i løbet af 2008 viste ikke sandsynlighed for afhængighed, da niveauet for påtegninger med forbehold eller supplerende oplysninger vedrørende going concern var nogenlunde ens gennem 2008. Revisor har altså fastholdt sin

"advarselsfrekvens" i 2008 i form af omtale af usikkerheder vedrørende den fortsatte drift. Det står dog uklart, om denne præstation er prisværdig, da analysen ikke giver grundlag for at konkludere på om revisor i tilstrækkelig grad har evnet at rapportere om going concern. En andel på 42 % blandt konkursramte selskaber og de øvrige forhold nævnt kan give anledning til bekymring for, at revisor ikke i tilstrækkelig grad oplyser om usikkerhed vedrørende virksomhedens fortsatte drift.

Revisor bærer et betydeligt ansvar som offentlighedens tillidsrepræsentant. Revisor og regnskabsaflæggers troværdighed er grundlæggende for kapitalens frie bevægelse. Af samme grund er revisors arbejde og rapportering underlagt omfattende, men tilgængelig regulering. Når revisor på trods af denne regulering begår forskellige typer af fejl i sin rapportering til regnskabsbruger, kan det påvirke revisors troværdighed. Revisors troværdighed er ligeledes afhængig af, at revisor rapporterer om usikkerhed, når det er relevant. Kun herved opnår regnskabsbruger et pålideligt grundlag at træffe sine økonomiske beslutninger på.

11. Perspektivering

Fordi det er afgørende, at revisor lever op til sit ansvar som offentlighedens tillidsrepræsentant, er der etableret systematisk kontrol af revisors arbejde og instanser til hvem der kan klages over revisors arbejde. Som tidligere nævnt udfører Revisortilsynet hvert år den lovbestemte kvalitetskontrol efter et turnussystem. Revisornævnet varetager behandling af klager over statsautoriserede og registrerede revisorer i forhold til overholdelse af de pligter stillingen, som medfører.¹⁰⁵ Revisortilsynet og revisornævnet udpeges af Erhvervs- og Selskabsstyrelsen.

FSR's responsumudvalg har til formål at afgive responsa i konkrete forespørgsler vedrørende udøvelse af god revisorskik.¹⁰⁶ Forespørgsler kan komme fra eksempelvis kurator i boet efter et konkursramt aktieselskab. Ligesom de 2 lovhjemlede instanser er responsumudvalgets overordnede formål at sikre fortsat tillid til revisors arbejde. Resultatet af kvalitetskontrollen, kendelser og responsa tages til efterretning i branchen.

Fordi der i Danmark er respekt for det arbejde responsumudvalget, Revisortilsynet- og nævnet udfører, er det gennem disse instanser muligt at gøre revisorer opmærksomme på de fejl og mangler, der er i rapporteringen omkring going concern.

Som nævnt har Revisortilsynet i 2009 særligt fokus på revision af going concern i forbindelse med kvalitetskontrollen i efteråret.¹⁰⁷ I retningslinjerne til de udpegede kvalitetskontrollanter findes en tjekliste vedrørende going concern, som refererer til relevante afsnit i den gældende danske RS 570. Det sidste spørgsmål i tjekliten lyder i henhold til RS 570, afsnit 30: "Afspejler revisionspåtegningen virksomhedens evne til at fortsætte driften?". Revisortilsynet har hermed direkte fokus på revisionen af going concern, revisors vurdering af virksomhedens evne til at fortsætte sin drift og mulig indflydelse heraf på revisionspåtegningen. Revisortilsynet har lagt sig op ad, at IAASB har valgt at fremhæve revisors ansvar i afsnit 9 i den omskrevne ISA 570.

Som følge af det øgede antal konkurser vil antallet af responsumsager og klager til Revisornævnet vedrørende revisors arbejde i forbindelse med going concern muligvis øges. Afgørelse i disse sager vil medvirke til at belyse kvaliteten af revisors arbejde og kan alt efter afgørelsernes udfald give anledning til selvransagelse. Dette særligt set i lyset af den offentlige interesse nogle konkurser har haft gennem det seneste halvandet år.

Internationalt er der lignende fokus på revisors ansvar i forbindelse med going concern som følge af den globale krise. IAASB har i den omskrevne ISA 570 fremhævet revisors ansvar på nogle områder og tilkendegiver blandt andet på baggrund af de modtagne høringssvar, at der vil behov for en fremtidig ajourføring af standarden.

Internationalt og nationalt er der fokus på revisors ansvar i relation til going concern, herunder revisors ansvar for at rapportere om going concern. Dette fokus er muligvis en positiv følge af den

¹⁰⁵ Bekendtgørelse om Revisornævnet, § 1

¹⁰⁶ FSR's hjemmeside

¹⁰⁷ Thomsen, juni 2009

finansielle krise, selvom det kan diskuteres, om der skal sådanne exceptionelle forhold til for at rette blikket mod revisors til en hver tid gældende ansvar overfor regnskabsbrugerne.

Da der i 1990'erne i Danmark var fokus på revisors pligt til at oplyse om usikkerhed i sin revisionspåtegning, var fokus også rettet mod muligheden for en regnskabsstandard om going concern. Der er utvivlsomt gode grunde til at en sådan til stadighed ikke findes på trods af tiltag fra eksempelvis FSR.¹⁰⁸ Mere vejledning til regnskabsaflægger, i hvordan et skøn over virksomhedens evne til at fortsætte sin drift kan udarbejdes, er fortsat ønskværdigt set fra revisors synspunkt. Et supplement til den sparsomme vejledning i regnskabsregulering og -standarder vil forbedre det grundlag, revisor skal vurdere going concern forudsætningen på baggrund af. Desuden vil mere vejledning potentielt kunne forbedre regnskabsaflæggers forståelse af revisors pligter i relation til revision af og rapportering om going concern.

¹⁰⁸ FSR (Schack) udgav i oktober 1997 et fagligt notat som fokuserede på ledelsens opgaver i forbindelse med going concern.

12. Litteraturliste

Bøger

- Andersen, Paul Krüger Aktie- og anpartsselskabsret, 10. udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2008
- Keller, Gerald og
Warrack, Brian Statistics for Management and Economics, 6. udgave, Thomson, 2003
- Kiertzner, Lars Håndbog i Årsrapport, 1. udgave, Revifora, 2004
- Petersen, Christian V.
Plenborg, Thomas Regnskabsanalyse for beslutningstagere, 1. udgave, Forlaget Thomson, 2005

Regnskabs- og revisionsstandarder

- International Accounting Standard 1, December 2003
- International Standard on Auditing 260, april 2009
- International Standard on Auditing 31, april 2009
- International Standard on Auditing 570, april 2009
- International Standard on Auditing 700, april 2009
- International Standard on Auditing 705, april 2009
- International Standard on Auditing 706, april 2009
- Regnskabsvejledning 4, begivenheder efter balancedagen, ajourført marts 2002
- Revisionsstandard 500, ajourført marts 2005
- Revisionsstandard 540, ajourført oktober 2006
- Revisionsstandard 700, ajourført oktober 2006
- IFAC, Basis for conclusions: ISA 570 (Redrafted), Going concern, July 2008
- FSR's Revisonstekniske Udvalg, Revisionsudtalelse nr. 2007-2, Revisionspåtegninger med videre på årsrapporter
- FSR's Revisonstekniske Udvalg, Revisionsudtalelse nr. 2007-3, Modifikation af den uafhængige revisors påtegning

Love og bekendtgørelser

Bekendtgørelse af Årsregnskabsloven, LBK nr. 395 af 25. maj 2009

Bekendtgørelse af lov om aktieselskaber (Aktieselskabsloven), LBK nr. 649 af 15. juni 2006

Lov om godkendte revisorer og revisionsvirksomheder (Revisorloven), Lov nr. 468 af 17. juni 2008

Bekendtgørelse om godkendte revisorers erklæringer (Erklæringsbekendtgørelsen), Erhvervs- og Selskabsstyrelsens bekendtgørelse nr. 668 af 26. juni 2008

Bekendtgørelse om revisornævnet, Erhvervs- og Selskabsstyrelsens bekendtgørelse nr. 664 af 26. juni 2008

Notater og artikler

Bisgaard, Anders og Seehausen, Jesper	Going Concern - En undersøgelse af de seneste årsrapporter og revisionspåtegninger for konkursramte selskaber, Revision og Regnskabsvæsen, september 2009
Gimsing, Kurt og Jepsen, Charlotte	Rettidig omhu eller rygrade som regnorme?, Revision og regnskabsvæsen, oktober 2009, leder
Hansen, Bent	Revisors erklæringer m.v., Revision og Regnskabsvæsen, juni 1996
IAASB	Audit Considerations in Respect of Going Concern in the Current Economic Environment, januar 2009
KPMG	Regnskabsmæssige fokusområder, juni 2008
Langer, Morten	Ny påtegning et skrift i den rigtige retning, Revision og Regnskabsvæsen, september 1996
Meisling, Søren	Going concern - pligter og ansvar, Revision & Regnskabsvæsen, december 1992
Mikkelsen, Sonja	Hvorfor har erklæringsbekendtgørelsen stor politisk bevågenhed?, Revisions og Regnskabsvæsen, juni 1996
Petersen, Flemming	Revisionsvejledning nr. 7 - Revisionspåtegningen, Revision og Regnskab, juni 1996
Schack, Bent	Fagligt notat om going concern - Et forslag til fremtidig praksis, FSR, oktober 1997
Seehausen, Jesper	Going Concern (1) - ledelsens ansvar i relation til going concern, Revision og Regnskabsvæsen, juni 2009

Struve, Anne og Steffensen, Henrik	Den nye bekendtgørelse om revisors erklæringer m.v., Revision og Regnskabsvæsen, juli 1996
Werlauff, Erik	Betydning af revisor som selskabsorgan, udgivet i artikelsamlingen; Jubilæumsskrift for KPMG C. Jespersen, FSRs Forlag, 1994
Wivel, Teddy	Revisorer har ryggrad som regnorme, Nyhedsbrev for Bestyrelser, nr. 15, september 2009

Avisartikler og hjemmesider

Navne og Numre Erhverv www.nnerhverv.dk, adgang via Aalborg Universitet

Rostgaard, Anders og Christensen, Jens Ruskov Revisoranalysen 2009, Berlingske Nyhedsmagasin, nr. 3, januar 2009

Steno, Carsten Revisorer forudser hver anden konkurs, Berlingske Tidende Business, 4. september 2009

Thomsen, Ejlf Revisortilsynet frygter sager om going concern, Økonomisk Ugebrev, nr. 23, 29. juni 2009

Statstidende www.statstidende.dk

IFAC: "International Auditing and Assurance Standards Board - An overview of the IAASB's role and standard-setting process" (<http://www.ifac.org/IAASB/>, fact sheet 05/09)

<http://www.danmarksstatistik.dk/Statistik/seneste/Generel/Konkurser.aspx>, 27. juli 2009

www.statistikbanken.dk, Generel Erhvervsstatistik, Konkurs

www.ifac.org, 11. oktober 2009

www.ifac.org/clarity-center/index, 8. juli 2009

<http://web.ifac.org/clarity-center/the-clarified-standards#structure-of-the-new-isas>, 14. juli 2009

http://www.fsr.dk/Om%20FSR/Udvalg.aspx?sc_lang=da, 12. november 2009

Øvrigt

Erhvervs- og Selskabsstyrelsen Lovforslag om ændring af Årsregnskabsloven er vedtaget, 4. juni 2008

FSR FSRs vedtægter, august 2009

FSR	Udkast til 14 ajourførte/ omskrevne revisionsstandarter samt udkast til ny benævnelse af standarter til kommentering, brev til FSRs medlemmer, juli 2009
IFAC	IAASB Strategy and Work program, 2009-2011, juli 2008
Kiertzner, Lars	Plancher fra undervisning i Revision, Cand.merc.aud Aalborg Universitet, 16. januar 2008
KPMG	Markedsanalyse 5. januar 2009
Revisionsteknisk Udvalg	Brev til medlemmer vedrørende udkast til 14 ajourførte/omskrevne revisionsstandarter samt udkast til ny benævnelse af standarter til kommentering, juli 2009
Revisortilsynet	Retningslinjer for gennemførelse af kvalitetskontrol og rapportering herom inkl. bilag, maj 2009 (revideret udgave, oktober 2009)
Sjælsø Gruppen A/S	Halvårsrapport 2009

Anvendte forkortelser

FRR	Foreningen af Registrerede Revisorer
FSR	Foreningen af Statsautoriserede Revisorer
IAASB	International Auditing and Assurance Standards Board
IFAC	International Federations of Accountants
ISA	International Standard on Auditing
IAS	International Accounting Standard
RL	Revisorloven
RS	Revisionsvejledning
RV	Regnskabsvejledning
ÅRL	Årsregnskabsloven

13. Executive Summary

Throughout the past year and a half, the number of companies declared bankrupt has risen significantly most likely due to the global financial crisis. Naturally, the large number of bankruptcies and the high degree of media attention surrounding many of these bankruptcies lead the interest towards the auditors' report and opinion.

Going concern is one of the overall assumptions of financial statements and among other things the basis for a true and fair view. The auditor must always consider an entity's ability to continue as a going concern as a part of his audit process.

The thesis statement is:

- 1 To determine and substantiate the requirements within present regulations and standards of the auditor's report regarding going concern
- 2 On the basis of an empirical study to determine to which extent the auditor complies with present regulations and standards on the basis of information made public.

The assumption of going concern is fundamental and means that unless otherwise stated the entity is expected to continue in operation. For the stakeholders it is essential because if this is not the case, their financial decisions will be different. Both in national and international financial reporting regulations, the assumption of going concern is fundamental.

The relevant standard on auditing provides examples of events or conditions that may cast doubt about the entity's ability to continue as a going concern. The first example is that the entity has a net liability. There are many other examples indicating that a wide range of events and conditions may cast doubt about the going concern assumption.

ISA 570 determines the responsibility of the auditor in regard to the audit process of going concern. The standard addresses the responsibility in regard to going concern of Management and of the auditors as well as events or conditions that may cast doubt about the going concern assumption and the possible implications for the auditors' report.

Management's responsibility is to assess the entity's ability to continue as a going concern. In the light of his knowledge of the entity and his risk assessment, the auditor is to evaluate Management's assessment. The auditor must also consider whether all relevant events and conditions have been included in the assessment. Finally, the auditor must determine how a material uncertainty is to be addressed in the auditors' report.

There may be various implications for the auditor's report. For instance, if the auditor disagrees with the going concern assumption, he is to issue a qualified opinion. This is the case because breach of the overall assumptions of financial statements is always both material and pervasive.

Before the passing of the Statutory Order on Statements Made by State-Authorised and Registered Public Accountants in 1996 and in connection with its implementation, many financial statement

users expressed high hopes for an improvement of the auditors' report. Hope was for the auditors to offer a higher level of information on any uncertainty about the going concern assumption.

To evaluate the auditors' ability to comply with the present financial reporting regulations and standards in issuing an auditors' report especially in regard to going concern, a number of 393 companies that were declared bankrupt in 2008 was compiled. The purpose was to evaluate if the auditor had committed mistakes in his report and whether there are any indicators of when the auditor reports on going concern matters.

The first analysis showed that there are two types of mistakes that are very common among the sample of auditors' reports. The first mistake occurs when the auditor in his emphasis of matter paragraph fails to refer to Management's statement about the going concern assumption in the financial statements or does not provide the correct reference. This mistake occurred in 97 of 116 emphasis of matter paragraphs regarding material uncertainty about the going concern assumption. The mistake was made regardless of the auditor's educational background and regardless of the size of the audit firm.

The second common mistake is that the auditor fails to issue a qualified opinion when explaining in the basis of opinion that he disagrees with Management in the going concern assumption. This mistake was made in 33 of 49 reports where the auditor does not agree with the assumption that the entity has the ability to continue as a going concern. This mistake is also made regardless of the auditor's educational background and audit firm.

The ratio of both mistakes is high. The reasons for this should be considered. Regarding the first mistake, exemptions could be made that would ease the requirements without reducing the level of information to the stakeholders. In regard to the second mistake no exemptions should be made. It is not acceptable that the auditor gives a report of a true and fair view when he does not agree to the going concern assumption. Action should be taken to improve the auditors' general understanding of the impact on the auditors' report when not agreeing to the going concern assumption.

The thesis has disclosed that the state authorized public accountants seem to make fewer mistakes than registered public accountants regarding the remaining mistakes found in the auditors' reports.

The review of the financial statements of the companies declared bankrupt in 2008 has also given rise to other comments on the general quality of auditors' reports. Under the present financial reporting regulations, auditors are obliged to express his basis of opinion, emphasis of matter and opinion in a clear and easily readable way. Among the companies surveyed, there are examples of basis of opinions and emphasis of matter paragraphs that are difficult to understand or misleading. Secondly, there are several examples where the wording of the opinion is incorrect. In line with the actual mistakes, these matters cast doubt about the quality of auditor's reports in general and specifically in regard to reporting on going concern issues.

The thesis also dealt with the circumstances leading the auditors to comment on the going concern status of the relevant enterprise. It was found that the enterprise's cash position and the auditor's educational background seem to be of importance. Secondly, it seemed that also the line of business

of the relevant entity influences the auditor's report. This was found as the auditor's reports on financial statements of property developers and contractors were more likely not to disclose going concern issues compared to those of other lines of businesses.

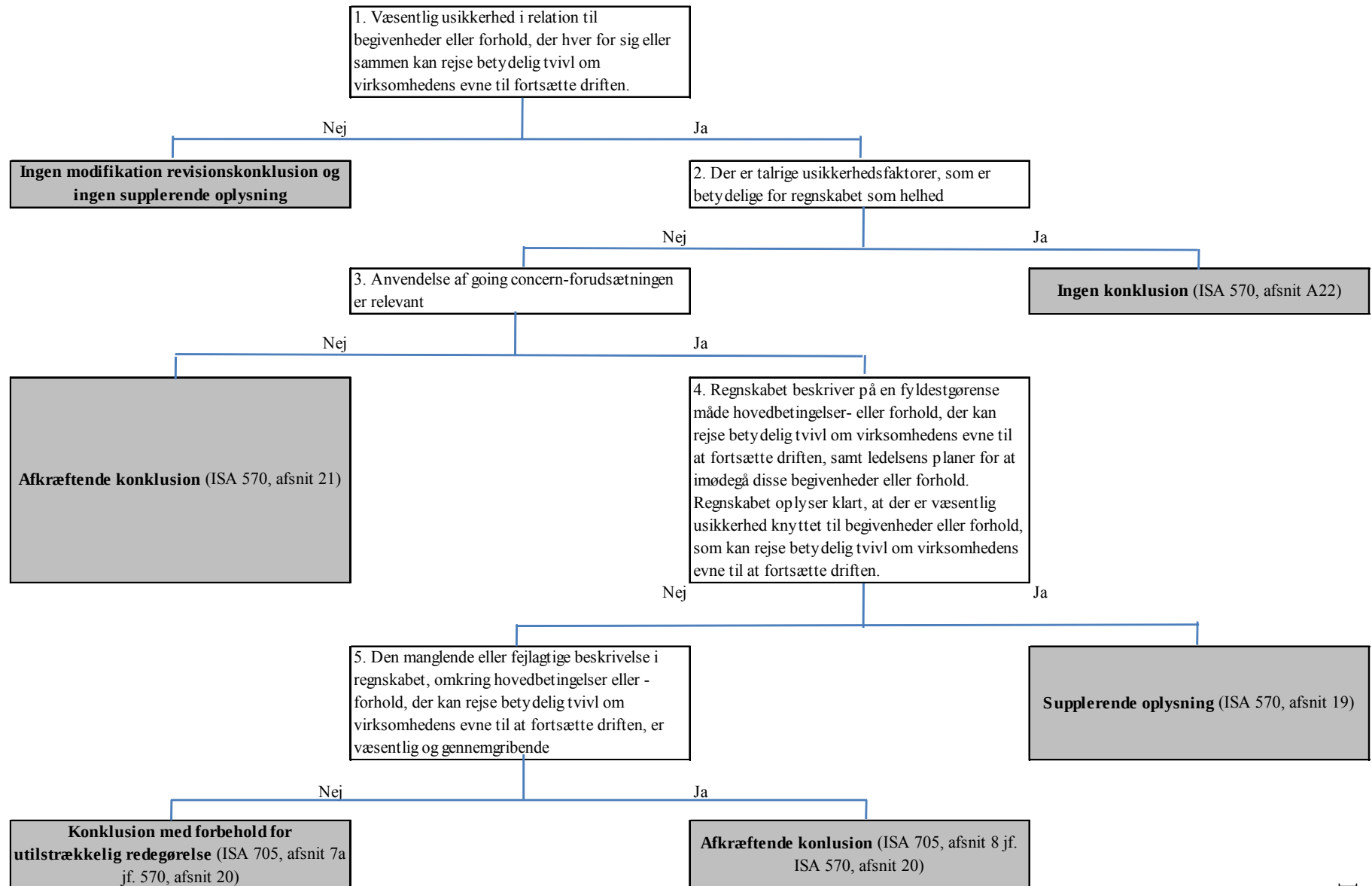
The fact that the entity's cash position is of importance is in line with expectations. However, that the education of the auditor is relevant was unexpected. Also that can give rise to concern.

Finally the review of the auditor's reports gave rise to a comment about the auditors' understanding of when and how to report on capital losses. In my opinion, the auditor does often not understand the purpose of why capital losses are reported and confuses it with reporting on going concern issues. This is unacceptable as the objective of reporting on capital losses is stated clearly in relevant financial reporting regulations and standards.

The auditor's responsibility to issue an opinion on the quality of the financial statements is important as this is part of the stakeholders' basis for financial decisions. The findings of this thesis show that the auditor has the potential to improve the quality of his report on the financial statements.

14. Bilagsfortegnelse

Bilag 1	Beslutningstræ: Revisors påtegning i relation til going concern
Bilag 2	Datagrundlag (elektronisk bilag)
Bilag 3	Indledende analyse af de 393 revisionspåtegninger
Bilag 4	Eksempel den uafhængige revisors påtegning indeholdende indholdsmæssig fejl type 1 samt ledelsesberetning
Bilag 5	Eksempel den uafhængige revisors påtegning indeholdende indholdsmæssig fejl type 2 samt ledelsesberetning
Bilag 6	Eksempel den uafhængige revisors påtegning indeholdende indholdsmæssig fejl type 3 samt ledelsesberetning
Bilag 7	Eksempel den uafhængige revisors påtegning indeholdende indholdsmæssig fejl type 4 samt ledelsesberetning
Bilag 8	Eksempel den uafhængige revisors påtegning indeholdende indholdsmæssig fejl type 4 samt ledelsesberetning
Bilag 9	Eksempel den uafhængige revisors påtegning indeholdende indholdsmæssig fejl type 3
Bilag 10	Oversigt resultater af χ^2 -test vedrørende fejlanalys
Bilag 11	χ^2 -test vedrørende formelle fejl i den uafhængige revisors påtegning
Bilag 12	χ^2 -test vedrørende indholdsmæssige fejl i den uafhængige revisors påtegning
Bilag 13	χ^2 -test vedrørende formelle og indholdsmæssige fejl i den uafhængige revisors påtegning
Bilag 14	χ^2 -test vedrørende udviklingen i antallet af blanke påtegninger pr. måned
Bilag 15	χ^2 -test vedrørende going concern i den uafhængige revisors påtegning og tiden fra balancedagen i den seneste offentliggjorte årsrapport
Bilag 16	Opdeling af påtegninger efter selskabets branche
Bilag 17	χ^2 -test vedrørende going concern i den uafhængige revisors påtegning og tiden fra selskabets stiftelse
Bilag 18	Ledelsesberetning indeholdende omtale af støtteerklæring fra koncernselskab

	Forbehold eller supplerende oplysning vedrørende going concern	Påtegning uden forbehold eller supplerende oplysning vedrørende going concern	
"Big 4"	58 35%	66 29%	124 32%
Mellemgruppe	13 8%	26 11%	39 10%
Øvrige	93 57%	137 60%	230 59%
I alt	164	229	393
Statsautoriseret revisor	141 86%	171 75% 	312 79%
Registreret revisor	23 14%	58 25%	81 21%
	164	229	393
Konkursdekret afsagt inden for 12 måneder efter balancedagen	77 47%	95 41% 	172 44%
Konkursdekret afsagt senere end 12 måneder efter balancedagen	87 53%	134 59%	221 56%
	164	229	393

Den uafhængige revisors påtegning

Til aktionærerne i

Vi har revideret årsrapporten for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2007 omfattende ledelsespåtegning, ledelsesberetning, anvendt regnskabspraksis, resultatopgørelse, balance, egenkapitalopgørelse og noter. Årsrapporten aflægges efter årsregnskabsloven.

Ledelsens ansvar for årsrapporten

Ledelsen har ansvaret for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Dette ansvar omfatter udformning, implementering og opretholdelse af interne kontroller, der er relevante for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede uden væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl samt valg og anvendelse af en hensigtsmæssig regnskabspraksis og udøvelse af regnskabsmæssige skøn, som er rimelige efter omstændighederne.

Revisors ansvar og den udførte revision

Vort ansvar er at udtrykke en konklusion om årsrapporten på grundlag af vor revision. Vi har udført vor revision i overensstemmelse med danske revisionsstandarder. Disse standarder kræver, at vi lever op til etiske krav samt planlægger og udfører revisionen med henblik på at opnå høj grad af sikkerhed for, at årsrapporten ikke indeholder væsentlig fejlinformation.

En revision omfatter handlinger for at opnå revisionsbevis for de beløb og oplysninger, der er anført i årsrapporten. De valgte handlinger afhænger af revisors vurdering, herunder vurderingen af risikoen for væsentlig fejlinformation i årsrapporten, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl. Ved risikovurderingen overvejer revisor interne kontroller, der er relevante for selskabets udarbejdelse og aflæggelse af en årsrapport, der giver et retvisende billede, med henblik på at udforme revisionshandling, der er passende efter omstændighederne, men ikke med det formål at udtrykke en konklusion om effektiviteten af selskabets interne kontrol. En revision omfatter endvidere stillingtagen til, om den af ledelsen anvendte regnskabspraksis er passende, om de af ledelsen udøvede regnskabsmæssige skøn er rimelige samt en vurdering af den samlede præsentation af årsrapporten.

Det er vor opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for konklusion.

Revisionen har ikke givet anledning til forbehold.

Den uafhængige revisors påtegning

Konklusion

Det er vor opfattelse, at årsrapporten giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2007 samt af resultatet af selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2007, i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Supplerende oplysninger

Udskudt skat er aktiveret, da ledelsen forventer, at selskabet fremover vil have skattepligtige indkomster, som kan udligne tidligere års skattemæssige underskud. Hvis det skulle vise sig, at der ikke bliver skattemæssige overskud i de kommende år, eller kun mindre skattemæssige overskud, vil aktivet udskudt skat have en lavere værdi, og i værste fald ingen værdi.

Selskabet har et tilgodehavende på kr. 785.375 ved _____, som vedr. koncernskat, da de er sambeskattet. Tilgodehavendet vil først blive udbetalt, når sambeskatningsindkomsten er positiv. Hvis det skulle vise sig, at den ikke bliver positiv, vil aktivet have en lavere værdi, og i værste fald ingen værdi.

Selskabets fortsatte drift er afhængig af, at selskabets bankforbindelse eller aktionærer fortsat stiller likviditet til rådighed.

Ledelsesberetning

Hovedaktiviteter

udvikler, producerer og markedsfører miljøteknologiske løsninger til forretningsområdet ventilation og luftrensning af husdyrstalde.

Usædvanlige forhold

Vedrørende bedømmelsen af selskabets aktiver og passiver, finansielle stilling samt resultatet i det forløbne år, har der efter ledelsens skøn ikke været forhold af særlig betydning, som ikke fremgår af årsrapporten.

Usikkerhed ved indregning eller måling

Vedrørende indregning af selskabets indtægter, omkostninger, aktiver og passiver har der i det forløbne år efter ledelsens skøn ikke været nogen form for usikkerhed af særlig betydning, som ikke fremgår af årsrapporten.

Udviklingen i aktiviteter og økonomiske forhold

forretningsområde indenfor biogasafsvovling er ultimo 2007 solgt til der er et søsterselskab. vil således fremover fokusere på ventilation og luftrensning til svine- og fjerkræstalde.

Den nye lov om miljøgodkendelse af husdyrbrug indebærer en skærpelse af kravene til både ammoniak- og lugtreduktion ved etablering, ændring eller udvidelse af dyreholdet. Loven vurderes på lidt længere sigt at skabe et kommercielt hjemmemarked for luftrensning og andre miljøteknologier. Men for 2007 har den nye lov i kombination med myndighedsoverdragelsen fra de nu nedlagte amter til de nye kommuner medført et næsten totalt stop i sagsbehandlingen af nye ansøgninger fra landmænd.

Det har påvirket aktivitetsniveauet i 2007 og årets resultat er utilfredsstillende.

Begivenheder efter årsregnskabsafslutning

Der er ikke efter regnskabsårets udløb indtruffet andre begivenheder, der har betydning ved bedømmelsen af årets resultat og finansielle stilling pr. 31. december 2007.

Den uafhængige revisors påtegning

Til aktionærerne i

Påtegning på årsrapport

Vi har revideret årsrapporten for _____ for regnskabsåret 1. oktober 2006 - 30. september 2007, omfattende ledelsespåtegning, ledelsesberetning, anvendt regnskabspraksis, resultatopgørelse, balance, egenkapitalopgørelse og noter. Årsrapporten aflægges efter årsregnskabsloven.

Ledelsens ansvar for årsrapporten

Ledelsen har ansvaret for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Dette ansvar omfatter udformning, implementering og opretholdelse af interne kontroller, der er relevante for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede uden væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl samt valg og anvendelse af en hensigtsmæssig regnskabspraksis og udøvelse af regnskabsmæssige skøn, som er rimelige efter omstændighederne.

Revisors ansvar og den udførte revision

Vort ansvar er at udtrykke en konklusion om årsrapporten på grundlag af vor revision. Vi har udført vor revision i overensstemmelse med danske revisionsstandards. Disse standarder kræver, at vi lever op til etiske krav samt planlægger og udfører revisionen med henblik på at opnå høj grad af sikkerhed for, at årsrapporten ikke indeholder væsentlig fejlinformation.

En revision omfatter handlinger for at opnå revisionsbevis for de beløb og oplysninger, der er anført i årsrapporten. De valgte handlinger afhænger af revisors vurdering, herunder vurderingen af risikoen for væsentlig fejlinformation i årsrapporten, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl. Ved risikovurderingen overvejer revisor interne kontroller, der er relevante for selskabets udarbejdelse og aflæggelse af en årsrapport, der giver et retvisende billede, med henblik på at udforme revisionshandling, der er passende efter omstændighederne, men ikke med det formål at udtrykke en konklusion om effektiviteten af selskabets interne kontrol. En revision omfatter endvidere stillingtagen til, om den af ledelsen anvendte regnskabspraksis er passende, om de af ledelsen udøvede regnskabsmæssige skøn er rimelige samt en vurdering af den samlede præsentation af årsrapporten.

Det er vor opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vor konklusion.

Revisionen har ikke givet anledning til forbehold.

Konklusion

Det er vor opfattelse, at årsrapporten giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 30. september 2007, samt af resultatet af selskabets aktiviteter og pengestrømme for regnskabsåret 1. oktober 2006 - 30. september 2007 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Supplerende oplysninger

Selskabet har pr. 30/9 2007 tabt mere end 50 % af egenkapitalen, hvorfor vi skal henlede opmærksomheden på aktieselskabslovens § 69a, hvoraf fremgår at ledelsen senest 6 måneder efter selskabet har tabt mere end 50 % af egenkapitalen skal orientere aktionærer og stille forslag til beslutning, der fører til fuld dækning af aktiekapitalen, eller stille forslag til beslutning om opløsning af selskabet.

Ledelsesberetning

Selskabets hovedaktiviteter

Selskabets aktiviteter omfatter reparation og vedligeholdelse samt fremstilling af maskiner til metalforarbejdning.

Økonomisk udvikling i regnskabsåret

Selskabets drift har udviklet sig utilfredsstillende. Årets resultat udgør et underskud på kr. -541.884

Begivenheder indtruffet efter regnskabsårets afslutning

Selskabet har i de første måneder efter regnskabsårets afslutning realiseret et underskud i størrelsesorden kr. 500.000. Ledelsen forsøger at tilvejebringe den nødvendige finansiering af den fortsatte drift.

Den forventede udvikling

Det er ledelsens opfattelse, at det kommende regnskabsår på trods af ovenstående vil kunne afsluttes med et positiv resultat.

Forsknings- og udviklingsaktiviteter

Der foregår ikke forsknings- og udviklingsaktiviteter ud over normal produktudvikling og rationalisering af produktionsprocesser.

Den uafhængige revisors påtegning

Til aktionærerne i

Vi har revideret årsrapporten for _____ for regnskabsåret 1. januar 2007 - 31. december 2007, omfattende ledelsespåtegning, ledelsesberetning, anvendt regnskabspraksis, resultatopgørelse, balance og noter. Årsrapporten aflægges efter årsregnskabsloven.

Ledelsens ansvar for årsrapporten

Ledelsen har ansvaret for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Dette ansvar omfatter udformning, implementering og opretholdelse af interne kontroller, der er relevante for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede uden væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl samt valg og anvendelse af en hensigtsmæssig regnskabspraksis og udøvelse af regnskabsmæssige skøn, som er rimelige efter omstændighederne.

Revisors ansvar og den udførte revision

Vort ansvar er at afgive en konklusion om årsrapporten på grundlag af vor revision. Vi har udført vor revision i overensstemmelse med danske revisionsstandards. Disse standarder kræver, at vi lever op til etiske krav samt planlægger og udfører revisionen med henblik på at opnå høj grad af sikkerhed for, at årsrapporten ikke indeholder væsentlig fejlinformation.

En revision omfatter handlinger for at opnå revisionsbevis for de beløb og oplysninger, der er anført i årsrapporten. De valgte handlinger afhænger af revisors vurdering, herunder vurderingen af risikoen for væsentlig fejlinformation i årsrapporten, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl. Ved risikovurderingen overvejer revisor interne kontroller, der er relevante for selskabets udarbejdelse og aflæggelse af en årsrapport, der giver et retvisende billede, med henblik på at udforme revisionshandling, der er passende efter omstændighederne, men ikke med det formål at afgive en konklusion om effektiviteten af selskabets interne kontrol. En revision omfatter endvidere stillingtagen til, om den af ledelsen anvendte regnskabspraksis er passende, om de af ledelsen udøvede regnskabsmæssige skøn er rimelige samt en vurdering af den samlede præsentation af årsrapporten.

Det er vor opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vor konklusion.

Forbehold

Årsrapporten er aflagt med fortsat drift for øje. Som omtalt i ledelsesberetningen er det en forudsætning for selskabets fortsatte drift, at der tilføres ny kapital samt at selskabets nuværende kreditfaciliteter kan udvides i takt med finansieringsbehovet. Selskabets ledelse har ført forhandlinger med forskellige långivere og investorer. Disse forhandlinger er ikke afsluttet.

Ledelsen har ikke kunnet sandsynliggøre at den nødvendige kapital kan fremskaffes.

Vi er derfor ikke enig i ledelsens valg af at aflægge årsrapporten med fortsat drift for øje. Efter vor opfattelse burde årsrapporten aflægges efter realisationsprincippet, hvilket ville reducere årets resultat og egenkapital væsentligt.

Den uafhængige revisors påtegning

Konklusion

Det er vor opfattelse, at årsrapporten, bortset fra virkningerne af det i forbeholdet anførte, giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2007 samt af resultatet af selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar 2007 - 31. december 2007 i overensstemmelse med årsrapportloven.

Supplerende oplysninger

Uden det har påvirket vor konklusion, skal vi henlede opmærksomheden på, at selskabet har tabt mere end 50% af kapitalen. Selskabets ledelse har jf. aktieselskabsloven pligt til inden 6 måneder efter kapitaltabet er konstateret, at indkalde til generalforsamling. På generalforsamlingen skal bestyrelsen redegøre for selskabets økonomiske situation og om fornødent stille forslag om foranstaltninger, der bør træffes, herunder selskabets opløsning.

Revisionspåtegning

Til aktionærerne i

Vi har revideret årsrapporten for _____ for regnskabsåret 1. januar 2005 - 30. juni 2006, der aflægges efter årsregnskabsloven.

Selskabets ledelse har ansvaret for årsrapporten. Vort ansvar er på grundlag af vor revision at udtrykke en konklusion om årsrapporten.

Den udførte revision

Vi har udført vor revision i overensstemmelse med danske revisionsstandards. Disse standarder kræver, at vi tilrettelægger og udfører revisionen med henblik på at opnå høj grad af sikkerhed for, at årsrapporten ikke indeholder væsentlig fejlinformation. Revisionen omfatter stikprøvevis undersøgelse af information, der understøtter de i årsrapporten anførte beløb og oplysninger. Revisionen omfatter endvidere stillingtagen til den af ledelsen anvendte regnskabspraksis og til de væsentlige skøn, som ledelsen har udøvet, samt vurdering af den samlede præsentation af årsrapporten. Det er vor opfattelse, at den udførte revision giver et tilstrækkeligt grundlag for vor konklusion.

Revisionen har ikke givet anledning til forbehold.

Konklusion

Det er vor opfattelse, at årsrapporten giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og finansielle stilling pr. 30. juni 2006 samt af resultatet af selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar 2005 - 30. juni 2006 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Supplerende oplysninger

Ledelsen har i ledelsesberetningen oplyst omkring selskabets fremtid og forudsætninger for aflæggelsen af årsrapporten for 2005/06, hvortil vi henviser. Vi er enige i ledelsens valg af regnskabspraksis.

Ledelsesberetning

Hovedaktivitet

Selskabets hovedaktivitet har i lighed med tidligere år været salg af løsninger indenfor installation af industriel udsugning og luftrensning.

Udvikling i aktiviteter og økonomiske forhold

Årets resultat, der udviser et underskud efter skat på TDKK 2.049, har ikke levet op til ledelsens forventninger hertil. Årsagen hertil har været et ikke tilstrækkeligt aktivitetsniveau og indtjening fra udførte entrepriser.

Var pr. 1. maj 2006 overdraget aktiviteterne, hvorefter selskabet henstår uden aktivitet. Selskabets hovedaktionær oplyser, at selskabet ikke skal tilføres aktivitet i fremtiden, og således på sigt forventes likvideret.

Selskabet har pr. 30 juni 2006 en negativ egenkapital på TDKK 4.377, som hovedsageligt finansieres af selskabets hovedaktionær. Selskabets hovedaktionær oplyser, at det er hensigten at understøtte selskabet ved tilførsel af likviditet, indtil likvidationen af selskabet er gennemført.

Selskabet har i 2006 endvidere opnået gældseftergivelse hos kreditinstitut på ca. DKK 1,4 mio.

Efterfølgende begivenheder

Der er ikke efter balancedagen indtruffet forhold, som har væsentlig indflydelse på bedømmelsen af årsrapporten.

Regnskabspraksis

Regnskabsgrundlag

Årsrapporten for _____ for 2005/06 er udarbejdet i overensstemmelse med Årsregnskabslovens bestemmelser for klasse B virksomheder med tilvalg af enkelte regler for klasse C.

Den anvendte regnskabspraksis er uændret i forhold til tidligere år.

Leasing

Leasingkontrakter, hvor selskabet har alle væsentlige risici og fordele forbundet med ejendomsretten (finansiel leasing), indregnes i balancen til det laveste af dagsværdien af aktivet og nutidsværdien af leasingydelse, beregnet ved anvendelse af leasingaftalens interne rentefod eller en tilnærmet værdi heraf som diskonteringsfaktor. Finansielt leasede aktiver af- og nedskrives efter samme praksis som fastlagt for selskabets øvrige anlægsaktiver.

Den kapitaliserede restleasingforpligtelse indregnes i balancen som en gældsforpligtelse, og leasingydelsens rentedel omkostningsføres løbende i resultatopgørelsen.

Alle øvrige leasingkontrakter betragtes som operationel leasing. Ydelser i forbindelse med operationel leasing indregnes lineært i resultatopgørelsen over leasingperioden.

Omregning af fremmed valuta

Transaktioner i fremmed valuta er i årets løb omregnet til transaktionsdagens kurs. Gevinster og tab, der opstår mellem transaktionsdagens kurs og kursen på betalingsdagen, indregnes i resultatopgørelsen som en finansiel post.

Tilgodehavender, gæld og andre monetære poster i fremmed valuta, som ikke er afregnet på balancedagen, omregnes til balancedagens valutakurs. Forskelle mellem balancedagens kurs og transaktionsdagens kurs indregnes i resultatopgørelsen som en finansiel post.

Resultatopgørelsen

Indtægtskriterium

Indtægten resultatføres i takt med, at levering finder sted.

Bruttofortjeneste

Af konkurrencemæssige hensyn har ledelsen valgt alene at vise bruttofortjenesten i resultatopgørelsen opgjort i overensstemmelse med reglerne i Årsregnskabslovens § 32.

Bruttofortjenesten er et sammendrag af nettoomsætning og produktionsomkostninger.

Ledelsesberetning

Hovedaktiviteter

Selskabets aktiviteter er salg af gulvbelægning m.v. og anden hemed beslægtet virksomhed.

Usædvanlige forhold

I året har selskabet været udsat for et datanedbrud der formodentlig skyldes en programfejl, der har medført at validiteten af de data der udgør basis for regnskabsaflæggelse ikke kan garanteres. Det ville være forbundet med uforholdsmæssige omkostninger at reetablere de tabte data. De data der udgør basis for aflæggelsen udgør i vores bedste overbevisning et rimeligt grundlag.

Usikkerhed ved indregning eller måling

Der er en vis usikkerhed i forbindelse med opgørelse af tilgodehavender fra salg. Ligeledes er saldoen vedrørende leverandører af varer og tjenesteydelser behæftet med en vis usikkerhed. Saldiene er dog opgjort efter bedste evne og afstemt til eksterne kontoudtog hvor det har været muligt.

Udviklingen i aktiviteter og økonomiske forhold

Årets resultat anses som særdeles tilfredsstillende.

Begivenheder efter regnskabsårets afslutning

Der er efter regnskabsårets afslutning taget skridt til at foranstående situation ikke skal påvirke selskabets drift i 2008. Ydermere er der lavet tiltag til at styrke virksomheden i 2008. Der forventes et tilfredsstillende resultat for 2008.

Revisionspåtegning afgivet af selskabets uafhængige revisor

Til aktionærene i

Vi har revideret årsrapporten for _____ for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2007, omfattende ledelsespåtegning, ledelsesberetning, anvendt regnskabspraksis, resultatopgørelse, balance, egenkapitalopgørelse, og noter. Årsrapporten aflægges efter årsregnskabsloven.

Ledelsens ansvar for årsrapporten

Ledelsen har ansvaret for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Dette ansvar omfatter udformning, implementering og opretholdelse af interne kontroller, der er relevante for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede uden væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl samt valg og anvendelse af en hensigtsmæssig regnskabspraksis og udøvelse af regnskabsmæssige skøn, som er rimelige efter omstændighederne.

Revisors ansvar og den udførte revision

Vort ansvar er at udtrykke en konklusion om årsrapporten på grundlag af vor revision. Vi har udført vor revision i overensstemmelse med danske revisionsstandards. Disse standarder kræver, at vi lever op til etiske krav samt planlægger og udfører revisionen med henblik på at opnå høj grad af sikkerhed for, at årsrapporten ikke indeholder væsentlig fejlinformation.

En revision omfatter handlinger for at opnå revisionsbevis for de beløb og oplysninger, der er anført i årsrapporten. De valgte handlinger afhænger af revisors vurdering, herunder vurderingen af risikoen for væsentlig fejlinformation i årsrapporten, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl. Ved risikovurderingen overvejer revisor interne kontroller, der er relevante for virksomhedens udarbejdelse og aflæggelse af en årsrapport, der giver et retvisende billede, med henblik på at udforme revisionshandling, der er passende efter omstændighederne, men ikke med det formål at udtrykke en konklusion om effektiviteten af virksomhedens interne kontrol. En revision omfatter endvidere stillingtagen til, om den af ledelsen anvendte regnskabspraksis er passende, om de af ledelsen udøvede regnskabsmæssige skøn er rimelige samt en vurdering af den samlede præsentation af årsrapporten.

Det er vor opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vor konklusion.

Revisionspåtegning afgivet af selskabets uafhængige revisor

Revisionen har givet anledning til følgende forbehold.

Forbehold:

Efter en kort gennemgang af bogholderiet har vi konstateret at regnskabssystemet er brudt sammen. Dette har bevirket at det ikke i betryggende omfang har været muligt at udføre revision på de enkelte regnskabsposter.

Selskabet har for 2008 planlagt at omlægge til et andet finanssystem således at de i 2007 konstaterede problemer ikke vil have indflydelse på aflæggelse af årsrapporten for 2008.

Det kan således ikke med sikkerhed antages at de forpligtelser der påhviler selskabet er korrekt medtaget i årsrapporten. Jeg skal tages forbehold for regnskabets rigtighed.

Supplerende oplysninger

Det fremgår af selskabets balance, at der eksisterer et ulovligt aktionærlån på kr. 387.184. Lånet er forrentet med 7%. Lånet er efterfølgende indfriet.

Da selskabet har tabt mere end 50% af aktiekapitalen, har selskabets ledelse positiv handlepligt til at sikre selskabets kapitalberedskab. For at reetablere selskabets indskudskapital kr. 500.000, vil det samlet kræve et kapitalindskud på minimum kr. 380.361.

Driften af selskabet er uberørt af den manglende egenkapital.

Vi henviser til ledelsens beretning om relevante tiltag herfor.

Konklusion

Under hensyntagen til vort forbehold er det vor opfattelse, at årsrapporten giver et retvisende billede af selskabets aktiver, passiver og den finansielle stilling pr. 31. december 2007 samt af resultatet af selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar – 31. december 2007 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Den uafhængige revisors påtegning

Til aktionærerne i

Vi har revideret årsrapporten for _____ for regnskabsåret 1. januar 2007-31. december 2007 omfattende ledelsespåtegning, ledelsesberetning, anvendt regnskabspraksis, resultatopgørelse, balance og noter. Årsrapporten aflægges efter årsregnskabsloven.

Ledelsens ansvar for årsrapporten

Ledelsen har ansvaret for at udarbejde og aflægge årsrapport, der giver et retvisende billede i overensstemmelse med årsregnskabsloven. Dette ansvar omfatter udformning, implementering og opretholdelse af interne kontroller, der er relevante for at udarbejde og aflægge en årsrapport, der giver et retvisende billede uden væsentlig fejlinformation, uanset om fejlinformationen skyldes besvigelser eller fejl, samt valg og anvendelse af en hensigtsmæssigt regnskabspraksis og udøvelse af regnskabsmæssige skøn, som er rimelige efter omstændighederne.

Revisors ansvar og den udførte revision:

Vores ansvar er at udtrykke en konklusion om årsrapporten på grundlag af vores revision.

Vi har udført vores revision i overensstemmelse med danske revisionsstandarder. Disse standarder kræver, at vi lever op til etiske krav samt planlægger og udfører revisionen med henblik på at opnå høj grad af sikkerhed for, at årsrapporten ikke indeholder væsentlige fejlinformation.

En revision omfatter handlinger for at opnå et revisionsbevis for de beløb og oplysninger, der er anført i årsrapporten. De valgte handlinger afhænger af revisors vurdering, herunder vurderingen af risiko for væsentlig fejlinformation i årsrapporten, uanset om fejlinformation skyldes besvigelser eller fejl. Ved risikovurderingen overvejer revisor interne kontroller, der er relevante for selskabets udarbejdelse og aflæggelse af en årsrapport, der giver et retvisende billede, med henblik på at udforme revisionshandling, der er passende efter omstændighederne, men ikke med det formål at udtrykke en konklusion om effektiviteten af selskabets interne kontrol. En revision omfatter endvidere stillingtagen til, om den af ledelsen anvendte regnskabspraksis er passende, om de af ledelsen udøvede regnskabsmæssige skøn er rimelige samt en vurdering af den samlede præsentation af årsrapporten.

Det er vores opfattelse, at det opnåede revisionsbevis er tilstrækkeligt og egnet som grundlag for vores konklusion.

Forbehold:

Der tages forbehold for værdiansættelsen af selskabets beholdning af andelsbeviser kr. 1.141.200.

Der tages forbehold for værdiansættelsen af anden gæld kr. 807.539, der blandt andet er uafklarede mellemregning i forbindelse med ombygning og renovering af den af selskabet i året 2001 solgte ejendom.

Der tages forbehold for skyldig selskabsskat.

Konklusion:

Det er vor opfattelse, at årsrapporten giver et retvisende billede af selskabets aktiver og passiver og finansielle stilling pr. 31. december 2007 samt af resultatet af selskabets aktiviteter for regnskabsåret 1. januar 2007 - 31. december 2007 i overensstemmelse med årsregnskabsloven.

Test	Hypotese sandsynliggjort	Placering af testresultat
<i>Formelle fejl (afsnit 8.5.1)</i>		
Statsautoriserede revisorer laver færre formelle fejl	Nej	Figur 7, side 54
Statsautoriserede revisorer laver færre formelle fejl type 4 samlet	(Ja)	Figur 8, side 54
Statsautoriserede revisorer laver færre formelle fejl type 1, 2, 3 og 5	Ja	Figur 9, side 55
Statsautoriserede revisorer laver færre formelle fejl type 4	For lave forventede værdier	Bilag 11
"Big 4" laver færre formelle fejl	Nej	Bilag 11
"Big 4" laver færre formelle fejl type 4	Nej	Bilag 11
"Big 4" laver færre formelle fejl type 1, 2, 3 og 5	Nej	Bilag 11
<i>Indholdsmæssige fejl (afsnit 8.5.2)</i>		
Statsautoriserede revisorer laver færre indholdsmæssige fejl	Ja	Figur 10, side 58
"Big 4" laver færre indholdsmæssige fejl	Nej	Figur 11, side 59
Statsautoriserede revisorer laver færre indholdsmæssige fejl type 3 samlet	Nej	Bilag 12
"Big 4" laver færre indholdsmæssige fejl type 3 samlet	(Ja)	Bilag 12
Statsautoriserede revisorer laver færre indholdsmæssige fejl type 3	For lave forventede værdier	Bilag 12
"Big 4" laver færre indholdsmæssige fejl type 3	Nej	Bilag 12
<i>Begge fejlkategorier (afsnit 8.5.3)</i>		
Statsautoriserede revisorer laver færre formelle eller indholdsmæssige fejl	Ja	Figur 12, side 60
"Big 4" laver færre formelle eller indholdsmæssige fejl	Nej	Figur 13, side 60
Statsautoriserede revisorer laver færre fejl samlet set	Nej	Bilag 13
"Big 4" laver færre fejl samlet set	Nej	Bilag 13

Bilag 11

		Fejltype 4	Ikke fejltype 4	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	85 85	17 17	102
Registreret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	12 12	2 2	14
		97	19	116
χ^2 kritisk (v=1, $\alpha=0,05$)				-
P-værdi				-
χ^2				-

		Formelle fejl	Ingen formelle fejl	
"Big 4"	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	43 39	81 85	124
Øvrige SR	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	55 59	133 129	188
		98	214	312
χ^2 kritisk (v=1, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,3126
χ^2				1,0196

		Fejltype 4	Ikke fejltype 4	
"Big 4"	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	37 39	10 8	47
Øvrige SR	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	48 46	7 9	55
		85	17	102
χ^2 kritisk (v=1, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,2481
χ^2				1,3337

		Fejltype 1, 2, 3 og 5	Fejltype 4 eller ingen fejl	
"Big 4"	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	8 7	116 117	124
Øvrige SR	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	10 11	178 177	188
		18	294	312
χ^2 kritisk (v=1, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,6746
χ^2				0,1763

Bilag 12

		Fejltype 3	Øvrige fejl eller ingen indholdsmæssige fejl	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	26 26	286 286	312
Registreret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	7 7	74 74	81
		33	360	393
χ^2 kritisk (v=1, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,9289
χ^2				0,0080

		Fejltype 3	Øvrige fejl eller ingen indholdsmæssige fejl	
"Big 4"	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	5 10	119 114	124
Øvrige	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	21 16	167 172	188
		26	286	312
χ^2 kritisk (v=1, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,0256
χ^2				4,9836

Bilag 12 (fortsat)

		Fejltype 3	Ikke fejltype 3	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	30 29	13 14	43
Registreret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	3 4	3 2	6
		33	16	49
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				-
P-værdi				-
χ^2				-

		Fejltype 3	Ikke fejltype 3	
"Big 4"	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	5 7	6 4	11
Øvrige SR	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	21 19	8 10	29
		26	14	40
χ^2 kritisk ($v=1$, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,1104
χ^2				2,5478

Bilag 13

		Formel og/eller indholdsmæssig fejl	Ingen fejl	
Statsautoriseret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	122 128	190 184	312
Registreret revisor	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	39 33	42 48	81
		161	232	393
χ^2 kritisk (v=1, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,1402
χ^2				2,1757

		Formel og/eller indholdsmæssig fejl	Ingen fejl	
"Big 4"	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	48 48	76 76	124
Øvrige SR	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	74 74	114 114	188
		122	190	312
χ^2 kritisk (v=1, $\alpha=0,05$)				3,8415
P-værdi				0,9081
χ^2				0,0133

Bilag 14

		Modificeret påtegning	"Blank" påtegning	
Januar	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	9 8	10 11	19
Februar	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	7 8	12 11	19
Marts	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	8 8	12 12	20
April	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	6 8	13 11	19
Maj	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	10 10	15 15	25
Juni	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	8 9	13 12	21
Juli	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	20 15	16 21	36
August	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	10 7	7 10	17
September	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	18 17	22 23	40
Oktober	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	14 18	28 24	42
November	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	30 30	42 42	72
December	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	24 26	39 37	63
		164	229	393
χ^2 kritisk (v=11, $\alpha=0,05$)				19,6751
P-værdi				0,6849
χ^2				8,3143

		Modificeret påtegning	"Blank" påtegning	
0 -6 måneder	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	2 2	2 2	4
7 - 9 måneder	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	29 23	27 33	56
10 - 12 måneder	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	46 47	66 65	112
≥ 13 måneder	Hyppighed <i>Forventet hyppighed</i>	87 92	134 129	221
		164	229	393
χ^2 kritisk (v=3, $\alpha=0,05$)				7,8147
P-værdi				0,3964
χ^2				2,9689

Branche	"Blank" påtegning i relation til going concern	Andel i %	Alle konkurser 2008 fordelt på brancher	Forskel
Detail	14	6%	7%	0%
Entreprise / fast ejendom	70	31%	26%	-5%
Finansiel	20	9%	9%	1%
Handel	42	18%	21%	3%
Produktion	42	18%	19%	1%
Service	34	15%	14%	-1%
Øvrige	7	3%	4%	1%
	229	100%	100%	0%

Bilag 17

		Forbehold	Supplerende oplysning	"Blank" påtegning	
0-2 år	Hyppighed	4	14	14	32
	<i>Forventet hyppighed</i>	4	9	19	
2-3 år	Hyppighed	7	19	48	74
	<i>Forventet hyppighed</i>	9	22	43	
3-5 år	Hyppighed	8	24	32	64
	<i>Forventet hyppighed</i>	8	19	37	
over 5 år	Hyppighed	30	58	135	223
	<i>Forventet hyppighed</i>	28	65	130	
		49	115	229	393
χ^2 kritisk (v=6, $\alpha=0,05$)					12,5916
P-værdi					0,2183
χ^2					8,2804

Ledelsesberetning

Beretning

Virksomhedens væsentligste aktiviteter

Selskabets hovedaktivitet er totale tagentrepriser med speciale i renovering af tagpaptage.

Udviklingen i aktiviteter og økonomiske forhold

Årets resultat udgør et underskud på 1.353 tkr før skat. Selskabet har, når der ses bort fra forlængelsen af regnskabsåret til 18 måneder, realiseret en lavere omsætning end i 2005, mens der ikke er realiseret et tilsvarende fald i lønninger og omkostninger.

Selskabets ledelse anser resultat som værende utilfredsstillende.

Særlige forhold

Selskabet har i februar 2006 fået ny ejer. Selskabets ledelse er ændret i forbindelse hermed.

Selskabet har som følge af de seneste års underskud tabt aktiekapitalen. Selskabet forventer at kunne reetablere kapitalen ved egen indtjening inden for de kommende år. Indtjeningen forventes primært forbedret gennem øget samarbejde med koncernselskaber. Selskabet har opnået tilsagn fra koncernselskabet om tilvejebringelse af den nødvendige driftsfinansiering.